

JANA TITLOVÁ - REEMIGRACE, USÍDLOVÁNÍ, ADAPTACE A INTEGRACE VOLYŇSKÝCH ČECHŮ

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

JANA TITLOVÁ

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**REEMIGRACE, USÍDLOVÁNÍ, ADAPTACE
A INTEGRACE VOLYŇSKÝCH ČECHŮ**

Autor práce:	Jana Titlová
Studijní obor:	Regionální studia
Forma studia:	kombinované
Vedoucí práce:	Mgr. Jiří Korostenski, CSc.
Katedra:	Katedra aplikované jazykovědy

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Jiřímu Korostenkému, CSc. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 VOLYNŠTÍ ČEŠI	9
2 PŘÍČINY A PRŮBĚH EMIGRAČNÍCH PROCESŮ ČESKÉHO OBYVATELSTVA NA UKRAJINU.....	11
2.1 Revoluční doba 1847–1849, vznik Rakouska-Uherska	11
2.1 Reformy ruského cara Alexandra II.	12
2.2 Příčiny vystěhovalectví do Ruska	13
2.3 Průběh vystěhovalectví českého obyvatelstva na Ukrajinu	14
2.4 Národnostní složení obyvatelstva Volyně na přelomu 19. a 20. století.....	20
2.5 Nové poměry na Ukrajině a podíl Čechů na jejich proměnách	21
3 KULTURNÍ A HOSPODÁŘSKÝ VLIV ČECHŮ	23
3.1 Školství.....	23
3.2 Náboženství.....	24
3.3 Kultura, spolkový život, národní povědomí.....	25
4 ŽIVOT ČESKÝCH EMIGRANTŮ NA UKRAJINĚ V HISTORICKÝCH SOUVISLOSTECH	27
4.1 Přehled režimů a vlád na Volyni v době osídlení (od r. 1868 do r. 1947)	27
4.2 První světová válka 1914–1918	27
4.3 Bolševická revoluce r. 1917, brest-litevská mírová smlouva	28
4.4 Vznik samostatného Československa	30
4.5 Občanská válka v Rusku 1917–1921, polsko-sovětská válka, Rapallská smlouva, vznik SSSR.....	31
4.6 Kolektivizace sovětského zemědělství.....	32
4.7 Léta válečná 1914 až 1920 na Volyni	33
4.8 Druhá světová válka 1939–1945.....	34
4.9 Léta válečná 1939 až 1945 na Volyni	41
4.10 Účast volyňských Čechů na osvobození vlasti	44
5 REEMIGRACE, USÍDLOVÁNÍ, ADAPTACE A INTEGRACE PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE.....	46
5.1 Československo 1945 a bipolarita poválečného světa	46
5.2 Benešova exilová a poválečná politika	49
5.3 Odsun Němců.....	51
5.4 Osídlování českého pohraničí	52
5.5 Návrat sovětských občanů české národnosti z Volyně	53
5.6 Průběh reemigrace volyňských Čechů.....	55

5.7	Ekonomické přeměny poválečného Československa.....	61
5.8	Komunistický režim v Československu v letech 1948-1958.....	62
5.9	Združstevňování čs. vesnice, měnová reforma	64
6	REEMIGRACE PO ČERNOBYLU.....	68
6.1	Černobylští krajané	68
	ZÁVĚR.....	71
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	77
	PŘÍLOHY	78
	ABSTRAKT.....	167
	ABSTRACT.....	168

ÚVOD

Když jsem se zamýšlela nad volbou tématu své bakalářské práce, zvažovala jsem, zda je historické téma volyňských Čechů v současnosti ještě něčím aktuální a jak odpovím na otázku: Proč jsem zvolila toto téma a ne nějaké soudobé aktuální, spojené například s evropskou integrací, nezaměstnaností, ekonomikou, ekologií?

Při přečtení vypsání tématu bakalářské práce „Reemigrace z Ruska“ byl první impuls k jeho volbě osobní a to, že moji předkové se vystěhovali pravděpodobně z východních Čech, žili ve východní části Volyňské gubernie na Ukrajině, po druhé světové válce se vrátili zpět do Čech a usadili se v jihočeském regionu. Začala jsem pátrat po pramenech, ve kterých by usídlení volyňských Čechů v jižních Čechách bylo zmapováno, ale žádné systematické regionální zpracování jsem neobjevila. Při shánění podkladů jsem získala informace o dalších volyňských Češích a s některými jsem se setkala osobně. Za místní prameny proto považuji vyprávění těchto lidí, protože jiné materiály se v důsledku válečných událostí a přesunů mnohdy ani nedochovaly. To, co tito lidé prožili a jak o tom vypráví, vše časem nenávratně zmizí. Zůstanou fotky, medaile a staré dokumenty v krabicích a potomci ani netuší, co jejich rodiče a prarodiče byli, co prožili, co ovlivnilo jejich životní osudy. Vždyť i v těchto životních příbězích je možné nalézt mnoho souvislostí s tím, jak jsou osudy lidí ovlivněny politickou situací a politickou mocí, nastavením právního systému, finančními možnostmi, vzděláním, jak jejich životy ovlivňuje politické rozhodování. Při úvahách nad tématem hrála roli i skutečnost, že pamětníci mohli konečně po mnoha letech popisovat události svobodně bez obav, že to bude mít nějaký negativní dopad na ně a jejich rodinu. Zejména volyňští Češi usídlení ve východní části Volyně v tehdejší Ukrajinské sovětské socialistické republice, zažili v plné síle Stalinův režim, znárodňování, násilnou kolektivizaci, likvidaci kulaků jako třídy a uměle vyvolaný hladomor v letech 1932–1933. Jejich život se stal bojem o přežití, a proto se snažili o návrat do staré vlasti, kterou si spojovali s lepším životem. Mnozí pak neváhali zúčastnit se ve druhé světové válce bojů za osvobození jako členové Svobodovy armády. Po návratu do Československa zde ale zažili další znárodňování a kolektivizaci v 50. letech. Otevřeně o těchto událostech nemohli velkou část svého života vůbec mluvit.

Odborné literatury na téma volyňských Čechů bylo do dnešní doby zpracováno již mnoho. Požadavky na její zpracování se objevily především v oblastech, kde je usídleno daleko větší množství volyňských Čechů například v okresech Podbořany a Žatec. Po „sametové revoluci“ vzniklo Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel

(SČVP) a vydání úplných a pravdivých dějin bez jakéhokoliv politického ovlivňování bylo hlavním úkolem této krajanské organizace. Členové předsednictva se oficiálně obrátili s prosbou na autora s těmito dějinami nejvíce seznámeného, prof. PhDr. Jaroslava Vaculíka, CSc. a v průběhu let 1997, 1998 a 2001 byly vydány tři díly „Dějiny volyňských Čechů“. Život volyňských Čechů na Ukrajině byl nejdříve zachycován úryvkovitě v dobovém tisku a v záznamech prvních kronik, které se bohužel až na výjimky, nezachovaly. Později se začaly objevovat již historické publikace většího rozsahu, vydávané ruskými nebo polskými autory a teprve pak i českými, vesměs po 1. světové válce a zejména po 2. světové válce. Výraznější snahu o sepsání svých dějin projevili volyňští Češi až po návratu do vlasti. Zasloužila se o to jejich oficiální organizace – Svaz Čechů z Volyně. Dr. J. Folprecht sepsal stručné „Dějiny české Volyně“ a publikoval je na pokračování v krajanském časopise Věrná stráž. Po zániku svazu úsilí o zpracování dějin úplně neustalo. Začaly postupně vznikat kroniky jednotlivých obcí. Zájem o dějiny bývalé české menšiny na Volyni projevili brzy po reemigraci někteří historikové a etnografové na univerzitních a výzkumných pracovištích. Patřil k nim právě doc. dr. Jaroslav Vaculík z university v Brně, který vydal v roce 1984 historickou monografii „Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945–1948“.¹

Seznam literatury je systematicky zpracováván a v elektronické podobě je dostupný na internetových stránkách Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. Druhé doplněné vydání Přehledu literatury s volyňskou tematikou vydali svépomocně autoři Jaroslav Vaculík a Jiří Hofman v Praze v r. 2006, v členění: Vlastivědná práce volyňských Čechů, knihy vydané po r. 1945 a kroniky českých obcí na Volyni.²

Při posuzování zvoleného tématu bakalářské práce z hlediska důležitosti pro studovaný obor jsem postupně dospěla k výsledku, že může pomoci k pochopení různých souvislostí historických, politických, sociologických. Generace volyňských Čechů zažily mnoho politických režimů, vlád, válečných útrap a stále jsou ještě jejich účastníci mezi námi, takže se lze na historii podívat přes jejich skutečné prožitky a lze lépe pochopit souvislosti a vazby. Z toho důvodu jsem při práci na tématu postupně docenila i význam rozsahu studovaného bakalářského programu Mezinárodní teritoriální studia, obor Regionální studia, kdy se studované předměty, jako především

¹ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 3–4.

² VACULÍK, J., HOFMAN, J.: *Přehled literatury s volyňskou tematikou* [online], Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 2006, [cit. 30. 3. 2009]. Dostupné na WWW: < http://scvp.wu.cz/_soubory/Literatura.doc >

politické systémy, právo, ekonomika, sociologie, výuka cizích jazyků, veřejná správa, řešení konfliktů, komunikace aj. staly základem pro pochopení historie, jednání a chování účastníků. Materiály, které se mi postupně podařilo shromáždit, jsem zařadila do příloh, mají samy o sobě vypovídací schopnost, protože mohou pomoci k vytvoření konkrétní představy o událostech, což lze považovat za přínosné i pro studovaný obor. V tématu volyňských Čechů lze hledat poučení i pro situace v dnešní společnosti, kdy se mluví o multikulturní společnosti. Takovou společnost zažívali volyňští Češi po celou dobu života na Ukrajině, na území osídlené Němci, Poláky, Židy, Ukrajinci a Rusy a i po návratu do staré vlasti, zejména při osídlení území bývalých Sudet, kde žili společně například s rumunskými Slováky, Němci a Řeky.

Bakalářská práce na téma „Reemigrace, usídlování, adaptace a integrace volyňských Čechů“ si neklade za cíl nic jiného, než analýzu literatury o tématu v konfrontaci s prameny archivními, ale zejména narativními prameny od pamětníků. Za hlavní cíl tohoto rozboru považuji zjištění, zda a jak se těmito lidem podařilo splynout s novým prostředím.

Práci jsem zahájila studiem odborné literatury důležité pro objasnění dějinných souvislostí. Téma je to historicky velmi obsáhlé, proto bylo nutné se soustředit především na poměry v Rakousku-Uhersku ve druhé polovině 19. století, situaci v carském Rusku, první světovou válku, bolševickou revoluci v Rusku, vznik Sovětského svazu, kolektivizaci, druhou světovou válku, druhý odboj, transfery obyvatelstva, znárodňování a zakládání JZD v Československu a jiné souvislosti. Za nejdůležitější a zároveň nejcennější zdroj pro mou práci považuji vyprávění volyňských Čechů, kteří žili a dosud žijí mezi námi v jižních Čechách. Při setkáních mi tyto lidé vyprávěli svoje vzpomínky tak, jak se jim vryly do paměti, a pro mnohé to bylo to jediné, co jim zbylo po střídajících se válečných událostech na Volyni a po reemigračním transferu do Čech. Cením si toho, že mi zapůjčili materiály bez ohledu na to, že se jednalo o rodinné památky, umožnili mi pořízení kopií a souhlasili s tím, že budou použity ke studijním účelům vysoké školy, stejně jako záznam jejich vyprávění. Na tomto místě podotýkám, že v těch případech, kde mi svoje vzpomínky zaznamenali písemně, je text jejich vlastního rukopisu ponechán bez korektury, a to proto, že se v jejich mluvě i psaném slově objevují odlišnosti, které nevymizely ani po desetiletích života v Čechách. Musím konstatovat, že nebylo možné z důvodu časové náročnosti uskutečnit setkání ještě s dalšími volyňskými Čechy žijícími na jihu Čech, a tak toto téma zůstává stále otevřené.

1 VOLYŇSTÍ ČEŠI

Volyň je z hlediska historického a geografického pojetí mnohem větší území než současná stejnojmenná oblast Ukrajiny, je jedním z nejstarších etnických ukrajinských území. Historický vývoj ukrajinského etnika se formoval ve vzájemných vztazích obyvatel Polska, Litvy a Ruska. V 15. a 16. století značnou část dnešní Ukrajiny ovládalo mocné Litevské velkoknížectví. Od druhé poloviny 16. století převládali až do druhého (r. 1793) a třetího (r. 1795) dělení Polska v mohutném státním útvaru Rzeczpospolita na Volyni Poláci. Po třetím dělení Polska, kdy si Rusko, Prusko a Rakousko rozdělily Polsko na základě vzájemné dohody, byla uvnitř hranic ruského impéria vytvořena obrovská Volyňská gubernie, která poprvé sjednotila všechna území kraje do samostatné administrativní územní jednotky. Ruští samovládci se chovali ke šlechtickým statkářům v zapadlých koutech svého impéria vcelku dobře, a tak žili Poláci na Volyni fakticky až do zániku carské říše. Po skončení druhé světové války dostala Volyň současné administrativní územní hranice, které jsou zachované i v nynějším nezávislém ukrajinském státě.

Bývalá carská Volyňská gubernie je velká asi jako Čechy, měla společnou hranici s Rakouskem-Uherskem a do ní a do jejího okolí směřoval od r. 1868 hlavní vystěhovalecký proud z Čech. Na Volyni v r. 1939 žilo kolem 40 000 Čechů v 638 obcích. V r. 1944 se v rámci 1. čs. armádního sboru v SSSR probjovali do vlasti volyňští vojáci včetně několika set žen. O Češích z Volyně se v letech 1945 až 1950 psalo ve sdělovacích prostředcích především jako o vojácích naší zahraniční armády v Sovětském svazu a při návratu jejich rodin z Volyně pak v souvislosti s osidlováním pohraničí. V r. 1945 žilo v zahraničí 2 018 800 Čechů a Slováků. V letech 1945 až 1950 se jich na výzvu a za pomoci vlády vrátilo do Československa 202 526 ze všech kontinentů. Nejpočetnější, nejkulturnější a z hlediska národního nejzachovalejší komunitu tvořili Češi z Volyně. V roce 1947 reemigrovalo zpět do vlasti 33 070 osob přímo, vojáci a lidé poslaní na nucené práce do Německa se na Volyň natrvalo již nevrátili. Od r. 1990 byl pojem „volyňští Češi“ v našich sdělovacích prostředcích opět poměrně často uváděn v souvislosti s reemigrací našich krajanů z ohroženého území po katastrofě černobylské atomové elektrárny. V letech 1991 až 1993 se v rámci humanitární akce organizované vládami obou zemí vrátilo do historické vlasti 1 812 osob (černobylští krajané) právě z těchto postižených oblastí, které jsou však mimo historické hranice Volyňské gubernie. Na Ukrajině se v r. 1989 hlásilo k české národnosti kolem 9 000 osob, z tohoto počtu se 1 812 zmíněných osob přestěhovalo do vlasti, dalších asi 2 000 zažádalo o vystěhování z Ukrajiny do historické vlasti.

Nezjištěný počet osob českého původu žije v ostatních částech bývalého Sovětského svazu.³

Na Volyni se Češi významně podíleli na ekonomickém rozvoji oblasti. Pozornost vzbudila i jejich aktivní činnost v prvním odboji, a tedy i při vzniku samostatného československého státu. Volyňští Češi byli v centru pozornosti i mezi dvěma světovými válkami. Velmi důležitá byla jejich role ve druhém zahraničním odboji, a to zejména jejich angažovaná účast v bojích 1. československého armádního sboru v SSSR.

Již v květnu r. 1945 založili volyňští vojáci přípravný výbor organizace, ze kterého se zformoval Svaz Čechů z Volyně se sídlem v Žatci. Jeho úkolem bylo napomáhat usídlení krajanů se zvláštním ohledem na vdovy a sirotky po padlých vojácích, jednání s úřady na všech úrovních, vydávání časopisu Věrná stráž od r. 1946, snaha o materiální vyrovnání za majetek zanechaný na Volyni a celková pomoc procesu adaptace v nových podmínkách. Při svazu působil Kruh přátel volyňských Čechů, který vykonal velkou práci zejména v oblasti sociální péče. Svaz byl nakonec jako nežádoucí organizace zrušen.

V r. 1990 bylo založeno Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. Hlavní úkoly Sdružení jsou zaměřeny na zjišťování historických zkušeností české menšiny na Volyni a jejich následnou prezentaci veřejnosti. Sdružení vydává časopis Zpravodaj, který je plně dílem členů. Pořádají se setkání, besedy, sympozia. Sdružení pomáhalo černobylským krajanům při jejich adaptaci v nových podmínkách.⁴

³ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 3–4.

⁴ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 28.

2 PŘÍČINY A PRŮBĚH EMIGRAČNÍCH PROCESŮ ČESKÉHO OBYVATELSTVA NA UKRAJINU

2.1 Revoluční doba 1847–1849, vznik Rakouska-Uherska

Při hledání obecných příčin vystěhovalectví českého obyvatelstva v druhé polovině 19. století, je nutné si uvědomit, v jaké době tito lidé žili a co všechno mohlo ovlivnit jejich osudové rozhodnutí opustit svoji rodnou zem.

Přeměna pozdně feudálního systému v raně kapitalistickou strukturu vyvolávala problémy. Průmyslová revoluce na přelomu 18. a 19. století nedokázala zcela pohltit proud venkovanů hledajících práci ve městech. Sociální neklid byl spolu s národnostními ambicemi živnou půdou pro revoluční hnutí. Příčinou všech nepokojů v Evropě v letech 1847–1849 je nespokojenost se zavedeným pořádkem zkostnatělých dynastií, ale především nespokojenost s životními podmínkami a snaha o národní zrovnoprávnění nebo dokonce samostatnost.⁵

Linií české politiky, jejímž představitelem byl František Palacký, se stal austroslavismus, usilující o společný postup Slovanů v habsburské říši a zachování rakouské monarchie ve federalistickém svazku rovnoprávných národů. 2. června 1848 se v Praze sešel Slovanský sjezd, jenž měl vypracovat společný postup slovanských národů v habsburské monarchii. Přijatý Manifest evropským národům požadoval federalizaci Rakouska na základě rovnosti národů. Sjezd byl předčasně ukončen revolucí, která vypukla 12. června v Praze a po krvavých bojích byla potlačena Windischgrätzovou armádou. Na návrh českých poslanců v říšském sněmu bylo s půlročním zpožděním proti Uhrám (císařským verdiktem 7. září 1848) zrušeno poddanství s robotou za náhradu. Tím skončilo udělování demokratických svobod. Ke všeobecnému volebnímu právu, změnám v zemském zřízení a svobodě tisku nedošlo. Byla pouze zrovnoprávněna čeština s němčinou v úřadech a ve školách. I když revoluce 1848–1849 byla potlačena, na demokratické změny, které byly krátkodobě v některých zemích uvedeny v život, se už nedalo zapomenout.⁶

2. prosince 1848 nastupuje na trůn rakouského císařství František Josef I. (1848–1916). Uprostřed Evropy zůstávalo v polovině 19. století nesjednoceno Německo. Byla zde řada malých a menších států a státek, několik větších. Mezi nimi mělo dominující postavení Prusko. Existovaly dva plány sjednocení Německa. „Velkoněmecký“, který nacházel především podporu ve státech Německého spolku, v němž mělo stále ještě

⁵ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 35.

⁶ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 38–39.

rozhodující úlohu Rakousko a který počítal také nadále s jeho postavením i v nové říši. „Maloněmecký“, který měl větší podporu a prosazoval sjednocení německých států kolem Pruska, ovšem s vyloučením Rakouska. A za tímto maloněmeckým programem stál také Otto von Bismark (1815–1898), který se stal téměř neomezeným pánem pruské zahraniční politiky. Byl přesvědčený, že jiná cesta než boj a válka pro sjednocení Německa neexistuje. Rozhodující válkou byla prusko-rakouská válka 3. července 1866 a bitva u Sadové u Hradce Králové. Byla to druhá největší bitva 19. století (po bitvě u Lipska r. 1813), účastnilo se jí téměř půl miliónu mužů, nevrátilo se z ní 1935 pruských a 5658 rakouských vojáků. V bitvě zvítězilo Prusko, po podpisu mírové smlouvy v Praze přenechalo Rakousko Prusku vedoucí úlohu v Německu a vystoupilo z Německého spolku, který byl zrušen. Výsledek prusko-rakouské války ovlivnil i vnitřní vývoj Rakouska a napomohl jeho dualistické přestavbě. Porážka u Sadové znamenala uvnitř habsburské říše i vítězství pro Maďary. Češi se za války stavěli loajálně na stranu Vídně v očekávání, že budou splněny jejich umírněné státoprávní a národnostní požadavky. Vídeňská vláda se však rozhodla uspokojit požadavky Maďarů, aby mohli společně držet nadvládu nad ostatními národy monarchie a zabránili její přestavbě na federaci se slovanskou převahou. Ústava z 21. prosince 1867 dvojjednost říše uzákonila, habsburská monarchie se začala oficiálně jmenovat Rakousko-Uhersko.⁷

2.2 Reformy ruského cara Alexandra II.

Na české vystěhovalectví do carského Ruska pozitivně zapůsobily reformy samoděržaví ve druhé polovině 19. století.

V Rusku vládl v letech 1855–1881 car Alexandr II. Nikolajevič Romanov. S pomocí mnoha poradců, kteří měli rozsáhlé kompetence, se car snažil změnit Rusko ze zaostalého zemědělského státu v moderní průmyslovou velmoc. V r. 1861 je carským výnosem zrušeno nevolnictví, tento krok znamená svobodu pro více než dvacet miliónů ruských rolníků. O tři roky později je pak zavedena soustava zemstev, regionálních vlád, které rozhodovaly o místních záležitostech. Za vlády Alexandra II. dochází též k reformě právního a soudního systému, který je oddělen od výkonné moci, značnou proměnou v sedmdesátých letech 19. století prochází i ruská armáda. Všechna moc je přes veškeré reformy stále soustředěna v rukou cara.

⁷ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 51, 54, 57.

Za vlády cara Alexandra II. Nikolajeviče (1855–1881) došlo k částečné liberalizaci samoděržaví. Byly položeny nové základy průmyslu, do země začal proudit zahraniční kapitál. Na konci 19. stol. Rusko sice zaostávalo za rozvinutými zeměmi, ale průmysl se rozvíjel velkým tempem. Rozvíjel se i těžební průmysl, došlo k výstavbě velkého množství železničních tratí, z nichž velký význam měla zejména Transsibiřská magistrála. Základy ruského samoděržaví však odstraněny nebyly, moc zůstávala v rukou cara, parlamentní systém byl pro Rusko v nedohlednu. Vzdělanější vrstvy byly s rozsahem reforem nespokojeny a domnívaly se, že Rusko by mělo pokračovat v reformách podle vzoru západních států. Nejradičálnější složky se pak sdružovaly v tajných revolučních organizacích a násilím se snažili odstranit cara a vyvolat revoluci. V r. 1881 car Alexandr II. zemřel na následky bombového atentátu, který byl spáchán krajně levicovou organizací Narodnaja volja (Svoboda lidu). Průmyslový vzestup byl vystřídán krizí v letech 1900–1903. Neuspokojivý byl i stav na vesnici. Velkou většinu půdy drželi stále velkostatkáři, kteří využívali drobné rolníky k levným nájemním pracím, to vyvrcholilo r. 1902 selskými nepokoji. V r. 1905 došlo k revolučním nepokojům a při tzv. „krvavé neděli“ nechaly carské úřady střílet do davů nespokojených obyvatel. Proběhla vzpoura na křižníku Potěmkin a vypuklo ozbrojené povstání v Moskvě. V průběhu revoluce ztratila vláda a byrokracie kontrolu, takže v Rusku poprvé vznikl veřejný politický život svého druhu. Dělnické stávkové hnutí bylo nejsilnější mezi revolučními proudy. Car zkusil taktický ústupek říjnovým manifestem, kterým slíbil lidu občanská práva a zákonodárné shromáždění, které by vzešlo z voleb, ale tyto ústupky mohl vzít zpět, jakmile by si stát potřeboval pojistit své mocenské postavení. (Říjnový manifest 1905 – první ruská ústava vydaná carem Mikulášem II. – sliboval záruky základních občanských svobod – osobnosti, vyznání, slova, shromažďování, spolčování – a zajišťoval rozšíření volebního práva do státní dumy). Většina liberálů tento manifest přivítala jako omezení moci panovníka. Říjnový manifest rozštěpil opoziční skupiny a revoluce ochabla. Armáda mohla starý pořádek obnovit silou. Duma (lidové shromáždění) mělo vzbuzovat zdání, že jde o konstituční monarchii. Ve skutečnosti vládl car a důležitá rozhodnutí (například vojenská) nebyla Dumou vůbec projednávána. Car měl, stejně jako šlechtou obsazená horní sněmovna, právo veta pro zákony, které Duma projednala a schválila.

2.3 Příčiny vystěhovalectví do Ruska

Češi odcházeli z vlasti především z ekonomických důvodů, bezzemky vyháněla bída, drobné zemědělce relativní nedostatek půdy, řemeslníky lákala touha po lepším

uplatnění, středně majetné snaha po lepší existenci a všechny vyháněl germanizační tlak, zejména v ekonomické oblasti. Specifický význam mělo v severovýchodních Čechách zrušení způsobené prusko-rakouskou válkou v r. 1866.⁸

Do Ruska Čechy lákala levná půda, protože v jihozápadních guberniích impéria, ke kterým patřila také gubernie Volyňská, po zrušení nevolnictví v r. 1861 a po potlačení polského osvobozenického „lednového“ povstání v r. 1863, bylo levně na prodej mnoho lesů, orné a jiné půdy. Hlavní příčinou nabídky a nízké ceny půdy byla neschopnost šlechticů ve změněných podmínkách své velkostatky výnosně obhospodařovat a dále to, že carská vláda levně prodávala velkostatky, které konfiskovala polským šlechticům, účastníkům potlačeného povstání. Carská vláda a car přistěhovalců z Evropy podporovali; vítali zejména příliv protestantů, protože se tím v těchto pohraničních, vždy sporných oblastech posiloval nekatolický tj. protipolský živel.⁹

Amerika byla za oceánem a kromě toho v důsledku občanské války značně přistěhovalců omezila, kdežto Rusko mělo s Rakousko-Uherskem společnou hranici. Přistěhovalci tam mohli jet vlakem až do pohraniční stanice Brody, nebo koňským spřežením, což trvalo nejdéle šest týdnů. Svůj význam měly i tehdejší všeslovanské a proruské sympatie mezi slovanskými národy v Rakousko-Uhersku.¹⁰

2.4 Průběh vystěhovalectví českého obyvatelstva na Ukrajinu

České vystěhovalectví druhé poloviny 19. století představovalo závažný ekonomicko-demografický problém. Česká politická reprezentace se z mnoha důvodů stavěla proti vystěhovalectví, i když chápala, že sociální problémy, nedostatek půdy, nedostatečný průmyslový rozvoj některých krajů a z toho plynoucí nemožnost zajistit značné části obyvatelstva obživu nutně plodí emigraci.¹¹

Vlivem velké vystěhovalécké vlny do Ameriky vznikla myšlenka obrátit českou emigraci do slovanských zemí, kde by Češi posilovali tamní Slovany a neztráceli svou národnost ve prospěch německého či anglosaského etnika. Takto formulované myšlenky o českém vystěhovalectví do slovanských zemí vyhovovaly i tehdejším zájmům vládnoucích kruhů carského Ruska, které měly zájem na kolonizaci

⁸ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 4, 6.

⁹ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 6.

¹⁰ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 6.

¹¹ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 15.

rozsáhlých území, a to na Dálném Východě, na Kavkaze a v souvislosti s polským povstáním r. 1863 i v tehdejší Volyňské gubernii. Zájem carské vlády spočíval v tom, aby tyto kraje byly obsazeny, pokud možno za co nejmenších výdajů pro státní pokladnu, a to obyvatelstvem schopným vytvořit ekonomicky prosperující společnost. Navíc základním požadavkem ruské administrativy bylo vytvořit takové prostředí, které by se neuzavíralo ruskému vlivu, ale které by naopak s ruskou společností postupně splynulo. Podporovaly to zkušenosti s německými kolonisty, kteří byli ekonomicky úspěšní, ale vytvářeli uzavřené jazykově cizí ostrovy s rozdílnou kulturou i náboženstvím, tedy element, který neovlivňoval svými hospodářskými zkušenostmi okolní obyvatelstvo. Zdroj kolonistů se hledal na Balkáně, zejména mezi pravoslavnými Srby a Bulhary. Zájem se posléze obrátil také na Čechy, jejichž katolicismus nebyl podle ruských slavjanofilů takového typu jako polský. Češi byli vhodní i vzhledem k tomu, že byli ekonomicky agilní, se značnými hospodářskými zkušenostmi a na vysoké kulturní úrovni.¹²

Ruští emisaři agitující pro vystěhovalectví do Ruska sice nedostali otevřenou podporu české politické reprezentace, ale získali neoficiální souhlas a tichou podporu k jednání s americkými Čechy a neoficiální podporu některých vědeckých pracovníků v Praze. Jednali i s předním představitelem české politiky dr. F. A. Braunerem, účastníkem Národopisné výstavy v Moskvě v r. 1867. Jednání vedli také s majitelem vystěhovalce kanceláře Aloisem Karešem.¹³

Vznikaly projekty přesídlení Čechů z Ameriky do Ruska, a to zejména k Bajkalskému jezeru (Poamuří), a později projekt přestěhování na Kavkaz, který byl spojen s představou vystěhování těch Čechů, kteří byli připraveni v německých přístavech na cestu do Ameriky. Carská administrativa měla ovšem zájem na přestěhování bohatších vrstev, jež by měly prostředky k přestěhování, zakoupení půdy, inventáře a posléze i na vybudování hospodářství či průmyslových podniků, které by prosperovaly, a to bez nároku na carskou pokladnu. V květnu r. 1867 byla při Moskevské zemědělské společnosti ustavena komise pro uvedení českých emigrantů do Ruska. Komisi předsedal hrabě Tol. Komise se shodla na potřebě přísného oddělení politické stránky od stránky čistě ekonomické, zabránění přílivu cizozemského proletariátu, vytvoření agentur v Čechách pod vedením vybraného pražského činitele a bezpodmínečné předběžné prohlídky půdy nabízené v Rusku českými zájemci.

¹² VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 15–16.

¹³ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 16.

Přesídlování mělo být uskutečňováno na jasných zásadách. Své představy si členové komise ověřovali při jednání s účastníky Moskevské etnografické výstavy, zejména Palackým, Braunerem a Riegrem. V Národních listech komise otiskla sdělení, ve kterém objasňovala smysl své existence pouze jako zprostředkující instance mezi ruským prodejcem a českým kupcem půdy. Člen komise T. A. Levšin navštívil Prahu, aby se na místě seznámil se všemi údaji týkajícími se českého zájmu o vystěhovalectví do Ruska. Našel i osobu ochotnou zabývat se organizací celé vystěhovalvecké akce. Průkopníky vystěhovalectví na Volyň byli František Příbyl z Třeboně a Josef Olič z Řevničova na Rakovnicku, kteří propagovali mezi českými zemědělci levnou volyňskou půdu, nacházející se pouhých 50–100 km východně od rakouské hranice.¹⁴

Komise zároveň otiskla v novinách Moskovskije vedomosti zprávu o své činnosti a cílech a obdržela mnoho nabídek na prodej a pronájem půdy. Zemědělští vlastníci sdělovali potřebné údaje o rozloze a stavu pozemků nabízených k prodeji nebo pronájmu. Na ně reagovalo značné množství zájemců z řad více či méně bohatého českého obyvatelstva, kteří si přáli přesídlit do Ruska. Někteří z nich se hned vydali na obhlídku půdy, a to především do Volyňské gubernie, která byla nejbližší. Komise také přistoupila k sestavení tištěné příručky jako průvodce pro české imigranty, která je měla seznamovat s půdními, klimatickými, administrativními a mnoha jinými podmínkami v Rusku.¹⁵

Česká emigrace do Ruska, která směřovala na Ukrajinu a Kavkaz, se rozvíjela rychle a s velkým ohlasem, jenž je zaznamenán i v selských kronikách a zápisech. Jak již bylo výše konstatováno, nejpříznivější imigrační podmínky se vytvořily ve Volyňské gubernii na západní Ukrajině, kde po zrušení nevolnictví v r. 1861 a po nezdařeném lednovém povstání r. 1863 polští velkostatkáři levně prodávali velké množství půdy. Příchod zahraničních přistěhovalců do tohoto prostoru vítala i carská administrativa, která usilovala o oslabení vlivu zdejší polské šlechty a o hospodářské povznesení gubernie.¹⁶

Hlavní masu českých přistěhovalců představovali lidé mladší a střední generace, neboť jen ti mohli čelit počátečním útrapám a rychleji se přizpůsobit novému prostředí. Stěhovaly se celé rodiny, odcházeli nejen drobní rolníci, zemědělští a průmysloví dělníci, řemeslníci, obchodníci a příslušníci inteligence, ale také mnozí bohatí sedláci.

¹⁴ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 16–17.

¹⁵ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 17.

¹⁶ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 18.

Vystěhovalci pocházeli zvláště ze Žatecka, Rakovnicka, Lounska, Mělnicka, Mladoboleslavska, Turnovska, Jičínska, Královédvorská, Královéhradska, Pardubicka a Kutnohorska, ale i z některých míst na Moravě.¹⁷

Již v r. 1863 přišlo na Volyň prvních 17 rodin z Čech. Organizovaný příliv českých imigrantů však začal až v r. 1868, kdy přesídlilo 135 rodin. Půda na Volyni byla desetkrát levnější než v Čechách, takže počet přesídlenců, zejména drobných rolníků a řemeslníků, vzrůstal. V průběhu r. 1869 přesídlilo dalších 449 rodin.¹⁸

Někteří emigranti se vydali na několikátýdenní cestu povozy a vedli s sebou i dobytek, jiní jeli vlakem do poslední rakouské stanice Brody ve východní Haliči a odtud pokračovali povozy. Železniční trať Brody-Zdolbudov se totiž začala stavět o deset let později (v r. 1878) jako přípoj na trať Rovno-Zdolbudov-Kazatin, jež byla stavěna právě v době příchodu Čechů.¹⁹

Po svém příchodu na Volyň Češi nejprve bydleli několik let v prozatímních zemljankách, vyrytých v zemi (v zemi byla i stáj), nebo společně v budovách koupených dvorů, které byly vesměs již velmi zchátralé. Již ve druhém roce měla většina kolonistů vlastní stodoly a nejdůležitější hospodářské budovy, přičemž nadále bydlela v zemljankách. Teprve v dalších letech si vybudovali dřevěné obytné domy, většinou srubové, se dvěma až třemi místnostmi, kryté slaměnými došky, nebo i z hliněnoslaměných tvárnic a kamene. Usedlosti byly stavěny ve vzdálenosti několika metrů od cesty, před domem byly vysázeny ovocné stromy. Stáje a chlévy byly často pod jednou střechou s obydlím, odděleny jen chodbou.²⁰

Kapitál přistěhovalců byl většinou použit na nákup půdy, zvláště lesní, jež byla levnější, ale kterou bylo nutno vymýtít. Imigrantům zpravidla nezbyly žádné další finanční prostředky a také hospodářství nedávala zpočátku žádný zisk. Proto si zpočátku museli přivydělávat povoznictvím, prací na stavbě železnice Brest – Kyjev apod. Museli si také půjčovat od židovských lichvářů, a to na vysoký úrok.²¹

Z celkového počtu českých osad bylo 37 součástí čtyř samostatných českých volostí (nejnižších administrativních jednotek), které byly zřízeny v Hlinsku, Dubně (se

¹⁷ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 18.

¹⁸ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 18–19.

¹⁹ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 20.

²⁰ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 21.

²¹ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 21–22.

sídlem v Buderáži), Lucku a později také v Kupičově. V čele každé české volosti stál volený stařešina a v každé osadě si imigranti volili starostu. Každá volost' také disponovala vlastním soudem.²²

Ostatní osady patřily k tehdejším ukrajinským volostem, ale i uvnitř nich se těšily určité míře samosprávy. České osady újezdů Žitomir, Ovruč a Novohrad Volyňský patřily k ukrajinským volostem od samého počátku, osady újezdů Ostroh a šest osad újezdu Dubno byly k ukrajinským volostem připojeny v r. 1876 pro velkou vzdálenost od center českých volostí. Značná vzdálenost jednotlivých českých osad jak od sebe navzájem, tak od centra volosti byla pro Volyň typická.²³

Kromě rolníků a živnostníků přicházeli na Volyň tak jako i do jiných oblastí carského Ruska příslušníci české inteligence, zvláště hudebníci a učitelé. Ti se na Volyni usazovali zejména ve větších městech. Na Volyň přišla i nevelká skupina podnikatelů, kteří měli dostatek kapitálu i pro zakládání drobných průmyslových podniků. Do řad bohatých se brzy začlenili organizátoři české emigrace na Volyň, kteří se při zprostředkování prodeje půdy obohatili.²⁴

Ministerstvo vnitra carského Ruska v r. 1870 zřídilo zvláštní komisi, která se měla zabývat českou imigrací do Jihozápadního kraje, zahrnující gubernie Volyňskou, Kyjevskou a Podolskou. Komise ve svém memorandu vládě konstatovala, že přesídlení Čechů do Ruska je jevem pozitivním, jak v politickém, tak v ekonomickém smyslu. Návrhy komise se staly podkladem vládního usnesení nazvaného O usazování Čechů na Volyni, které bylo 10. července 1870 parafováno carem. Na Čechy, kteří se přistěhovali do Volyňské gubernie, se vztahovala práva, jež byla poskytnuta cizím dělníkům výnosem z 18. prosince 1861. Čechům bylo dovoleno, bez zvláštního policejního osvědčení o loajálnosti a pětileté lhůty, přijímat ruské občanství a dostali právo stát se buď členy dosavadních volostí, nebo vytvořit své vlastní. Získali náboženskou svobodu s právem zřídit vlastní církevní organizaci. Imigranti společně se svými syny byli osvobozeni od vojenské povinnosti. To se však vztahovalo pouze na ty Čechy, kteří do 1. ledna 1874 přijali státní občanství. Na dobu pěti let od přijetí ruského občanství byli osvobozeni od placení daní státu. V r. 1871 bylo vydáno zvláštní vládní usnesení, které

²² VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 23.

²³ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 23.

²⁴ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 23.

osvobozovalo Čechy, kteří přijali ruské občanství, od placení poplatků při koupi půdy od polských statkářů.²⁵

Nejpodrobnější údaje o počtu volyňských Čechů jsou k dispozici v materiálech prvního ruského sčítání lidu 28. ledna 1897. Tehdy bylo mezi 2 989 000 obyvatel Volyně napočítáno 27 670 Čechů (0,92 % všech obyvatel Volyňské gubernie; z toho 92 % Čechů mělo ruské občanství, ostatní si ponechali rakouské občanství). Nejpočetnější národnosti Volyně (dle mateřského jazyka) byli Malorusové (Ukrajinci) (70 % obyvatel), následovali Židé (13 %), Poláci (6 %), Němci (5,7 %) a Velkorusové (Rusové) (3,5 %). Zpráva o výsledcích sčítání tvrdila, že „imigrace Čechů se téměř zastavila v roce 1874, když všechna privilegia byla zrušena“. Češi byli nejpočetněji zastoupeni v Dubenském (5,29 % obyvatel), Rovenském (1,72 %), Ostrožském (1,59 %), Luckém (1,51 %), Žitomirském (0,6 %) a Vladimírvolyňském (0,59 %) újezdě. Podobně jako Poláci se nacházeli zejména v západní části gubernie. Volyňští Češi představovali 55 % všech ruských Čechů, kterých bylo celkem 50 385.²⁶

Podle údajů Statistického výboru volyňského gubernského zemstva bylo v r. 1910 na území Volyňské gubernie 33 327 Čechů. Ruský etnograf profesor Univerzity sv. Vladimíra v Kyjevě Timofej Dmitrijevič Florovskij odhadl v r. 1912 počet Čechů na Volyni na 35–40 tisíc. Časopis *Osvěta* psal, že někteří volyňští Češi „po přijetí pravoslaví drží se omylu, že nejsou již Češi, nýbrž Rusi; proto v úředních příznáních ne všichni Češi jsou jako takoví přihlášení“.²⁷

V prvních letech postupovala kolonizace velmi rychle, za deset let Češi založili, nebo se přistěhovali do více než 100 obcí, tudíž přírůstek v osídlení byl kolem deseti obcí ročně. V dalších dvaceti letech vznikaly nebo byly Čechy osídleny již jen dvě až tři obce ročně a později ještě méně. Velké půdní plochy pro vznik obcí byly v podstatě obsazeny a přistěhovalectví ustalo. Později nastalo rozptylování Čechů do již existujících ukrajinských obcí, v nichž se často usídlovalo jen několik rodin. Těsně před reemigrací v r. 1947 žili Češi na celé (západní a východní) Volyni v 638 obcích. Z toho 109 obcí bylo zcela českých, 152 obcí bylo národnostně smíšených a v 377 obcích byli Češi v naprosté menšině.²⁸

²⁵ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 25.

²⁶ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 28–29.

²⁷ VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I.*, Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, s. 31.

²⁸ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 8–10.

Ve vzpomínkách volyňských Čechů (Příloha 2) lze nalézt, že jejich předkové přišli na Ukrajinu ve druhé polovině 19. století pravděpodobně z Pardubicka a Královéhradecka. Usadili se u Žitomiru ve východní části Volyňské gubernie v carském Rusku. Živili se zemědělstvím, pěstováním chmele, cukrové řepy, obilí, chováním hospodářských zvířat a těžbou v lese. Po těžkých začátcích tito lidé postupně dosáhli na tehdejší poměry slušné životní úrovně, jak mezi Čechy, tak mnohem vyšší ve srovnání s Ukrajinci. Životní partnery si volyňští Češi hledali mezi Čechy, jen málokdy vznikala smíšená manželství.

V orientační mapě českého osídlení na Volyni (příloha 64) je vyznačená hranice Volyňské gubernie, hranice újezdů, hranice polsko-sovětská od r. 1921 do r. 1939, obce s počtem Čechů nad 500, obce s počtem Čechů od 100 do 500 osob (kromě rovenského, luckého a dubenského újezdu).

Češi z prvních generací žijících na Volyni postupně v obcích Okolek a Krušinec jsou na fotografii rodiny Součkových před jejich domem na Ukrajině (Příloha 46). Přistěhovali se na Volyň z pardubicka. Jan Jandík se svou ženou Annou Jandíkovou (rozenou Suchou) přišli do Volyňské gubernie na Ukrajině, podle vyprávění potomků, od Hradce Králové. (Příloha 51, 52).

Ve výřezu historické mapy českého osídlení na Volyni je vyznačená obec Česká kolonie, ve které dlouhá léta žili rodiny Košátkových a Tomáškových a obce Okolek a Krušinec, se kterými je spojený život rodiny Součkových. (Příloha 65).

2.5 Národnostní složení obyvatelstva Volyně na přelomu 19. a 20. století

70 % Ukrajinci, 15 % Poláci, 13 % Židé, 0,95 % Češi, zbytek Němci, Rusové a jiní. Češi si brzo zvykli na nezbytnost národní a náboženské tolerance, byly to spolu se seriózností nejen v jednání, ale také ve skutcích, snad nejdůležitější podmínky soužití. Značná část Čechů hovorově zvládala všechny hlavní jazyky tj. ukrajinštinu, polštinu, ruštinu. V průběhu života tří až čtyř generací v tomto mnohonárodnostním prostředí se Češi naučili hodnotit každého člověka především z lidských hledisek a nikoliv podle jeho příslušnosti národní, náboženské či dokonce stranické.²⁹

V letech 1939 až 1947 se národnostní složení Volyně značně změnilo. Po začlenění západní Volyně k Sovětskému svazu sovětské úřady v r. 1940–1941 vyvezly statisíce polských osadníků a státních zaměstnanců a s rodinami. Vyvezly také české rodiny s těmito Poláky spřízněné a některé bohatší rodiny. Všichni němečtí obyvatelé

²⁹ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 13.

Volyně na základě mezivládní dohody reemigrovali v r. 1940 do Německa. V době nacistické okupace německé represivní orgány, za příčinnivé pomoci ukrajinské policie, prakticky vyvraždili židovské obyvatelstvo. Od poloviny r. 1942 banderovci pronásledovali a vraždili zbytek Židů, organizovaným a bestiálním způsobem vyvraždili statisíce Poláků. Po r. 1946 zbytky Poláků a zachráněných Židů reemigrovaly do Polska. Na Volyně se přistěhovalo značné množství Rusů a příslušníků jiných národů Sovětského svazu.³⁰

V r. 1947 musely na Volyni zůstat české ženy, které se předtím provdaly za Ukrajince nebo za muže jiných národností (odhadem kolem 1000 osob). Podle mezivládní dohody z 10. 7. 1946 měly totiž právo na emigraci jen rodiny, jejichž „hlavou“ byl Čech (nebo vdova Češka) a které žily na území bývalé carské Volyňské gubernie. Z tohoto důvodu se nesměli v r. 1947 přestěhovat do vlasti mnozí Češi z oblastí sousedících s Volyňskou gubernií, včetně černobylských krajanů a samozřejmě také ze vzdálenějších oblastí. Nepatrný počet českých rodin, které měly právo na reemigraci, se přestěhovat nechtěly a zůstaly v Sovětském svazu.³¹

2.6 Nové poměry na Ukrajině a podíl Čechů na jejich proměnách

Čechy lákaly na Volyně příznivé ceny půdy, které byly několikrát nižší než v Čechách. Většina nových osadníků mnoho peněz neměla, proto kupovali les a teprve, když ho vykáceli a půdu obdělali, bylo i na obilí. Češi však od samého začátku zaváděli nové zemědělské postupy a pěstování nových plodin. Nelze se divit, že jejich počínání nejdříve vyvolávalo nepochopení až odpor místního obyvatelstva, ale postupně snahu o napodobení. Češi zavedli pěstování zde málo známých plodin: cukrové řepy, jetelovin, olejnatých rostlin a zejména chmele. Pokrok přinesli v dobytkařství, sadařství, včelařství atd. Od samého začátku Češi budovali podniky potravinářského průmyslu (pivovary, mlékárny apod.), strojní manufaktury a větší výroby v jiných oborech (např. cementárnu, provazárnu, vápenky).³²

Těsně před reemigrací Češi vlastnili a obdělávali několik desítek tisíc hektarů polí, z nichž odhadem kolem jedné třetiny získali vysušováním bažin a zejména mýcením lesů. Vlastnili tisíce hektarů lesů. S plnou, nebo částečnou finanční účastí vybudovali a na Volyni zanechali (pokud nebyly objekty předtím zničeny): 16 pivovarů,

³⁰ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 13.

³¹ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 13.

³² HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 10–12.

32 mlékáren, 19 větších cihelen, 37 velkých dílen, 1 cementárnu, nezjištěné množství řemeslnických dílen, 5 cukrovarů, 113 mlýnů. Nakonec v souladu se sovětskou ústavou byla těžkou prací zúrodněná půda spolu s lesy a průmyslovými objekty před reemigrací, a na východní Volyni již dávno předtím, vyvlastněna bez náhrady.³³

³³ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 12.

3 KULTURNÍ A HOSPODÁŘSKÝ VLIV ČECHŮ

3.1 Školství

Přistěhovalci se od samého začátku i v těžkých existenčních podmínkách starali o vzdělání mládeže. Učilo se po chalupách, zpravidla jen v zimě, v nejprostornější „seknici“, která ve vznikající obci byla. Kromě nečetných učitelů učil, kdo dovedl – písmáči, vzdělanější občané a doma hlavně maminky. Když to někdo dovedl, vyučoval po večerech ruštině i dospělé. Carská vláda přistěhovalce přijala příznivě. Mezi úlevami danými carským výnosem bylo také právo na české školství hrazené státem. V r. 1890 působilo na Volyni 31 českých škol s celkovým počtem 1417 žáků. Jedna česká škola tak připadala asi na 800 českých obyvatel, což byl proti jiným etnikům velmi příznivý poměr. Uvedené příznivé podmínky skončily v r. 1891 zrušením carských výnosů, rusifikací českých škol a jejich převedením na farní školy. Tento stav trval s malým zlepšením po revoluci v letech 1905 – 1907 až do konce carské vlády. Na postižené generaci volyňských Čechů z přelomu století se to projevilo velmi negativně. Do farních škol, pro jejich nízkou úroveň, odmítali někteří rodiče děti posílat a jistý počet dětí zůstal negramotný.³⁴

Ve východní (sovětské) části byly státní školy s českým vyučovacím jazykem. Např. v r. 1936 jich zde bylo 25, což byl proti západní (polské) části Volyně příznivý stav. Trpěly ovšem chronickým nedostatkem učebnic a zejména kvalitních učitelů. Po několika letech však nastal zvrát. Čeští učitelé, kteří režimu ideologicky nevyhovovali, byli perzekuováni. Již v r. 1927 se konal první vykonstruovaný soudní proces se dvěma českými učiteli a v r. 1931 pak bylo neprávem tvrdě odsouzeno dalších dvanáct českých učitelů. V r. 1937 byl zakázán mateřský vyučovací jazyk ve všech menšinových školách s výjimkou židovských. Přes zákaz se čeština vyučovala soukromě. Je pozoruhodné, že generace Čechů z dvacátých a třicátých let z východní Volyně ovládá poměrně dobře češtinu i písmem.³⁵

V západní (polské) části Volyně si mohly národní menšiny zřizovat své školy pouze jako soukromé, protože polská vláda sice podepsala, ale nedodržovala mezinárodní konvenci o národnostních menšinách. S velkými překážkami se skupině nadšenců podařilo v r. 1923 získat povolení založit Českou matici školskou se sídlem v Lucku, která z dobrovolných darů, za mírné podpory vládních orgánů

³⁴ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 14.

³⁵ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 14.

československých a symbolické polských, provozovala na Volyni třináct soukromých českých škol. Její blahodárné působení se značně projevilo na volyňské generaci dvacátých a třicátých let. V některých státních základních školách s polským vyučovacím jazykem a absolutní většinou českých žáků se v malém počtu hodin týdně připouštěla čeština jako předmět a někde ji vyučoval učitel jiné národnosti, který češtinu ovládal povrchně.³⁶

Za vlastní finanční prostředky vybudovali Češi na Volyni 82 škol. Česká matice školská měla své pobočky (tzv. kola) v 69 obcích západní Volyně.³⁷

Volyňští Češi vzpomínají (Příloha 2), že se učili v českých školách a Češi se o provoz těchto škol starali sami. Když sovětské úřady české školy zrušily, chodily se české děti učit do škol ukrajinských. Na fotografii Česká škola v České kolonii v r. 1936 (Příloha 53) jsou čtyři děti s příjmením Košátko (Košátková) a dále s příjmením Jandík a Tomášek. Toto konstatování uvádím proto, že obyvatelé České kolonie byli mezi sebou většinou příbuzní. Z České kolonie musely děti chodit do ukrajinské školy v Romanově, dokládá to fotografie z r. 1937. (Příloha 54).

3.2 Náboženství

V tomto prostředí po staletí zápasily o světskou i náboženskou moc Polsko s Ruskem, tedy katolicismus s pravoslavím. Češi proto prošli na Volyni složitým náboženským vývojem. Carským úřadům byli před stěhováním představováni jako „husité“. Zřejmě to přispělo k tomu, že ve zmíněném carském výnosu bylo Čechům dáno právo nejen si zřizovat vlastní nejnížší samosprávné jednotky – „volosti“, ale také jim byla dána náboženská svoboda, právo zřizovat české farnosti s českými knězi a uspořádat si své náboženské otázky sami. Mezi přistěhovalci bylo však 65% katolíků, zbytek tvořili reformovaní evangelíci, příslušníci jiných vyznání a občané bez vyznání. Na náboženském sjednocení se na dvou svých náboženských sněmech nedokázali dohodnout.³⁸

Postupně, vlivem ideologického tlaku kombinovaného s ekonomickým, zrušení carského výnosu o úlevách českým přistěhovalcům v r. 1891, rusifikační politiky vedené prokurátorem Nejsvětějšího synodu pravoslavné církve K. P. Pobědonoscovem přijalo 75% Čechů na Volyni pravoslavné vyznání. Zbytek byli katolíci, reformovaní

³⁶ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 14–15.

³⁷ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 15.

³⁸ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 15.

evangelíci a baptisté. Tento stav zůstal až do reemigrace s tím, že ve východní části Volyně byl značný počet Čechů bez vyznání.³⁹

Většina Čechů na Volyni, snad s výjimkou některých reformovaných evangelíků, nebyli, na rozdíl od katolických Poláků a pravoslavných Ukrajinců, přehorlivými vykonavateli náboženských obřadů. Jejich zbožnost měla střídmý, neokázalý ráz.⁴⁰

Z dotazovaného vyprávění paní Staré (Příloha 2) je patrné, že vyznává pravoslavnou víru, tak jak tomu bylo i za jejího života v Okolku na Volyni. Členové rodin Košátkových a Tomáškových byli spíše bez náboženského vyznání. Nějaké modlitby se v rodinách příležitostně používaly. Za vlády Lenina a Stalina bylo náboženství potlačované. Katolický kostel v České kolonii shořel a pravoslavný bolševici rozebrali.

3.3 Kultura, spolkový život, národní povědomí

Češi byli i v kultuře odkázáni sami na sebe. Veškerá spolková činnost a její kulturní projev byl spojen s udržováním národního uvědomění, navazoval a do jisté míry i „konzervoval“ kulturní dědictví, které si přistěhovalci přinesli z Čech. Velice obětavá byla práce českých učitelů, písmáků, kapelníků, vzdělanějších nebo jen aktivnějších lidí pro zachování české kultury v každé obci či osadě. Oporou v kulturní činnosti jim od začátku byly styky s historickou vlastí především na základě osobních, nikoliv institucionálních styků. Po první světové válce měly pro Čechy v západní části Volyně styky s historickou, nyní již svobodnou vlastí větší význam, protože některé měly také institucionální charakter a nebyly příliš narušovány zásahy státní moci. Ke stykům patřilo nakupování a získávání darem, knih, časopisů, hudebnin apod. Pokud někdo měl to štěstí, že v Čechách byl např. v rámci všesokolských sletů (volyňští cvičili na všech sletech po r. 1918 i v r. 1938), pak o tom dlouho vyprávěl. Svůj význam pro posilování národního povědomí měl také dovoz zemědělských strojů z Československa, které byly dokonalejší než stroje místní výroby. Krajané z východní části Volyně měli styky s historickou vlastí poměrně čilé, ale od poloviny dvacátých let 20. století byly tyto styky omezovány a brzy poté vůbec zakázány.⁴¹

³⁹ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 16.

⁴⁰ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 16.

⁴¹ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 16–17.

Velkou zásluhu na zachování české kultury a tím i národního povědomí měli na celé Volyni hasiči. Starali se o nacvičování divadelních her, vytváření hudebních kapel, pořádání tanečních zábav (ta slavná volyňská posvícení) až po doprovod občana na poslední cestě. Na západní Volyni polské orgány považovaly české hasičské sbory za nejlepší a náčelníkem veškerého hasičstva na Volyni byl po několik let Čech. Rodinná výchova, vyučování češtině ve školách a spolková činnost všeho druhu měly zásadní vliv na výchovu k neokázalému vlastenectví a zachování českého jazyka.⁴²

V českých obcích na celé Volyni do r. 1939 působilo 28 sokolských jednot, 107 kapel, 103 hasičských sborů, 32 knihoven, 55 divadelních kroužků a bylo vybudováno kolem 70 objektů, kde se konala divadelní představení, společenské zábavy, sportovní nácvičky apod.⁴³

Volyňští Češi uvádějí (Příloha 2), že společenské a kulturní akce se konaly mezi českými obyvateli. Zvyky, které dodržovali, byly stejné jako v historické vlasti. O tom se měli možnost přesvědčit po návratu do Čech.

⁴² HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 17–18.

⁴³ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 18.

4 ŽIVOT ČESKÝCH EMIGRANTŮ NA UKRAJINĚ V HISTORICKÝCH SOUVISLOSTECH

4.1 Přehled režimů a vlád na Volyni v době osídlení (od r. 1868 do r. 1947)

Pro ilustraci složitých společensko-politických poměrů na území Volyně, kde naši krajané prožili téměř celé jedno století, uvádím alespoň přehledně pohled na dynamiku poměrů čtvrtstoletí, na jehož konci většina volyňských Čechů repatriovala zpět do vlasti.

Ruská říše, od emigrace do 3/1917

Prozatímní vláda, od 3/1917 do 11/1917

1. Ukrajinská lidová republika (Centrální rada), od 11/1917 do 4/1918

Ukrajinský stát (hejtmanát pod německou okupací), od 4/1918 do 12/1918

2. Ukrajinská lidová republika (Direktorium), od 12/1918 do 5/1919

Ukrajinská socialistická sovětská republika, od 4/1919 do 8/1919, ve východní Volyni až do 4/1920

Polská republika (západní Volyň), od 5/1919 do 6/1920, od 4/1920 celá Volyň

Ukrajinská socialistická sovětská republika (celá Volyň), od 6/1920 do 8/1920

Polská republika (západní Volyň), od 9/1920 do 9/1939

Ukrajinská sovětská socialistická republika, (východní Volyň) od 8/1920 do 7/1941

Ukrajinská sovětská socialistická republika, (celá Volyň) od 9/1939 do 7/1941

Říšský komisariát Ukrajina (německá nacistická okupace), od 7/1941 do 2/1944

Ukrajinská sovětská socialistická republika, od 2/1944 do reemigrace (5/1947)⁴⁴

4.2 První světová válka 1914–1918

První světová válka začala po sarajevském atentátu, 28. července 1914, když Rakousko-Uhersko vypovědělo Srbsku válku. Rusko reagovalo mobilizací, přičemž jeho tradiční a dlouholetou sférou vlivu byl Balkán. Tam o pomoc volali pravoslavní Srbové. Německo mobilizovalo a vyhlásilo válku Rusku, ale německá vojska se vydala na pochod do Francie. Válka trvala čtyři roky a postupně se do ní zapojilo třicet dva států: na jedné straně byly tzv. Ústřední mocnosti – Německo a Rakousko-Uhersko, ke kterým se postupně připojily Turecko a Bulharsko, v r. 1915 tak vzniká Čtyřspolek. Na Itálii, která tvořila s Německem a Rakouskem-Uherskem původně Trojspolek, se nedalo spoléhat, což také prokázala přechodem k protivníkovi. Na druhé straně byly státy

⁴⁴ HOFMAN, J., et al.: *Historická mapa českého osídlení na Volyni*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1995.

Dohody – Velká Británie, Francie a Rusko, které byly vázány londýnskou smlouvou z r. 1914 o společném postupu ve válce až do uzavření společného míru. K nim se postupně přidávaly další státy. Počáteční fáze války byla pro Rusko celkem příznivá, ruská armáda bez větších problémů nad Rakušany v Haliči a Karpatech vítězila. Pak se do bojů na východní frontě vložilo Německo. Od léta 1915 začala válka v Rusku vyvolávat obrovské problémy: jeden a půl milionu mužů již padlo, téměř milion se ocitl v zajetí. Car Mikuláš II. se koncem srpna 1915 rozhodl osobně převzít velení. Postupně bylo do války vtaženo na patnáct milionů ruských rolníků, kteří tvořili špatně vyzbrojené vojsko s rozkolísanou morálkou. Vedení Německého císařství se snažilo oslabit Ruské impérium jako velmoc, destabilizovat politické struktury. Vladimír Iljič Lenin-Uljanov (1870–1924), žijící v exilu ve Švýcarsku, se snažil získat finanční podporu pro revoluční činnost. Je pravděpodobné, že se Lenin dostal ze Švýcarska do Petrohradu s pomocí Německého císařství. Císař Vilém II. Pruský očekával, že Lenin svojí revolucí paralyzuje bojeschopnost ruské armády a ukončí válku na východní frontě.⁴⁵

4.3 Bolševická revoluce r. 1917, brest-litevská mírová smlouva

Bolševické straně V. I. Lenina měly být poskytnuty finanční prostředky, jež měly sloužit k podvracení carského režimu. Lenin nezakrýval, že mu jde o svržení carismu revoluční cestou, a jakoukoli pomoc napomáhající tomuto cíli uvítal, i když přicházela od nepřítele. Když bolševici obdrželi různými cestami a pod různým označením trvalý zdroj financí, byli schopni vytvořit svůj hlavní prostředek k provedení vlivné propagandy, noviny Pravda a rozšířit původně úzkou základnu své strany. Pod vlivem situace na frontě, příznivé zahraničněpolitické situace i neutěšených vnitroruských poměrů se carský režim začal rozpadat. Staré Rusko se vlastně rozložilo v pěti dnech březnové revoluce r. 1917, která začala v Petrohradě 8. března živelnými demonstracemi proti hladu a válce. Devadesát tisíc žen, vesměs z textilek, vyšlo v souvislosti s oslavami Mezinárodního dne žen do ulic. Když se k nim začali přidávat vojáci, nebylo síly, která by převratu zabránila. Dokonce elitní pluky, jako byl Pavlovský, Volyňský a Preobraženský – dosavadní pýcha cara Mikuláše, odmítly zasáhnout proti demonstrujícím a povstalcům. 12. března odstoupila vláda, z prozatímního výboru dumy byla ustavena Prozatímní vláda. Vznikl Petrohradský sovět vojenských a dělnických zástupců, za dva dny první vláda padla, byla ustanovena nová vláda, ve které se známý obhájce šikanovaných, právník Alexandr Kerenskij stal

⁴⁵ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 84–93.

ministrem spravedlnosti. Mikuláš II. se chtěl vlakem urychleně vrátit z fronty do hlavního města, ale vojáci mu sto padesát kilometrů před Petrohradem zabránili v průjezdu. 15. března 1917 podepsal abdikací listinu a vzdal se trůnu. V Rusku po tři sta létech skončila éra Romanovců. Tato revoluce nese název Únorová. Lenin přijel do Petrohradu 16. dubna 1917, vhodný okamžik k převratu přišel až na podzim. V říjnu se v jednom z petrohradských bytů sešlo dvanáct členů z jednadvacetičlenného ústředního výboru bolševiků, kde Lenin prosadil myšlenku urychleného provedení revolučního převratu a uchopení moci. O datu sice nebylo rozhodnuto, ale organizační přípravou byl pověřen Lev Davidovič Trockij-Bronšťejn (1879–1940), který se teprve v květnu vrátil ze Spojených států a přidal se k bolševikům. Trockému se podařilo poměrně rychle vytvořit z deseti tisíc mužů – především dobře placených Lotyšů – Rudé gardy, které měly v rozhodujícím okamžiku obsadit v Petrohradě strategická místa. A když dokázal přesvědčit k bojkotu celé akce místní vojenskou posádku, nebránilo již nic tomu, aby byl 5. až 7. listopadu 1917 revoluční převrat uskutečněn. A. Kerenskij, od srpna předseda vlády, odvolal na obranu hlavního města před bolševiky některé jednotky z fronty. Ale bylo už pozdě, vojsko se do Petrohradu vůbec nedostalo, železniční tratě už obsadili povstalci. 6. října večer zazněl z křižníku baltské flotily Aurory signální výstřel. Revolucionáři vtrhli zadním schodištěm do Zimního paláce a vpadli do zasedacího sálu, kde rokovala vláda. Ohromení ministři slyšeli sdělení: „Jste zatčeni, vaše éra skončila.“ Kerenskij stačil uniknout nouzovým východem. Tak začalo povstání nazývané v pozdější stranické interpretaci jako Velká říjnová socialistická revoluce. Kromě jednotek zagitovaných a vedených bolševiky, vtrhly do ulic také masy zbídačených dělníků. Byl to spontánní výbuch jejich nespokojenosti, mezi revolucionáře je nepřivedlo rozhodnutí nějakého revolučního výboru, ale hlad, bída a touha po míru. 7. listopadu 1917 bolševici oznámili, že přebírají moc. Následující den ustavili první vládu v čele s Vladimírem Iljičem Leninem, nesoucí název Rada lidových komisařů. Rusko s Němci uzavřelo příměří, stalo se tak 15. prosince 1917 v Brestu Litevském, mírová smlouva se státy Čtyřspolku pak byla podepsaná 3. března 1918. Rusko sice ztratilo dočasně velká území, ale získalo oddechový čas, který Lenin potřeboval k upevnění své moci, ke konsolidaci rozvráceného hospodářství a k vybudování silné armády. V listopadu 1918 byla při kapitulaci Německa brest-litevská mírová smlouva prohlášena za neplatnou.⁴⁶

⁴⁶ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 93–96.

Habsburská monarchie, demoralizovaná prohrami na všech frontách, se začala pod tlakem národněosvobozenického hnutí rozpadat zevnitř, svou nezávislost a vznik samostatných států proklamovali v říjnu 1918 Češi a Slováci, Maďaři, 1. prosince bylo vyhlášeno Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Zdeptaná a rozložená rakousko-uherská říše uzavřela 3. listopadu 1918 s Dohodou úmluvu o zastavení palby. 11. listopadu 1918 podepisuje Německo dohodu o příměří, První světová válka skončila.⁴⁷

4.4 Vznik samostatného Československa

Protirakouské smýšlení, především Jihoslovanů a Čechů, se již v prvním období války projevovalo na východní frontě jejich přebíháním a bylo v průběhu války posilou dohodových mocností. Od 14. listopadu 1915 působil v Paříži „Český komitét zahraniční“, sdružující zástupce zahraničních Čechů, v čele s Tomášem Garrigueem Masarykem (1850–1937). V únoru 1916 byl doplněn o ústřední řídicí orgán, Národní radu: T. G. Masaryk – předseda, poslanec Josef Dürich a Milan Rastislav Štefánik – místopředsedové, a Edvard Beneš – generální tajemník. Za své sídlo si zvolila Paříž a „Národní radu prohlásila zatímní vládou a mne diktátorem,“ uvádí Masaryk. Na jaře 1917 bylo v Rusku zahájeno budování československých legií, později také na francouzské a italské frontě. Legie byly uznány za součást francouzských jednotek a tím i armád Dohody a Národní rada Československá oficiálním představitelem akcí v zahraničí. V r. 1917 a začátkem r. 1918 bylo již jasné, že válečná i politická situace směřuje k rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku nových státních celků. S vytvořením nového československého státu vyslovila v r. 1918 souhlas Francie, Velká Británie a USA. Od počátku r. 1918 se v Praze konala shromáždění, 6. ledna se sešli říšští i zemští poslanci z Čech, Moravy a Slezska a přijali usnesení, v němž bylo nejen zamítnuto sebeurčení v rámci rakouské ústavy, ale žádáno i o spojení se Slovenskem v samostatném státě. Začátkem dubna 1918 se sešel v Římě sjezd utlačovaných národností Rakouska-Uherska, kde byl přítomen Edvard Beneš (1884–1948) a Milan Rastislav Štefánik (1880–1919). Kromě obecných proklamací bylo také rozhodnuto ustavit ze zajatců v Itálii československé legie. Byl to po legiích ve Francii a Rusku již třetí sbor legionářů. Koncem dubna přijel Masaryk do Spojených států. Řadou přednášek v různých městech získával krajany, ale i americkou veřejnost pro myšlenku samostatného Československa. 30. května v Pittsburgu, hlavním středisku amerických Slováků, došlo mezi českým Národním sdružením a Slovenskou ligou

⁴⁷ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 97.

k dohodě, že příští československý stát bude demokratickou republikou a Slovensko v něm bude mít vlastní administrativu, sněm a soudy. V červnu 1918 se Masaryk setkává v Bílém domě s americkým prezidentem Wilsonem, aby ho informoval o představě samostatného státu Čechů a Slováků po skončení války. V červenci byl v Praze ustanoven Národní výbor, což měla být po převzetí moci a ustavení nového státu přechodná instituce, která by bezprostředně po jeho vzniku řídila vzniklý stát. Po dohodě s Masarykem prohlásil Beneš 14. října dosavadní Národní radu v Paříži za prozatímní vládu Československa, v níž Masaryk převzal funkci předsedy ministerské rady a ministra financí, Beneš byl jmenován ministrem vnitra a zahraničních věcí a Štefánik ministrem války. Samostatnost nezávislého Československa uznala jako první Francie již 15. října. 28. října, poté co vývěsky novin oznamovaly, že Rakousko-Uhersko vyslalo prezidentu USA Wilsonovi nótu, ve které žádá o mírová jednání, se v Obecním domě okamžitě sešlo pět představitelů Národního výboru, a vydali k národu svolání, ve kterém se říká: *„Lide československý! Tvůj odvěký sen se stal skutkem. Stát Československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných, svobodných, kulturních států světa. ... Naši osvoboditelé Masaryk a Wilson nesmějí býti zklamáni ve svém přesvědčení, že dobyli svobody lidu, který dovede sám sobě vládnouti...“*⁴⁸

4.5 Občanská válka v Rusku 1917–1921, polsko-sovětská válka, Rapallská smlouva, vznik SSSR

Po první světové válce byla Evropa rozdělena na státy vítězné a poražené. Ty první se pokoušely získat na úkor těch druhých nejvíc pro sebe a ty druhé se snažily zbavit pečeti poražených a domáhaly se revize mírových smluv. K tomu se přidávala tzv. „ruská otázka“, úsilí potlačit v Rusku bolševickou revoluci. Prvá střediska odporu proti bolševickému režimu formovali generálové Anton Děnikin a Petr Krasnov mezi kozáky v oblastech kolem Volhy již začátkem r. 1918, další vznikala pod velením admirála Alexandra Kolčaka na Sibiři. Britské a japonské jednotky se vylodily ve Vladivostoku začátkem května, na začátku července obsadili Britové přístavy Archangelsk a Murmansk. Koncem května zasáhly poprvé do bojů u Čeljabinsku i československé legie, které Dohoda prohlásila za nedílnou součást svých sil. Mocnosti se nedokázaly na postupu vůči bolševickému Rusku dohodnout, neměly o něm ani spolehlivé informace. Po celý r. 1919 probíhaly boje mezi rudými a bílými s pomocí zahraničních jednotek, v listopadu však začala ovládat bojové pole Rudá armáda. I českoslovenští legionáři uzavřeli v únoru 1920 s bolševiky příměří. Intervenční

⁴⁸ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 99–102.

jednotky ze zahraničí byly vytlačeny, domácí odpor potlačen. Polsko-sovětská válka se vyvinula z konfliktu v létě 1920, když Polsko chtělo realizovat sny svých vládnoucích kruhů o rozšíření polského státu na východ a vtrhlo na Ukrajinu. Rudá armáda pak chtěla využít tažení na Kyjev k další ofenzivě do střední Evropy, u Varšavy však byla poražena. Mírová smlouva s Polskem byla po delším vyjednávání podepsána v březnu 1921 v Rize. V dubnu 1922 podepsaly Rusko a Německo tzv. Rapalskou smlouvu, s okamžitou platností se obnovovaly sovětsko-německé diplomatické a konzulární styky, obě strany se vzdávaly vzájemné náhrady za válečné a jiné ztráty, které oba státy nebo jejich občané utrpěli za války, ve vzájemných obchodních a hospodářských stycích bylo rozhodnuto uplatňovat zásady nejvyšších výhod. Pro Německo to byla po versailleském míru první rovnoprávná mezinárodní smlouva a Rusko tím prorazilo svou politickou a hospodářskou blokádu. Dva státy vyděděné z evropské politiky našly společnou řeč a cestu. Smlouva se stala základem mimořádných vztahů politických, hospodářských i vojenských mezi Ruskem a Německem i po nástupu nacionálněsocialistického režimu v Německu. V Rusku posílil zahraničněpolitický úspěch z Rapalla tendence po sjednocení zahraniční politiky jednotlivých sovětských republik. Podpořil také tendence k centralizaci moci v Moskvě a 30. prosince 1922 vedl k ustavení Svazu sovětských socialistických republik. 24. dubna 1926 je v Berlíně podepsaná smlouva o přátelství a neutralitě mezi SSSR a Německem. Německá vláda poskytla Sovětskému svazu úvěr 300 milionů marek, největší úvěr, jaký dosud SSSR dostal. Přísně utajované byly čile se rozvíjející vztahy mezi Reichswehrem a Rudou armádou. Širé pláne a prostor sovětského území umožňovaly Reichswehru to, co zakazovala versailleská smlouva: testovat na sovětských vojenských cvičištích tanky, letadla a nové systémy zbraní. Sovětský svaz se stal největším odběratelem německého průmyslu. Podíl německého dovozu do SSSR činil v r. 1928 dvacet pět procent, v r. 1932 to už bylo čtyřicet sedm procent. Německý průmysl v poměrně široké míře budoval sovětský vojenský průmysl, protože versailleská smlouva zakazovala Německu řadu vojenských výrob.⁴⁹

4.6 Kolektivizace sovětského zemědělství

O kolektivizaci sovětského zemědělství rozhodl XV. sjezd VKS(b) Všesvazová komunistická strana (bolševiků) v prosinci 1927 a směrnice prvního pětiletého plánu z roku 1928 předpokládala, že v průběhu jednoho roku bude združstevněno 4 až 5 miliónů rolnických hospodářství, tj. 20% orné půdy. Po XVI. konferenci bolševické

⁴⁹ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 112–125.

strany v dubnu 1929 označil Molotov dosavadní tempo kolektivizace za „pravcovou úchylku“, plánovaná čísla byla jen pro následující r. 1930 zdvojnásobena a Stalin již otevřeně prohlásil: „*Od politiky omezování vykořisťovatelských tendencí kulactva jsme přešli k politice likvidace kulactva jako třídy.*“ Tato slova znamenala vyhlášení totální války sovětským rolníkům. Masová kolektivizace nebyla ničím jiným než hromadným násilím. Milióny tzv. kulaků a jejich rodin byly vysídleny do nehostinných oblastí Sibiře, z nichž mnozí byli posléze zastřeleni nebo zahynuli cestou. V lednu 1930 potvrdila zvláštní komise Ústředního výboru oprávněnost dosavadního průběhu „zduřstevňování“, ale inspekční zprávy členů politického byra nemohly zastříti katastrofální stav věcí – naprostý rozvrat zemědělství, vybíjení dobytka, násilné střety a rolnické vzpoury, celkový odpor. Nicméně násilné zakládání kolchozů a sovchozů pokračovalo i nadále šilným tempem se všemi doprovodnými jevy organizovaného teroru. Pět milionů rolníků zahynulo a přibližně stejný počet byl vězněn v koncentračních táborech.⁵⁰

Snad nejtragičtějším důsledkem kolektivizace byl velký hladomor, který v letech 1932 a 1933 zasáhl Ukrajinu, Kazachstán, střední Povolží a severní Kavkaz, území s celkovým počtem 30 milionů obyvatel, z nichž asi 5 až 6 milionů zemřelo. Je velmi pravděpodobné, že na Ukrajině, kde počet populace i podle oficiálních statistik poklesl z 31 milionů na 27 milionů, byl hlad záměrně udržován. Genocida rolníků měla omezit tamní nacionalistické hnutí. Státní administrativa neorganizovala žádné pomocné akce, před světovou veřejností byl hlad téměř dokonale utajen, nadále pokračoval enormní vývoz obilí a jedinou reakcí na zoufalství umírajících rolníků bylo vydání zákona o „ochraně socialistického vlastnictví“ (7. srpna 1932), který sebemenší polní pých trestal zastřelením nebo 10 lety v gulagu. Jen do ledna 1933 bylo na jeho základě odsouzeno 50 000 osob.⁵¹

Volyňští Češi vzpomínají (Příloha 2), jak prožili stalinskou vládu a násilnou kolektivizaci včetně uměle vyvolaného hladomoru v r. 1933. Přišli o majetek a neměli jinou možnost než vstoupit do kolchozu.

4.7 Léta válečná 1914 až 1920 na Volyni

Po vzniku 1. světové války již 12. srpna 1914 vyhověly carské úřady žádosti českých krajanských organizací v Rusku a povolily vytvoření české vojenské jednotky České družiny. Jednotka se formovala od 21. srpna 1914 z řad Čechů, dobrovolníků

⁵⁰ NÁLEVKA, V.: *Světová politika ve 20. století I.* Praha: Aleš Skřivan ml., 2000, s. 74–75.

⁵¹ NÁLEVKA, V.: *Světová politika ve 20. století I.* Praha: Aleš Skřivan ml., 2000, s. 75.

s ruským občanstvím. Na žádost českých krajanských organizací byli do Družiny od října 1915 povoláváni volyňští Češi, kteří byli předtím zmobilizováni do carské a kromě toho se z Volyně hlásili další dobrovolníci. Podle zpřesněných jmenných seznamů bojovalo v čs. vojsku na Rusi více než 1445 volyňských Čechů a z toho více než 243 „starodružiníků“ (dobrovolníci, kteří nastoupili v období od 21. srpna do 30. listopadu 1914) a více než 800 bylo Čechů z ostatních částí Ruska. Také tímto způsobem se celá menšina v Rusku zasloužila o vznik samostatného Československa. Značný byl i finanční příspěvek na protirakouský odboj jednak od bohatých krajanů a kromě toho od 1. 4. 1916 zavedli krajané národní daň, jejíž vybírání bylo na Volyni řádně organizováno.⁵²

Rakouská armáda obsadila část Volyně až po Luck a Dubno. Češi – rakouští vojáci byli překvapeni tím, že jsou zde české obce, ale brzy našli s krajanami společný „protirakouský“ jazyk. Odvetou rakouských vojenských úřadů bylo stěhování volyňských Čechů do týlu a ničení jejich majetku. Po návratu našli své vesnice poničené, případně spálené. Odhadem bylo takto postiženo asi 10% českých obcí v nejzápadnější části Volyně.⁵³

Únorová revoluce v r. 1917 byla začátkem nadějných změn, ale také začátkem střídání vlád na Volyni, jímž pokojní občané velmi trpěli. V období od začátku r. 1917 do konce r. 1920 se jich vystříдалo na Volyni osm. Podepsání mírové smlouvy, v Rize v březnu 1921, ukončilo válečný stav mezi sovětským Ruskem a Polskem a byly stanoveny státní hranice. Volyň byla rozdělena a asi čtvrtina Čechů na Volyni pak žila v Sovětském svazu. Důsledky tohoto rozdělení české volyňské komunity se na ní projevují dodnes. Češi z východní Volyně jsou skromnější, uzavřenější, opatrnější ve svých projevech a úsudcích.⁵⁴

4.8 Druhá světová válka 1939–1945

Deset let po První světové válce se dařilo evropské ekonomice poměrně dobře, hospodářská situace se konsolidovala téměř ve všech zemích. 24. října 1929 však došlo k prudkému pádu akcií na New Yorkské burze. A v pátek viděli svou budoucnost černě nejen akcionáři. Prudký pád akcií, znehodnocení většiny cenných papírů na nulovou hodnotu, následoval krach firem a bank. Slibný rozvoj ekonomiky byl nejen zastaven,

⁵² HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 18.

⁵³ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 18.

⁵⁴ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 18–19.

ale její pád strhával jednu zemi za druhou, zbídačoval široké masy a vyvolal nejen krizi hospodářskou, ale i politickou.⁵⁵

V lednu 1933 byl jmenován kancléřem Německé říše Adolf Hitler. Ekonomická situace se začala v Německu příznivě měnit, podporu dostávala zbrojní výroba, která potřebovala spoustu pracovních sil, stejně jako výstavba strategických dálnic. Hitler začal porušovat ujednání versailleské smlouvy, v r. 1935 vyhlásil všeobecnou brannou povinnost, začala systematická výstavba všech armádních složek.

12. března 1938 byla z mapy vymazána Rakouská republika a připojena k Třetí říši pod názvem Východní marka. Hitler požadoval „zastřešení“ deseti milionů soukmenovců žijících mimo hranice Německa do říše. Měl na mysli nejen sedm milionů obyvatel „druhého německého státu“ – Rakouska, ale také tři miliony Němců, žijících v československém pohraničí. V nově utvořené ČSR žili po r. 1918 kromě Čechů a Slováků další národnostní skupiny – Němci, Poláci, Maďaři, Rusíni, Židé a Cikáni. Němci žili v Čechách a na Moravě bez větších problémů po staletí. Se vznikem Československa, kde tvořili 23,5 procent obyvatelstva, se však v r. 1918 neztotožnili. S příchodem Hitlera se začínaly z Německa ozývat hlasy povzbuzující české Němce k revoltě vůči pražské vládě. Němci byli v Československu organizováni v řadě politických stran; jedna z nich nesla od 29. dubna 1935 název Sudetendeutsche Partei (SdP) a v jejím čele byl bývalý úředník z Jablonce nad Nisou, Konrád Henlein (1898–1945), který vystupoval po svém velkém vzoru z NSDAP jako „Vůdce“. V parlamentních volbách r. 1935 zaznamenala SdP nečekaný úspěch – obsadil čtyřicet čtyři poslaneckých křesel; Henlein tehdy ubezpečoval prezidenta ČSR Tomáše G. Masaryka slovně o loajalitě SdP k československému státu. Skutečnost však byla jiná. Podporován z Berlína, začal šířit fámy, například také na své cestě v Británii, o útisku Němců v ČSR a požadoval větší možnosti pro realizaci jejich politické i občanské činnosti. Čtrnáct dnů po anšlusu Rakouska jsou představitelé SdP Konrad Henlein a Karl Hermann Frank (1898–1946) přijati v Berlíně na místech nejvyšších. Hitlerova taktika a instrukce znějí: napříště klást takové požadavky, aby byly pro československou vládu nepřijatelné. V dubnu Hitler podepisuje plán „Fall Grün“, krycí název plánu na přepadení Československa. O tři dny později vystupuje Henlein na sjezdu SdP v Karlových Varech se zcela jasně formulovanými separatistickými požadavky. Realizace by znamenala vytvoření autonomního sudetoněmeckého celku uvnitř republiky a tím rozbití Československa. V blízkosti hranic dochází k přesunům

⁵⁵ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 127.

německých jednotek, to znepokojilo československou vládu a ta v květnu 1938 vyhlásila částečnou mobilizaci. Zatímco mluvčí německého ministerstva zahraničí obavy Prahy bagatelizoval, Británie a Francie projevovaly neskrývané zděšení, že by mohly být zataženy do konfliktu, který si vůbec nepřejí. Do Prahy společně vzkazují, že mají zájem na uklidnění situace. Jako zprostředkovatele uklidnění vysílá Británie do Prahy v srpnu 1938 misi, která se má na místě přesvědčit o situaci. Mise je vedena lordem Walterem Runcimanem, ten v Československu jedná prostřednictvím německé šlechty především s německými obyvateli a Henleinem. Setkal se také s prezidentem Benešem, premiérem Hodžou a dospěl k pozoruhodným závěrům: soužití Čechů a Němců v jednom státě je nemožné. Odmítl československou vládou navrhované řešení na autonomii a dokonce navrhl, aby se rozhodčím mezi ní a Henleinem stal Hitler.

12. září 1938 na sjezdu NSDAP v Norimberku Hitler prohlásil, že poměry v Československu jsou nesnesitelné. Sudetští Němci byli oloupeni o své právo na sebeurčení, byli hospodářsky zničeni, aby mohli být vyhubeni. Němci v ČSR mají právo na sebeurčení a vyřešení sudetoněmecké otázky je mým posledním požadavkem v Evropě, tvrdil Hitler. Následující den vyvolal Henlein v pohraničí řadu incidentů. Hodžova vláda vyhlásila stanné právo, vojenské a četnické jednotky nepokoje likvidovaly. Henleinova strana byla rozpuštěna a její vedení odešlo do Německa. V září navštívil britský premiér Neville Chamberlain na Obersalzbergu Hitlera, který jej seznámil s plánem na uchwácení československých pohraničních oblastí, kde žila většina Němců. Chamberlain si vyžádal čas na konzultaci s francouzským kolegou Edouardem Daladierem (1884–1970). Tomu pak v Londýně za tři dny sdělil, že je to jediné řešení, které je přijatelné, protože všechna ostatní by přinesla válku. Z toho vznikl britsko-francouzský návrh, jenž byl 18. září předložen Benešovi a československé vládě, aby se vzdali území obývaného převážně Němci. Vláda v odpovědi konstatovala, že „přijetí takového návrhu by znamenalo dobrovolné a úplné zmrzačení státu“. Reakce Británie a Francie byla nevídaná, Beneš byl vystaven drtivému diplomatickému nátlaku, neboť mu bylo sděleno, pokud československá vláda nepřijme předložené návrhy, nemůže Československo v případném konfliktu s Německem počítat s jakoukoliv podporou či pomocí obou zemí. Spojenci prostřednictvím svých vyslanců u prezidenta ČSR 21. září „radili“ Československu velmi naléhavou formou, aby změnilo svůj postoj k jejich plánu, a to ihned, bez otálení a beze všech výhrad. Byl to tvrdý diktát. Premiér Hodža vznáší dotaz k hlavnímu štábu československé armády: *„Napadení nepřáteli ze všech stran, s Francií a Anglií zaujímající nepřátelské stanovisko, že jsme příčinou vypuknutí světové války, jak dlouho*

můžeme vydržet?“ Náčelník hlavního štábu, generál Ludvík Krejčí odpověděl: „*Asi tři týdny*“. Vláda se rozhodla diktát přijmout. Československá veřejnost však takovou odpověď přijmout nechtěla, občané se vyhrnuli do ulic a demonstracemi si vynutili pád vlády. Do čela nové vlády byl povolán a současně řízením ministerstva obrany byl 22. září pověřen generál Jan Syrový (1888–1970), o němž se veřejnost domnívala, že bude republiku bránit a československé zájmy hájit rozhodněji. Velmocenská hra o Československo však pokračovala. Úlohu zprostředkovatele schůzky čtyř politiků v Mnichově přebírá ochotně Benito Mussolini, kromě něho a Hitlera, se konference 29. září 1938 zúčastňují premiéři Velké Británie a Francie Chamberlain a Daladier. Ten, koho se to bezprostředně týká, přizván není. Jedná se o Československu bez Československa. Čtyři podpisy velmocí v Mnichovské dohodě rozhodly, že československé pohraniční oblasti případnou Německu. Mnoho českých rodin uprchlo před terorem Freikorpsu a dalších polovojenských organizací raději do českého vnitrozemí. Československu bylo odňato 29,5 procenta území a ztratilo tak téměř pět milionů obyvatel, tj. 33,4 procenta. Do třech měsíců muselo ČSR uspokojit rovněž teritoriální požadavky Polska a Maďarska. Výsledek konference byl sdělen čs. vládě, a ta jej musela přijmout. Nepřijetí by znamenalo, že se postaví na odpor německé armádě, a to proti vůli čtyř velmocí. Prezident Československé republiky Edvard Beneš se rozhodl diktát z Mnichova 30. září 1938 přijmout a 5. října 1938 abdikoval a odletěl do Londýna. Na Slovensku se vytvořila autonomní vláda ovládaná Hlinkovou ľudovou stranou. Z Československa vzniklo Česko-Slovensko a prezidentem tohoto útvaru byl 30. listopadu 1938 zvolen Emil Hácha (1872–1945). Ale ani tento stát neměl dlouhého trvání. 14. března 1939 vzniká na Hitlerův pokyn Slovenský štát. Tentýž den si Hitler povolává do Berlína Háchu, kde ho donutil ho podepsat dokument, v němž žádá německého vůdce o ochranu českých zemí. V té době, 15. března 1939, již německý wehrmacht pochoduje na Prahu a 16. března je vyhlášen Hitlerovým výnosem Protektorát Čechy a Morava.⁵⁶

Německo-sovětský pakt o neútočení, pakt Molotov-Ribbentrop byl podepsán v Moskvě 23. srpna 1939. Smlouva o vzájemném neútočení a určení zájmových sfér mezi dvěma zdánlivými ideologickými protivníky, Sovětským svazem a Německou říší. Skutečnost, že dohoda byla podepsaná, bylo svědectvím selhání britské a francouzské zahraniční politiky a diplomacie za dobu několika let. Stalin nikdy nikomu nedůvěřoval, tím méně západním mocnostem, a od doby Mnichova jeho nedůvěra ještě zesílila. Stalin

⁵⁶ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 146–153.

později tvrdil, že kdyby byli v r. 1939 Britové a Francouzi vyslali do Moskvy misi, v níž by byli lidé, kteří skutečně chtěli dohodu s Ruskem, sovětská vláda by pakt s Ribbentropem nepodepsala. Liknavého přístupu Západu ke Stalinovi využil Hitler ve svůj prospěch. Spojenectví s Ruskem mu umožnilo zahájit útok na Polsko. Stalin tuto hru přijal. Zbavil tím Hitlera obav před válkou na dvou frontách. Musel však vědět, že světová válka je nevyhnutelná. Byla to hra o čas. Stalin při svém vyčkávání myslel především na sebe a svou imperiální říši, věděl a také nezakrytě prohlašoval, že „druhá světová imperialistická válka může rovněž vést k vítězství revoluce v jedné nebo několika zemích. Kalkuloval, na které straně to bude pro něho výhodnější, aby s minimem vynaložených sil získal maximální výhody a užitek.⁵⁷

Pakt o neútočení mezi Německem a Sovětským svazem urychlil jednání Británie a Francie o smlouvě s Polskem. Ta byla podepsána 25. srpna 1939. Hitler využil záminky a 1. září 1939 napadl Polsko. Začala druhá světová válka. Hitler si myslel, že se Británie a Francie zaleknou války a své závazky vůči Polsku nedodrží. Ale veřejné mínění západních zemí bylo proti jakýmkoliv ústupkům, útok na Polsko se rovnal agresí proti zájmům všech, a tak 3. září 1939 vlády Velké Británie a Francie vyhlásily Německu válku, ale de facto neválčily. Proto je někdy toto období nazýváno podivná válka. 17. září překročily hranice Polska dvě sovětské armádní skupiny. Po dohodě s Německem byla obsazena západní Ukrajina a západní Bělorusko s odůvodněním, že se napravují hranice vnucené sovětskému Rusku v r. 1920.⁵⁸

Sovětský svaz získal kromě území a porobeného obyvatelstva asi 15 000 válečných zajatců důstojnických hodností, k nimž připojil ještě asi 10 000 příslušníků inteligence, zajatých mimo bojové operace. Ti byli vězněni až do r. 1940 a pak byli zastřeleni sovětskou tajnou službou NKVD. Hlavní vraždění bylo koncentrováno na třech místech Katyň, Ostaškov a Starobělsk. Polská emigrantská vláda v Londýně přerušila se Sovětským svazem diplomatické styky v r. 1943, když byly v Katyni nalezeny hromadné hroby polských důstojníků.

Stalin se snažil nezavdat Hitlerovi příčinu k útoku na Sovětský svaz. 22. června 1941 však začal útok německých vojsk, na který Sovětský svaz nebyl připraven. První jednání tvořící se protihitlerovské koalice americko-britsko-sovětské bylo v Moskvě na přelomu září a října 1941 a skončilo podepsáním dohody o britských dodávkách zbraní, průmyslového zařízení a potravin pro Sovětský svaz na období do konce června 1942. Sovětský svaz si přál, aby byla v Evropě co nejdříve otevřena druhá fronta, ale

⁵⁷ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 154–159.

⁵⁸ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 160–161.

Churchill žádal její odložení. Británie urychleně usilovala o konsolidaci svých pozic v oblastech, které považovala za svou sféru vlivu, tedy na Blízkém a Středním východě a v severní Africe. Odložení druhé fronty v Evropě Stalinovi vhod nebylo. Oficiálně to vyjádřil, „odmítnutí vytvořit v r. 1942 v Evropě druhou frontu je morálním políčkem celému sovětskému veřejnému mínění.“ Němcům se podařilo do května 1942 postoupit až na Krym a proniknout k ropným polím na Kavkaze. Počátkem července se dostali k Volze, kde se pak u Stalingradu až do února r. 1943 odehrála bitva, která na východní frontě přinesla rozhodný zlom. V kotli u Volhy bylo v obklíčení sevřeno na tři sta tisíc vojáků nacistické armády, z nichž přes devadesát tisíc bylo vzato do zajetí, mezi nimi i maršál Fridrich Paulus a čtyřicet generálů. Od bojů u Kurska, kde se v létě 1943 odehrála největší tanková bitva v dějinách za účasti tří tisíc tanků, již bylo zřejmé, že Rudá armáda přechází do ofenzivy. Během r. 1944 osvobodila území Sovětského svazu a boje se začaly přenášet do okupovaných satelitních zemí nacistického Německa a na jeho vlastní území.⁵⁹

Setkání „Velké trojky“ Roosevelta, Churchilla a Stalina v íránském Teheránu, mělo pro další průběh války i poválečný vývoj mimořádný význam. V přijatém dokumentu z 1. prosince 1943 se zdůrazňuje rozhodnutí „spolupracovat ve válce i míru“. Konference měla pro poválečné utváření Evropy určující význam. Churchill již od počátku války myslel především na blaho Británie, na opětovné vybudování její pozice v Evropě a posílení impéria Jeho veličenstva po válce. I Stalin myslel především na svou zemi, ale poválečné postavení Sovětského svazu viděl již v jiném světle než před válkou. Především chtěl uchovat hranice SSSR přinejmenším v rozsahu r. 1941, tzn. s kořistí, která vyplynula z německo-sovětského paktu, a za druhé ze států osvobozených Rudou armádou předpokládal vytvořit nárazníkové pásmo proti každé další agresi, samozřejmě s vládami oddanými Moskvě. Stalin nechtěl rozdrobit ani Německo, naznačoval možnost přeměnit poválečné Německo po minimálně desetileté vojenské okupaci s „naší pomocí v socialistickou zemi“. Také Roosevelt měl svou představu: za prvé viděl cíl války v odstranění Hitlera, aby svět opět dostal harmonickou podobu postavenou na spolupráci. Churchill a Stalin si společné téma „zájmové sféry“ nenechali vzít. Oba je mimořádně zajímalo, aby táhli za jeden provaz, i když každý na jiném konci. Ale přetahovali se tak, aby jeden druhému neublížil.⁶⁰

Otevření druhé fronty v Evropě se opozdilo proti původním předpokladům o víc než rok. Počáteční součinnost spojeneckých vojsk byla nedostatečná, američtí vojáci

⁵⁹ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 168–174.

⁶⁰ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 174–175.

neměli žádné zkušenosti z bojiště. V červenci 1943 vylodování na Sicílii dopadlo katastrofálně. Vylodovací operace v Evropě 6. června 1944 na pěti místech severního pobřeží Francie bylo pro nepřítele značným překvapením. Spojenci zahájili ofenzívu k osvobození Francie. V Paříži však vypuklo povstání bez souhlasu spojeneckého velení. Německá vojska přijala a podepsala 25. srpna 1944 v Paříži kapitulaci a o den později se konalo defilé vítězných vojsk. Spojenecká vojska pod vedením amerického generála Davida Dwighta Eisenhowera (1890–1969) postupovala rychle k hranicím Německa, během září osvobodila Belgie a dorazila na německé hranice. Jižní větev spojeneckých vojsk v červnu 1944 osvobodila Řím. Spojenci v prosinci odrazili nacistický útok v Ardenách a postupovali k Rýnu, který překročili v březnu 1945.⁶¹

Na východní frontě vstoupila 17. července 1944 Rudá armáda na území Polska. Zde působily dvě větve partyzánského hnutí: Armija Krajowa byla napojena na zahraniční vládu vytvořenou Poláky v Londýně a Armija Ludowa měla blíže k polské armádě vytvořené v SSSR, podílející se spolu s Rudou armádou na osvobození Polska.⁶²

Nejen v Polsku, také na Slovensku se připravovalo povstání. Bylo vedené Slovenskou národní radou, založenou v ilegalitě představiteli komunistického i nekomunistického odboje, který byl přes část důstojnického sboru slovenské armády napojen na československou vládu v Londýně i vedení KSČ v Moskvě. Povstání vypuklo 29. srpna 1944, aniž by se podařilo navázat spojení s velením Rudé armády. V tutéž dobu začali Němci, na pozvání slovenského prezidenta Josifa Tisa (1887–1947), obsazovat Slovensko, aby potlačili rozrůstající se partyzánské hnutí. Sovětské velení v tomto případě změnilo své plány a zahájilo na pomoc povstání obtížný přechod Karpat. Rudá armáda a spolu s ní vojáci 1. československého armádního sboru vytvořeného v SSSR narazili v Dukelském průsmyku na houževnatý odpor německé armády a se značnými ztrátami se probili na Slovensko; povstání však již bylo poraženo. První příslušníci československé armády překročili státní hranice 6. října 1944, šest a půl tisíce jich ale v Dukelské operaci zahynulo, své životy zde ztratilo také osmdesát tisíc rudoarmějců.⁶³

12. prosince 1943 podepisuje Beneš v Moskvě československo-sovětskou smlouvu o přátelství, vzájemné spolupráci a poválečné spolupráci.

⁶¹ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 176–177.

⁶² KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 177.

⁶³ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 178.

Sovětský svaz vyšel z války se značně posílenou politickou prestiží a spolu s USA rozhodujícím způsobem ovlivňoval poválečné utváření Evropy. Stalin považoval za samozřejmé, že za nesmírné válečné oběti Sovětského svazu a neúměrné utrpení celého národa se SSSR dostane aspoň částečně zadostiučinění v podobě území, hraničících se Sovětským svazem, kde budou spřízněné režimy, nebo aspoň přátelsky nakloněné. Vůdci komunistických stran se nejezdili školit do Moskvy nadarmo. V sovětském exilu snili o teritoriích, která budou po vítězné válce a národní revoluci spravovat. Ti, kdo prožili svůj exil v Londýně, uvažovali obdobně, i když si převzetí moci představovali demokratičtějšími metodami. Střet těchto dvou pojetí byl tedy nevyhnutelný.⁶⁴

4.9 Léta válečná 1939 až 1945 na Volyni

Válka německo-polská, která od 1. září 1939 trvala na Volyni asi dva týdny, se české menšiny rovněž dotkla. Bolestnou ztrátu dokumentuje seznam 45 volyňských Čechů – vojáků polské armády, kteří padli nebo zahynuli v Německu jako zajatci a dalších šest, kteří později zahynuli v polských partyzánských oddílech. Hlubším zásahem byl 17. září 1939 vstup Rudé armády na území západní Ukrajiny a západního Běloruska, který především znamenal násilnou kolektivizaci zemědělství, vyvlastnění podniků atd. Tyto hluboké zásahy do dosavadního života přerušila a některé k horšímu pozměnila nacistická okupace, která trvala od července 1941 do začátku r. 1944.⁶⁵

Nacistický režim vytvořil na okupovaných územích velmi těžké životní podmínky, protože organizované zásobování obyvatelstva vlastně neexistovalo. Kromě soli, kaménků do zapalovačů a podobného zboží se vše naučili lidé dělat podomácku: kůži na boty a podrážky, vařit mýdlo, mlít mouku na žernovech atd. Bujel černý trh a výměnný obchod. Peníze neměly cenu. Daleko horší bylo trvalé ohrožování životů a majetku od okupantů, banderovců a různých zločineckých tlup.⁶⁶

Nacisté zničili Český Malín hroznějším způsobem než Lidice. Upálili a povraždili zde celkem 374 osob české národnosti a z toho 105 dětí do 14 let. Bezdůvodně postříleli třetinu občanů další obce Michny – Sergejevky. Přičteme-li k těmto obětem Čechy upálené zaživa a zavražděné v dalších obcích, pak tyto celkové oběti nacistického běsnění představují více než 462 osob. Podobný osud připravili

⁶⁴ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 192–193.

⁶⁵ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 19.

⁶⁶ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 19.

nacisté mnoha ukrajinským vesnicím, kdy navíc před nástupem vražedných komand nejdříve obec letecky bombardovali a ostřelovali.⁶⁷

Historicky dané národnostní rozpory, které zde po staletí doutnaly a vybuchovaly, nacisté velmi dovedně využívali ve svůj prospěch. Členové OUN – Organizace ukrajinských nacionalistů uneseni vidinou, že nacistické Německo je jejich rovnocenným spojencem a pomůže jim vytvořit samostatnou Ukrajinu, ochotně vstupovali do oddílů ukrajinské policie, která ve službách nacistů vykonávala nejspínavější práci: vraždila komunisty, komsomolce a pomáhala realizovat „konečné řešení židovské otázky“. Pronásledovaní Židé hledali pomoc a záchranu u svých spoluobčanů. Nacházeli ji také u Čechů. Jsou známa jména více než 230 Židů, na jejichž záchraně se podílelo více než 70 českých rodin.⁶⁸

Ukrajínští nacionalisté brzy poznali, že pro Německo nejsou rovnocennými spojenci, ale pouhými vykonavateli. Odešli proto z policejních služeb a vytvářeli Ukrajinskou povstaleckou armádu – UPA (běžně nazývanou „banderovci“). UPA v té době „bojovala“ na třech frontách: proti bolševismu, proti nacismu a za etnickou čistotu budoucí svobodné Ukrajiny. Ukrajina musí být etnicky čistá jako slza – hlásali. Prakticky „bojovali“ tak, že vyvražďovali zbytky Židů, zavraždili desítky tisíc pokojných polských občanů, vyhledávali a vraždili vojáky Rudé armády, kteří při postupu wehrmachtu unikli jisté smrti a pokud si troufli, vystupovali také proti sovětským partyzánům. UPA nebyla ani vůči Čechům přátelská. V noci i ve dne přepadávali banderovci některé české obce, rodiny na samotách, jednotlivce na cestách a vraždili nevinné lidi. Neúplné seznamy obsahují více než 400 jmen většinou bestiálně zavražděných Čechů. Češi v té době usilovali především o přežití jako menšina. Osud Židů a Poláků jim byl výstrahou. Češi se ozbrojovali, účinně své obce dlouhé měsíce střežili a bránili a ubezpečovali Ukrajince, že po válce mají snahu se odstěhovat do své historické vlasti. Horší to bylo po osvobození Volyně Rudou armádou, když muži nastoupili do československých vojenských jednotek v SSSR. Sovětská moc přes veškerou snahu nedovedla ochránit pokojné obyvatele. Na venkově vládla jakž takž jen ve dne. V noci vládla UPA.⁶⁹

Již v roce 1941, založila skupinka českých odvážlivců, většinou učitelů, odbojovou organizaci, která si kladla jako hlavní cíle zabránit zničení české menšiny

⁶⁷ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 19–20.

⁶⁸ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 20.

⁶⁹ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 20–21.

a připravovala muže, především morálně, ke vstupu do československých jednotek v Sovětském svazu. Organizace, později přijala název Blaník, měla své buňky ve 102 českých obcích, vydávala časopis Hlasatel, který měl velký vliv na plnění cílů organizace, dosáhla jednáním s vedením UPA jistého vyjasnění stanovisek, takže tlak poněkud polevil. V r. 1943 vedení Blaníku prostřednictvím partyzánského velitele Sydora Kovpaka požádalo velení Rudé armády, aby čeští muži byli po osvobození Volyně zařazeni do československých vojenských jednotek v Sovětském svazu. Po osvobození prvních českých obcí na západní Volyni, se vedení Blaníku obrátilo v únoru 1944 telegramem na hlavní velení Rudé armády se stejnou žádostí. Obě žádosti prokazatelně adresát v Moskvě obdržel. Organizace Blaník své hlavní cíle se ctí splnila. Přesto jako odbojová organizace byl Blaník uznán až v r. 1975, tj. po třiceti letech.⁷⁰

OUN – Organizace ukrajinských nacionalistů známá pod přezdívkou banderovci, bylo nacionalistické politické hnutí vzniklé ve 20. letech 20. století, které hlásalo ideu samostatné Ukrajiny. Ještě před vypuknutím druhé světové války se konala tajná schůzka vůdců ukrajinské emigrace s vedoucími představiteli Německa a výsledkem bylo, že OUN zřizovala speciální tábory pro vojenský výcvik svých členů, srovnatelný s výcvikem Waffen SS. Prováděli záškodnickou a teroristickou činnost v Polsku, na Ukrajině, na Slovensku. Část členů OUN pod vedením Andreje Melnikova, tzv. „melnikovci“, počítala ve svém boji o nezávislost s podporou nacistického Německa. „Banderovci“ prosazovali myšlenku dosažení ukrajinské nezávislosti vlastními silami. Obě skupiny měly názor, že případný vojenský konflikt Německa se SSSR může v konečném důsledku vést k vytvoření nezávislé Ukrajiny a měly též názor, že je třeba ze všech ukrajinským měst odstranit Poláky, Židy, komunisty a intelektuály. Násilí bylo uplatňováno i vůči volyňským Čechům. Po přepadení Sovětského svazu nacistickým Německem došlo k ozbrojenému střetnutí mezi Rudou armádou a jednotkami OUN. Po obsazení Lvova vyhlásili představitelé OUN samostatnou Ukrajinu. Vyhlášení nezávislosti se nelíbilo Adolfu Hitlerovi, který dal příkaz k zajetí ukrajinské vlády, přičemž někteří členové byli zastřeleni. Vojenské uskupení OUN, tzv. ukrajinský legion byl rozpuštěn a někteří jejich členové se stali vykonavateli německé okupační moci na Ukrajině. Představitelům UON bylo jasné, že Německo jim s vytvořením samostatného ukrajinského státu nepomůže, a tak začali spoléhat sami na sebe. Již na přelomu let 1942 a 1943 byly reorganizovány jednotky, které se přeměnily

⁷⁰ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 21.

v Ukrajinskou povstaleckou armádu (UPA). Když bylo v r. 1943 téměř jasné, že Německo válku prohraje, změnili představitelé OUN svoji strategii a vyhlásili boj za osvobození Ukrajiny proti všem nepřátelům, mezi ně začalo patřit i Německo. V letech 1943–1945 rozpoutaly jednotky UPA partyzánskou válku jak proti jednotkám Rudé armády, tak proti Němcům.

Volyňští Češi vzpomínají (Příloha 2), jak po přechodu fronty zůstal dům rodiny Košátkových v České kolonii vyrabován, zmizely i všechny jejich doklady. V r. 1947 jim ukrajinské úřady vydaly potvrzení o narození. Tyto doklady a jejich překlady do češtiny jsou zařazeny v přílohové části. (Přílohy 13, 14, 15, 16, 17).

4.10 Účast volyňských Čechů na osvobození vlasti

Volyňští Češi bojovali v československých jednotkách na obou frontách: na západě počínaje Francií, dále na Středním východě, při obraně Tobruku, v čs. letectvu ve Velké Británii a v Samostatné čs. obrněné brigádě; hlavně pak na východě počínaje Sokolovem a konče boji na Moravě. Kromě toho bojovali v armádách a v partyzánských oddílech sovětských a polských.⁷¹

Do 1. čs. armádního sboru v Sovětském svazu nastoupili volyňští Češi na začátku r. 1944 naprosto spontánně. Podle odvodních protokolů se hlásilo více než 11 000 a přijato bylo více než 10 500 osob, z toho kolem 420 žen. To představuje 26,3% veškerého českého obyvatelstva Volyně. Volyňští Češi se vždy cítili součástí českého národa přesto, že pro generace narozené na Volyni byla vlast neznámá a v myslích zidealizovaná. To byl hlavní důvod spontánního nástupu volyňských mužů a žen k osvobození Československa. Volyňští Češi přispěli velkým množstvím potravin pro stravování vojáků 1. čs. armádního sboru v Sovětském svazu, finančními sbírkami na pořízení tanků pro tankovou brigádu tohoto sboru a věnovali také koně, vozy, postroje, hudební nástroje apod.⁷²

Oběti volyňských Čechů v bojích a v zázemí byly veliké. Podle jmenných seznamů, uvedených v knize „Volyňští Češi v prvním a druhém odboji“ **45** osob (podle neoficiálních pramenů) zahynulo v armádě Republiky polské v září r. 1939, **564** osob (podle neoficiálních pramenů) zahynulo v řadách Rudé armády v letech 1941–1945, **1480** osob (podle oficiálních i neoficiálních pramenů) zahynulo v řadách československých vojenských jednotek v SSSR, **466** osob (podle oficiálních

⁷¹ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 21.

⁷² HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 21.

i neoficiálních pramenů) bylo zavražděno nacistickými represivními orgány a vojáky wehrmachtu, **376** osob (podle neoficiálních pramenů) bylo zavražděno příslušníky banderovských skupin, **122** osob zahynulo (podle neoficiálních pramenů) jako civilisté při přechodu fronty a v důsledku jiných válečných událostí.⁷³

V seznamech uvedených v knize „Volyňští Češi v prvním a druhém odboji“ jsem objevila jména, která souvisí s příbuznými rodin Košátkových a Tomáškových, jejichž vyprávění je součástí této práce. V Seznamu volyňských Čechů, kteří byli jako dobrovolníci zařazeni do československých vojenských jednotek v Rusku v letech 1914–1918“ (podle oficiálních pramenů) jsou na s. 52 uvedeni **Tomášek Rostislav**, starodružiník (Česká družina), datum narození 13. 8. 1894, obec Olšanka, újezd Žitomir, datum nástupu a ukončení služby 27. 8. 1914–7. 2. 1918 a **Tomášek Vladimír**, obec Olšanka, újezd Žitomir. V „Seznamu volyňských Čechů v československých vojenských jednotkách v SSSR“ (podle oficiálních pramenů) je na s. 225 **Košátko Mikuláš**, Olšanka a na s. 251 **Tomášek Václav**, Česká kolonie, Dzeržinsk.⁷⁴

Václav Tomášek účastník národního boje za osvobození, byl v r. 1944 lehce raněn. (Příloha 23, 27). Přílohy 28–45, *Václav Tomášek – vyznamenání, odznaky, medaile*, jsou věnované oceněním jeho vojenských zásluh.

⁷³ HOFMAN, J., ŠIRC, V., VACULÍK, J.: *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*. Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004. s. 156, 166, 206, 285, 326, 340.

⁷⁴ HOFMAN, J., ŠIRC, V., VACULÍK, J.: *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*. Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004. s. 52, 225, 251.

5 REEMIGRACE, USÍDLOVÁNÍ, ADAPTACE A INTEGRACE PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

O rozdělení a následném vybudování poničené Evropy po druhé světové válce se rozhodovalo na Postupimské konferenci, která se konala od 17. července do 2. srpna 1945 v braniborské Postupimi u Berlína, výsledkem jednání Velké trojky byla Postupimská dohoda. Jednání se zúčastnili nejvyšší představitelé vítězné aliance, Josif Vissarionovič Stalin, Harry Truman, Winston Churchill, který však prohrál ve stejné době probíhající volby a na zasedání ho vystřídal Clement Attlee.

Na konferenci se také jednalo o již probíhajícím odsunu Němců z Československa, Polska a Maďarska. Země, v nichž odsun probíhal, reagovaly na požadavky Stalina a dalších spojenců, že bude potřeba Němce z těchto zemí vystěhovat, ale odsun musí probíhat pořádaně a lidsky. Všechny tři země byly vyzvány, aby prozatím zastavily probíhající vyhošťování.

Hlavním výsledkem konference byla tzv. Postupimská dohoda, ve které jsou stanoveny následující závěry: Veškeré německé anexe po r. 1937 budou vráceny zpět, Rakousko bude opět odděleno od Německa. Pro spojeneckou okupaci Německa byly stanoveny hlavní cíle: demilitarizace, denacifikace, demokratizace a dekartelizace. Rozdělení Německa a Rakouska do čtyř okupačních zón. Některým státům byly stanoveny nové státní hranice, přičemž např. Československo ztratilo Zakarpatskou Ukrajinu; zvláště velmi sporná otázka polských hranic byla řešena dočasně. Byl uznán požadavek na odsun Němců zůstávajících mimo německé hranice. Okupujícím mocnostem byla přiznána možnost čerpání válečných reparací z vlastních zón (týkalo se hlavně Sovětského svazu).

5.1 Československo 1945 a bipolarita poválečného světa

V Československu byla ustavena vláda Národní fronty 4. dubna 1945 na osvobozeném území v Košicích, i když se ještě na většině území bojovalo. Jejím předsedou se stal člen sociálně demokratické strany od r. 1924 a bývalý velvyslanec ČSR v Moskvě – Zdeněk Fierlinger (1891–1976); mezi pěti jeho náměstkami byli také dva komunisté od r. 1921 – Klement Gottwald (1896–1953) a Viliam Široký (1902–1971). Jejimi členy se stali i dva nestraníci: ministrem zahraničí byl jmenován bývalý vyslanec v Londýně z let 1925–1938 Jan Masaryk (1886–1948) a ministrem národní obrany generál Ludvík Svoboda (1895–1979). Parlamentní volby proběhly v květnu 1946 a komunisté získali v českých zemích 40,17 procenta voličských hlasů, na Slovensku 30,37 procenta, tzn. 114 mandátů ze 300 poslaneckých míst. Novou vládu sestavoval již

komunista K. Gottwald, Z. Fierlinger se stal jejím náměstkem, zůstali v ní i Masaryk a Svoboda. Členy vlády byli podle volebních výsledků i zástupci národních socialistů (55 mandátů) a sociální demokraté (37 mandátů). Již v r. 1945 byl znárodněn těžký průmysl, banky a pojišťovny a na Košický vládní program navázal Budovatelský program Národní fronty, označovaný za československou cestu k socialismu.⁷⁵

Nejostřejším místem střetávání dvou odlišných koncepcí světa, kde se bipolarita poválečného světa projevovala ve vyhraněné podobě, se stalo na dlouhá léta Německo. V americké zóně se pokoušely okupační úřady poměrně rychle vystavět na demokratických základech občanskou společnost a tím čelit pokusům Sovětského svazu o zatažení Německa jako celku do své sféry vlivu. Americký ministr zahraničí J. F. Byrnes v r. 1946 ve svém projevu ve Stuttgartu zpochybnil západní hranice Polska, o nichž tvrdil, že jsou prozatímní. Vyslovil tak jasný zájem Spojených států na dění v Evropě a zdůraznil podporu politické a hospodářské obnovy Německa na demokratických principech, brzké předání do rukou Němců, včetně zavedení separátní měnové reformy. To vedlo, 1. ledna 1947, Spojené státy a Velkou Británii ke spojení okupačních zón v Bizonii, která zahrnovala více než polovinu území poválečného Německa s devětatřiceti miliony obyvatel. Francie nesouhlasila se scelováním Německa v jeden celek, k hospodářskému přiřazení její zóny došlo až v srpnu 1948, čímž vznikla Trizonie. To už bylo v období, kdy se cesty západní a východní části Německa zcela rozcházely, Spojené státy a Británie jednoznačně vytvářely podmínky k vytvoření západoněmeckého státu. Dalšími ohnisky střetu zájmů byly Řecko, kde v r. 1947 stále probíhala občanská válka, a Turecko, kde se Sovětský svaz domáhal společné obrany Úžin. Když Británie v únoru 1947 zastavila pro své ekonomické potíže vojenskou a hospodářskou pomoc Řecku, požádal prezident Truman Kongres o souhlas s poskytnutím finanční pomoci Řecku ve výši 250 milionů a Turecku 150 milionů dolarů. Kongres by ji ovšem nikdy neschválil pouze jako hospodářskou pomoc, kdyby žádost nebyla podpořena myšlenkou, že pokud se tak nestane, hrozí Řecku a Turecku sovětizace a vliv komunismu. Takovou důvěrnou radu, zdůvodňující jeho požadavek, dostal Truman od vlivných činitelů Kongresu. Kongres schválil sumu 400 milionů dokonce jako zákon. Prezident tak získal souhlas s vybudováním amerických vojenských základen ve Středozemním moři a s vyzbrojením řecké a turecké armády pod kontrolou amerických vojenských poradců. Koncem května 1947 byla pomoc rozšířena i na okupované západní zóny v Německu a Rakousku a na Itálii. Tato nová

⁷⁵ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 194–195.

politická koncepce Spojených států demonstrovala pod názvem „Trumanova doktrína“ poprvé v praxi úsilí USA o zadržování sovětského vlivu. Napětí mezi mocnostmi se zvyšovalo. Stalin pozval v dubnu 1947 do Moskvy nového amerického ministra zahraničí generála George Marshalla, a pokoušel se mu vysvětlit, že Sovětský svaz přikládá dohodě se Spojenými státy značný význam, s tím, že kompromis je možný ve všech hlavních otázkách. Marshall po návratu z Moskvy odmítl Stalinovy nabídky na případné kompromisy se zdůvodněním, že obnovení Evropy probíhá daleko pomaleji a zjevnými se stávají dezintegrační síly. Tímto činem se pak po dalších čtyřicet let stalo naplňování doktríny „zadržování komunismu“. Jedním z prvních počinů této politiky byl Marshallův plán. Marshall představil projekt oficiálně nazvaný „Evropský program obnovy“ 5. června 1947 na Harvardově universitě jako všestranně nutnou pomoc zpusťšenému hospodářství poválečné Evropy, která by měla čelit zranitelnosti a „zneužití Evropy proti jakýmkoliv totalitním hnutím“. Program byl nabídnut i SSSR, který vybídl Československo, Polsko a Jugoslávii, aby se o rozsah a formu americké pomoci zajímaly. V Sovětském svazu zpočátku panovalo domnění, že půjde o pomoc, jako byl Zákon o půjčce a pronájmu, která by pomohla získat žádoucí finanční úvěry. Ale po získání důvěrných informací sovětské rozvědky o americko-britských jednáních, že projekt je chápán jako hospodářská rekonstrukce Evropy, byl sovětský přístup radikálně změněn. Ke stejnému kroku byli donuceni v Praze a Varšavě. Josip Broz Tito už předtím rozhodl iniciativně o neúčasti Jugoslávie sám. Hlavním důvodem sovětského postoje byla obava, že Spojené státy si chtějí v Evropě upevnit své hospodářské postavení a tím i politický vliv, a „... *Československo proto nemůže a nesmí napomáhat k uskutečnění tohoto amerického záměru.*“ Takový byl Stalinův verdikt.⁷⁶

Spojené státy v rámci tohoto plánu v letech 1948–1952 poskytly západní Evropě pomoc ve výši přibližně 13 miliard dolarů. Marshallův plán stabilizoval nejenom ekonomiku západní Evropy, ale upevnil i její politické struktury. Sovětskou expanzi se sice podařilo s největším vypětím sil zastavit, ale západní velmoci ponechaly v sovětské sféře vlivu významnou část Evropy. Tím jen potvrdily respektování fenoménu Jalty, tj. závěrů z Jaltské konference, která byla jedním ze setkání hlavních představitelů SSSR, USA a Velké Británie (Roosevelta, Churchilla a Stalina) během druhé světové války a konala se mezi 4. a 11. únorem 1945.

⁷⁶ KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008, s. 203-205.

5.2 Benešova exilová a poválečná politika

Během druhé světové války se postupně vyhraňovaly jak cíle československé odbojové akce, tak obrysy poválečného uspořádání republiky. Vyrůstaly z tragické zkušenosti Československa 1938 i let následujících a lze je v souhrnu označit jako politiku k zabránění opakování Mnichova. Jejím duchovním otcem se stal dr. Edvard Beneš, který od svého odchodu do exilu považoval za cíl svůj i československé odbojové akce odčinit zradu na českém národu. Páteří této politické koncepce byly tři zásady: obnova Československa v předmnichovských hranicích, zahraničněpolitické zabezpečení proti německé hrozbě orientací na spojení s SSSR a vybudování vnitropolitických záruk proti opakování Mnichova, tzn. provedení politických a ekonomických změn a nové uspořádání národnostních poměrů. Západní velmoci oddalovaly odvolání Mnichova, zprvu si nepřály, aby Československo uzavřelo se Sovětským svazem spojeneckou smlouvu, a nechtěly uznat výstavbu Československa jako národního státu Čechů a Slováků likvidací menšin. Sovětský svaz naopak souhlasil s politikou odčinění Mnichova vcelku, včetně principu národního státu. Československá politika se mohla při prosazování svých záměrů opírat hlavně a jedině o Moskvu. V r. 1942 i Velká Británie jako poslední z velmocí protihitlerovské koalice prohlásila Mnichov za neplatný a uznání Československa v předmnichovských hranicích bylo mezinárodně zajištěno. Od zrodu Československa byl po třicet let hlavním tvůrcem jeho zahraniční politiky Edvard Beneš, jako ministr zahraničí i jako prezident. Postoj Francie a Velké Británie v Mnichově, před ním i bezprostředně po něm považoval nejen za zradu na Československu, ale i za zhroucení struktury záruk proti německé hrozbě, kterou budoval. Mnichovská tragédie vedla ke spolupráci se Sovětským svazem jako záštitě státní existence před německým sousedem. Změna zahraničně politického postoje nebyla náhlá, fakticky se mohla uskutečnit až po vstupu SSSR do války.⁷⁷

Na formování zahraničně-politické orientace na SSSR měla značný, dokonce klíčový význam československo-sovětská smlouva o přátelství a poválečné spolupráci z 12. prosince 1943. Od vstupu do války uznal SSSR československou vládu v Londýně a Beneše jako hlavu státu, odmítl Mnichov se všemi důsledky, uznal Československo v předmnichovských hranicích.⁷⁸

Spojenecká smlouva se SSSR byla nejvýznamnějším mezníkem ve středoevropské politice Československa a předvídání vstupu Rudé armády do středu

⁷⁷ KAPLAN, K.: *Pravda o Československu 1945–1948*. Praha: Panorama, 1990, s. 5–6.

⁷⁸ KAPLAN, K.: *Pravda o Československu 1945–1948*. Praha: Panorama, 1990, s. 7. In OTÁHALOVÁ L., ČERVINKOVÁ, M.: *Dokumenty z historie československé politiky 1939–1943*. Praha, 1966, s. 272.

Evropy. Benešův projekt československých vztahů, který přijala většina vedoucích politiků nekomunistických stran, představoval model vztahu malého státu k SSSR. Vycházel z předpokladu, že Sovětský svaz chce zastavit německý Drang nach Osten, k čemuž směřuje příští uspořádání střední a východní Evropy a nemá v úmyslu tento prostor bolševizovat. Projekt se stal součástí zahraničněpolitické koncepce Československa, ale jeho předpoklady se nesplnily. Neuskutečnila se dlouhodobá spolupráce Východu a Západu. Rovnováha jejich vlivu v Evropě se utvářela jako rozdělení sfér vlivu a konstituování bloků, které stály vedle sebe a proti sobě. Víra v postupující demokratizaci sovětské moci a v „nacionalizaci“ její zahraniční politiky se prokázala jako iluzorní. Na rozdíl od této iluze téměř žádný z československých politiků nevěřil v možnost brzké demokratické přeměny německé společnosti a odumírání německé hrozby. V druhé polovině r. 1947, v době definitivního rozdělení světa do dvou bloků a rozhodnutí Moskvy organizovat svůj blok jako centrálně řízené seskupení států komunistické moci, se Benešova koncepce zhroutila. Když Velká Británie vyhlásila neplatnost Mnichovské dohody v srpnu 1942, zahájil Beneš diplomatickou aktivitu s cílem získat souhlas vlád západních velmocí s odsunem velkého počtu obyvatel německé národnosti z poválečného Československa. V polovině 1943 československá politika sice dosáhla souhlasu velmocí s principem odsunu, ale žádná neměla přesnější představy o způsobu jeho realizace, převažoval názor, že půjde o odsun části německých obyvatel, hlavně o aktivní nacisty. V Moskvě si ujasňovaly zásady poválečné politiky evropské, zejména vůči Německu. V jejich úvahách a představách zaujímal důležitý místo snaha odstranit zdroje příštího neklidu v Evropě a válečného konfliktu. K takovým zdrojům řadila i národnostní menšiny. V jejich odstranění spatřovala předpoklad evropské stability. Později Stalin prohlašoval: „Menšiny ve střední Evropě musí být likvidovány, protože byly zdrojem věčného neklidu a pátou kolonou.“ A spatřoval dva způsoby jejich likvidace, transfer nebo asimilace, a odnárodnění. Proto Stalin a Molotov při moskevských rozhovorech v prosinci 1943 Benešovi slíbili plnou podporu při prosazování plánu transferu. Plán se neomezoval jen na německou menšinu, požadoval, aby se transfer vztahoval též na maďarskou menšinu.

V r. 1944 si Moskva byla jista svou vojenskou přítomností ve střední Evropě a už tu počítala se sférou svého vlivu a přála si zbavit se všeho, co v minulosti vytvářelo zdroje konfliktů a nepřátelských vztahů mezi státy. Likvidace menšin transferem obyvatel narážela na sílící odpor západních velmocí, zejména u britských politiků. V té době však západní velmoci ztrácely schopnost ovlivňovat poměry v zemích formující se

sovětské sféry vlivu. Ideu národního státu přijaly nakonec všechny politické proudy českého a slovenského domácího a zahraničního odboje a po válce patřila k nejdůležitějším programovým postulátům všech politických stran a osobností. Beneš, hlavní mluvčí této politiky, tvrdil, že odsun je nutný proto, aby byla „otázka menšin“ vyřešena na základě ryze národním a aby menšiny byly z dnešních hranic všech těchto států přesunuty do svých států národních. Politicky byla likvidace menšin transferem zdůvodňována kolektivní vinou všech, menšiny jako celku. Na myšlence o vině a odpovědnosti všech Němců za činy nacismu se shodovala většina představitelů odboje nacisty okupovaných států. V tomto stanovisku se promítala dvě hlediska: jednak přesvědčení o odpovědnosti všech Němců za hrozné činy nacistů, jednak o německých menšinách jako „páté koloně“, která pomáhala nacistům při rozvratu a okupaci či podřízení evropských států. V poválečném období ovládla myšlenka kolektivní viny Němců, Maďarů a jejich menšin československou politiku bez rozdílu ještě silněji než za války. Změnila se v princip státní politiky, jíž se řídil vztah vlády, úřadů i osob k občanům německé a maďarské národnosti.⁷⁹

5.3 Odsun Němců

K odsunu bylo určeno 2,6 milionů Němců, z toho 176 000 slovenských Němců. Odsunem se většina znacizovaných tzv. sudetských Němců vyhnula soudům, v nichž by vzhledem k závažnosti provinění, mohla být odsouzena k vysokým trestům. V celé Evropě bylo do Německa odsunuto 11 milionů Němců. První etapa odsunu byl tzv. *divoký odsun*. V této neorganizované fázi opustilo ČSR 400 000 – 700 000 Němců. Tehdy mnozí říšští i čeští Němci (příslušníci wehrmachtu, oddílů SS, nacističtí funkcionáři, gestapáci, němečtí běženci z osvobozených oblastí východní Evropy, tzv. národní hosté, jež konec války zastihl v protektorátu aj.) uprchli před odplatou sami. Současně v atmosféře dobové vyhocené nenávisti proti německým okupantům a německému privilegovanému obyvatelstvu, za níž pojem nacismu splýval s pojmem Němce, docházelo vedle spravedlivé odplaty i k případům spontánního násilného vyhánění německého obyvatelstva, brutálnímu týrání i nehumánnímu ubití Němců. Tyto výstřelky, označované československými orgány jako *gestapismus*, byly následně jako protizákonné postihovány čs. soudy, veřejně odsouzeny prezidentem E. Benešem i příslušnými ministry spravedlnosti.⁸⁰

⁷⁹ KAPLAN, K.: *Pravda o Československu 1945–1948*. Praha: Panorama, 1990, s. 11–19.

⁸⁰ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 32.

Organizovaný odsun řídila Spojenecká kontrolní rada v Berlíně. S jejími prováděcími směrnicemi vyslovila čs. vláda souhlas 14. prosince 1945. Organizovaný odsun byl zahájen 25. ledna 1946 a ukončen 31. října téhož roku. Dílčí dodatečné odsuny proběhly ještě v letech 1947–1948. Další, dobrovolné vysídlení Němců, které většinou sledovalo slučování rodin, se uskutečnilo i v letech 1949–1951. Průběh organizovaného odsunu z ČSR hodnotily americké i sovětské orgány jako vzorný a organizačně dokonalý. Do americké, méně již do britské a francouzské okupační zóny bylo odsunuto 1 559 000 Němců, do západního Berlína 4 000. Do sovětské okupační zóny 841 000 vysídlenců. Do Rakouska bylo vysídleno asi 140 000 – 150 000 Němců a Rakušanů. Konfiskovaný majetek odsunutých Němců byl podle pařížských reparačních dohod z 21. prosince 1945 součástí náhrady válečných škod způsobených třetí říší Československu. Z odsunu byli vyňati specialisté, nezbytní pro chod čs. hospodářství a mohli rovněž zůstat i němečtí antifašisté. Myšlenka národní homogenity a politické stability a národní bezpečnosti převažovala nad ekonomickými hledisky a ohledy na hospodářský dopad odsunu. Ze 40 000 německých průmyslových specialistů bylo odsunuto 27 000.⁸¹

Odsun se většinou netýkal smíšených česko (slovensko) – německých rodin, kde byl jeden Čech či Slovák. Nebyla odsunuta většina německých antifašistů, a pokud se tak stalo, tak šlo o dobrovolné vystěhování se svým majetkem a s perspektivou kariérního vzestupu. Dělo se tak většinou na žádost okupačních mocností, neboť v Německu po porážce nacismu byl nedostatek antifašistických odborníků pro nově budovanou demokratickou státní správu a politické instituce. Této možnosti využilo 88 641 Němců. Koncem května 1947 zůstalo v ČSR 204 000 Němců. V r. 1948 klesl počet Němců na 185 000.⁸²

Odsun většiny německého obyvatelstva vedl k téměř jednodolité národnostní skladbě českých zemí. V roce 1950 v ČSR žilo 94,2 % Čechů a Slováků, 3 % Maďarů, 1,3 % Němců, 0,6 % Poláků a 0,6 % Ukrajinců a Rusínů.⁸³

5.4 Osídlování českého pohraničí

Již v průběhu odsunu začal proces osídlování českého pohraničí. K živelnému a nestejnomyernému usazování nových přistěhovalců došlo od dubna do října 1945. Nejméně atraktivnější majetky byly obsazeny národními správci. Od října 1945 do počátku r. 1947 probíhal organizovaný osídlovací proces. Koncem r. 1946 žilo v pohraničí

⁸¹ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 32–33.

⁸² RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 32–33.

⁸³ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 34.

2 590 149 obyvatel. Čeští držitelé přidělů z první etapy poválečné pozemkové reformy tvořili spolu s reemigrujícími volyňskými Čechy, československými navrátilci z Polska, Německa, Francie, Belgie, Rumunska, Bulharska a Jugoslávie, Romy a Maďary první osídlenec českého pohraničí. Do konce r. 1948 nahradili tito noví usídlenci necelé dvě třetiny vysídlených Němců. Z mnoha důvodů, včetně násilné a neúspěšné kolektivizace pohraničí v padesátých letech a programového vytváření velkých vojenských uzavřených prostorů s minimálním civilním zalidněním v období studené války, nebyla venkovská část pohraničních okresů nikdy dosídlena v původně předpokládaném rozsahu. Opačný vývoj proběhl u větších měst českého pohraničí, kde se počet obyvatelstva oproti stavu před odsunem Němců zvýšil více než dvojnásobně (Liberec, Ústí nad Labem, Most, Opava, Karlova Vary, Děčín, Chomutov, Teplice, Jablonec nad Nisou).⁸⁴

5.5 Návrat sovětských občanů české národnosti z Volyně

Návrat sovětských občanů české národnosti z Volyně narážel na značné potíže různé povahy. Českoslovenští představitelé v čele s prezidentem E. Benešem a pozdějším ministrem L. Svobodou již za války slibovali volyňským Čechům, kteří se účastnili bojů jako příslušníci „čs. východní armády“, že se splní jejich přání a navrátí se do své původní domoviny. Pražská vláda a její úřady usilovaly o návrat kolem padesáti tisíc občanů. V červnu 1945 předložila vládní delegace ČSR návrh na „přesídlení Čechů z Volyňska“ sovětské vládě, Fierlinger jednal se Stalinem, který přislíbil vše brzy vyřídit. Československý velvyslanec jednal s Molotovem a Vyšinským, Clementis se Zorinem. Ministr Svoboda naléhal v Moskvě, prezident Beneš psal Stalinovi. Nejvyšší sovětské představitelé sice slibovali urychlené a příznivé řešení československého požadavku, funkcionáři příslušných ministerstev však návratu volyňských Čechů nebyli příznivě nakloněni. Ještě horší postoj zaujímali místní a republikoví funkcionáři a úřady. Argumentovali dalším úbytkem pracovitých občanů, které po strašných ztrátách Sovětský svaz potřebuje. Také v československých důvodech pro reemigraci dominovala potřeba osídlení pohraničních oblastí po odsunu Němců.⁸⁵

Zájemci o přesídlení do ČSR naráželi na překážky i různé formy perzekuce od místních sovětských úřadů. S těžkostmi i projevy nezájmu až nepřátelství se setkávali i vojáci z řad volyňských Čechů, kteří po konci války už zůstali v ČSR. Pocítili nechuť

⁸⁴ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 34.

⁸⁵ KAPLAN, K.: *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004, s. 349.

místních úřadů a osídlenců přidělovat jim hospodářství, oddalování příchodu jejich rodin vyvolávalo mezi nimi nejistotu, téměř 1500 se vrátilo do SSSR a vzdalo se práva na opci pro Československo. Naléhání z Prahy a tlak žadatelů o přestěhování z Volyně urychlily přípravy a podpis dohody 10. července 1946 o právu opce a přesídlení občanů české a slovenské národnosti z Volyně a československých občanů ukrajinské, ruské a běloruské národnosti žijících na území ČSR. Ani potom obtíže s opcí neskončily. Volyňští Češi se připravili k odjezdu, ale místní úřady i vyšší funkcionáři jej oddalovali. V listopadu 1946 na tento stav poukazovalo Československo sovětskému ministerstvu zahraničí, uvádělo nepříznivý politický ohlas tohoto odkládání odjezdu v československé veřejnosti. O snaze zabránit odchodu volyňských Čechů svědčila i snaha pracovníků sovětské zpravodajské služby vynutit si na těch, kteří zůstali v ČSR a čekali na příchod svých rodin, změnu rozhodnutí o reemigraci. Obtíže nezmizely ani v Československu. Způsobovalo je počínání jednotlivců z řad volyňských Čechů při prosazování nároků na zemědělské usedlosti. Zejména však se objevovaly obtíže politické povahy. Mezi volyňskými Čechy bylo mnoho kritiků sovětského režimu a také mezi nimi převažovali odpůrci KSČ, příznivců jiných stran, zejména národně socialistické. To nepříznivě přijímali komunističtí funkcionáři, kteří měli značný vliv i institucích rozhodujících o osídlení.⁸⁶

Podle závěrečného protokolu komise pro opci a přesídlení ze 14. září 1949 přesídlilo do ČSR 33 077 osob z Volyně a z Československa do SSSR 8 556 osob ukrajinské, ruské a běloruské národnosti, žijících na území Československa.⁸⁷

Těm volyňským Čechům, kteří žádali o přesídlení do Československa, bylo vydané Opční osvědčení. Text Opčního osvědčení vydaného Ministerstvem vnitra republiky Československé: „*Opční žádost podle Dohody ze dne 10. 7. 1946 mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o právu opce a vzájemného přesídlení občanů české a slovenské národnosti, žijících v SSSR na území bývalé volyňské gubernie, kterou podal ... Tímto opčním osvědčením se uvedené osoby staly československými státními občany a povoluje se jim vjezd na území Československé republiky. Za ministerstvo vnitra republiky Československé čs. delegát v Smíšené československo-sovětské komisi.*“ (Příloha 24).

⁸⁶ KAPLAN, K.: *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004, s. 349–350.

⁸⁷ KAPLAN, K.: *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004, s. 350.

In NOSKOVÁ, H.: *Návrat Čechů z Volyně*. Praha: ÚSD, 1999, s. 153–155.

5.6 Průběh reemigrace volyňských Čechů

Po vzniku Československa se Češi nesměle a nedůsledně snažili z Volyně, kde v letech 1920 až 1947 prožili tolik zvrátů a nejistoty (celkem deset změn státních útvarů a režimů), přestěhovat do své vlasti. Česká delegace z Volyně byla v květnu 1919 velmi přátelsky přijata prezidentem, ale vláda byla toho názoru, že reemigrace není možná. Údajně první oficiální žádost o reemigraci předložili volyňští vojáci v roce 1943 prezidentu dr. E. Benešovi prostřednictvím gen. Hasala-Nižborského. Tento dokument se však v archivu prezidenta z období jeho působení v době války ve Velké Británii nenašel. Jednání o mezivládní dohodě mezi ČSR a SSSR byla zahájena na podzim v roce 1945, ale až na žádost dr. E. Beneše z března 1946 adresovanou J. V. Stalinovi, byla smlouva dne 10. 7. 1946 v Moskvě podepsána. První transport vyjel z Dubna 30. 1. 1947 a celý transfer byl proveden za pouhých 109 dnů. V ČSR za emigraci zodpovídalo ministerstvo práce a sociální péče a velmi vydatně mu pomáhalo ministerstvo národní obrany ze trvalé pozornosti gen. L. Svobody, dále ministerstvo zemědělství a další resorty a instituce. Snahou představitelů Čechů z Volyně při jejich jednání s vládními orgány v roce 1945 bylo dosáhnout toho, aby volyňští Češi byli usídleni jako celek na Žatecku a Podbořansku. Důležitým argumentem bylo uplatnění jejich zkušeností při pěstování chmele. Realita v r. 1947 byla však taková, že při nejlepší vůli by tento záměr nešlo uskutečnit. Navíc některé vlivné síly se snažily, aby počet volyňských Čechů v dané obci nepřesáhl určité procento obyvatel. Objektivně je nutno uznat, že větší rozptýlení přispělo k tomu, že volyňští Češi s národem rychleji splynuli.⁸⁸

Příprava usídlování volyňských reemigrantů nabyla ve státních orgánech intenzity po podepsání československo-sovětské dohody ze 16. července 1946, kdy proběhla řada porad, na kterých byly zkoumány některé majetkoprávní problémy, zejména otázka výměny sovětských a československých platidel a jejich vzájemného kurzu. Přítomný zástupce Svazu Čechů z Volyně (SČzV) škpt. ing. Jaroslav Kozák v této souvislosti požádal, aby se nevyřešené finanční otázky nestaly důvodem k odkladu reemigrace.⁸⁹

Značná pozornost byla věnována zajištění dostatečného množství usedlostí pro reemigranty. Již na podzim 1945, kdy probíhalo usídlování demobilizovaných vojáků

⁸⁸ HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 24.

⁸⁹ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 56. In SÚA, f. ÚPV, k. 1029, porada 3. 12. 1946; SÚA, f. MV, k. 822, telegram československé části Smíšené komise ministerstva vnitra z 22. 12. 1946; SÚA, f. ÚPV, k. 1029, porada 28. 12. 1946; tamtéž, porada 30. 12. 1946.

z Volyně, obdržely osídlovací komise ministerstva zemědělství (OKMZ) pokyn zabezpečit stanovené počty rezerv, a to zejména pro invalidy a pozůstalé po padlých. V plánu ze 6. října 1945 se pro tuto kategorii osob počítalo s 1397 rezervami. V lednu 1946 uložilo ministerstvo zemědělství zachovat rezervy pro 6 tisíc rodin reemigrantů z Volyně.⁹⁰

Na poradě konané 23. ledna 1946 na ministerstvu zemědělství bylo konstatováno, že toto ministerstvo zajistilo pro reemigranty z Volyně větší objekty v okresech Žatec, Podbořany a Stříbro, kde bylo možno usídlit asi 900 rodin. Další větší objekty měly být zajištěny v západních Čechách v okresech Planá, Mariánské Lázně, Karlovy Vary, Tachov, Žlutice a Cheb.⁹¹

Představitelé ministerstva zemědělství viděli možnosti usídlení volyňských reemigrantů jednak v podhorských okresech, jednak rozdělením velkých objektů nad 20 ha, případně i zřízením zemědělských družstev reemigrantů na těchto velkých dvorech. Jak se však později ukázalo, volyňští Češi na tyto, zejména poslední dvě, možnosti nereflektovali.⁹²

Ministerstvo zemědělství v průběhu r. 1946 upozorňovalo, že za situace, kdy docházelo k odsunu německých pracovních sil, kdy přicházeli reemigranti z jiných zemí, a nebyly uspokojeny žádosti domácích uchazečů o přiděl půdy, není schopno zaručit další rezervaci zajištěných usedlostí.⁹³

Ministerstvo zemědělství požadovalo, aby reemigrace byla koordinována s odsunem Němců, aby uprázdněné usedlosti mohly být ihned obsazovány, a tak zajištěna kontinuita zemědělských prací a zabezpečen živý i mrtvý inventář. S ohledem na nutná předběžná mezistátní jednání však tomuto požadavku nebylo možno vyhovět, což ovšem nutilo ministerstvo zemědělství uvolněné usedlosti z velké části obsazovat uchazeči z vnitrozemí. Na meziministerské poradě 12. června 1946 byla zároveň při ministerstvu sociální péče zřízena koordinační komise pro reemigraci Čechů a Slováků z ciziny, jejímž tajemníkem byl jmenován dr. Jan Habrman.⁹⁴

⁹⁰ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 56. In AMZ, f. PR-R, volyňští Češi (dále jen VČ), dopis ministerstva zemědělství OKMZ Žatec z 18. 1. 1946.

⁹¹ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 57. In AMZ, f. PR-R, VČ, dopis ministerstva zemědělství Osídlovacímu úřadu z 27. 3. 1946.

⁹² VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 57. In KOŤÁTKO, J.: c. d., s. 69.

⁹³ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 57. In AMZ, f. PR-R, VČ, dopis MZV ministerstvu vnitra z 8. 4. 1946.

⁹⁴ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 57. In SÚA, f. ÚPV, k. 1306, porada 12. 6. 1946.

Již v září 1946 muselo ministerstvo zemědělství konstatovat, že zemědělské závody určené pro volyňské Čechy podle soupisu z června 1946, který zajišťoval 2500 usedlostí, byly následkem odsunu Němců z velké části obsazeny domácími uchazeči, neboť v opačném případě by půda zůstala neobdělána a dobytek uhynul. Proto bylo nezbytné počítat s usazováním volyňských Čechů ve vyšších polohách, jako byly např. okresy Falknov nad Ohří (dnes Sokolov), Kaplice a Sušice, stejně jako na okresech Cheb a Aš, které přibližně odpovídali zemědělským poměrům na Volyni. Jednotlivé OKMZ, zvláště v Čechách, obdrželi rozpis počtu usedlostí, které měly rezervovat. Největší úkol stál před OKMZ v Chebu, která měla zajistit na okresech Cheb a Aš 900 volných, okresy Podbořany a Žatec měly zajistit 820 usedlostí pro pozůstalé po padlých a invalidy. Z moravských okresů bylo pouze okresu Moravská Třebová určeno usídlit 30 rodin reemigrantů z Volyně. Celkem mělo být zabezpečeno 3107 osídlovacích jednotek.⁹⁵

Důležité bylo rozhodnutí, že reemigranti budou mít stejná přednostní práva na národní správy jako zahraniční vojáci, účastníci odboje a političtí vězni.⁹⁶

Obsáhle pojednávala o usídlování volyňských Čechů společná schůze zahraničního, sociálněpolitického a osídlovacího výboru Ústavodárného národního shromáždění (ÚNS) 12. listopadu 1946. O zemědělském osídlování podal obsáhlou zprávu přednosta IX. odboru (pro pozemkovou reformu a osídlování) ministerstva zemědělství dr. ing. Jiří Kořátko. Uvedl, že dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb. sice neobsahoval zvláštní ustanovení o usídlování reemigrantů, ale ministerstvo zemědělství ve vysvětlivkách k tomuto dekretu uvedlo, že při přidělu zemědělské půdy má být pamatováno i na uchazeče ze zahraničí. Podrobně informoval o průběhu usídlování volyňských vojáků, kteří byli usídleni v nejproduktivnějších okresech pohraničí, což bylo spojeno s nutností uvolnit potřebný počet usedlostí, které již byly obsazeny národními správci, většinou plně kvalifikovanými pro přiděl do vlastnictví. Pokud šlo o připravenost ministerstva zemědělství na návrat ostatních volyňských Čechů, uvedl, že rezervy tvoří vedle dosud neosídlených usedlostí v podhorských okresech velké statky nad 20 ha, které se měly rozdělit na více menších usedlostí o výměře stanovené dekretem. Rezervu představovala také nadbytečná půda usedlostí těch volyňských vojáků, kteří se usídlili v letech 1945–1946 a hospodařili na

⁹⁵ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 58. In AMZ, f. PR-R, VČ, dopis ministerstva zemědělství všem OKMZ z 30. 9. 1946; tamtéž, zpráva o průběhu usídlování volyňských Čechů.

⁹⁶ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 58. In Moravský zemský archiv Brno (dále jen MZA), B 280, k. 4, ZNV 13. 11. 1946.

zemědělských závodech s větší rozlohou, než jim dle dekretu 28/1945 Sb. mohla být přidělena. Na velké objekty měly být vybrány skupiny uchazečů dle příbuzenských vztahů. Uvedl, že ministerstvo zemědělství zabezpečilo pro volyňské Čechy 2559 osídlovacích jednotek. Kromě toho ministerstvo počítalo s dalšími usedlostmi, které se postupně uvolňovaly dobrovolným odchodem některých národních správců nebo zrušením dekretů o vlastnictví. Přislíbil, že současně s vypracováním přidělových plánů půdy a budov bude provedeno i rozmístění živého a mrtvého inventáře tak, aby jím byly vybaveny všechny usedlosti.⁹⁷

Aby jednotlivé OKMZ a rolnické komise nemohly s usedlostmi rezervovanými pro volyňské Čechy volně nakládat, uložilo jim ministerstvo zemědělství nahlásit jejich přesné seznamy podle obcí a popisných čísel a na základě těchto podkladů je ministerstvo vyňalo z působnosti rolnických komisí a vyhradilo si právo samo rozhodovat o jejich osídlení reemigranty. Při usídlování volyňských reemigrantů, měli funkci rolnických komisí sehrávat zástupci SČzV. Místní rolnické komise (MRK) měly pouze napomáhat uvádění reemigrantů na jednotlivé usedlosti. SČzV dal k dispozici pro tento úkol šestnáct svých zástupců.⁹⁸

Na poradě uskutečněné 6. prosince 1946 na XII. odboru ministerstva sociální péče navrhl zástupce ministerstva zemědělství, aby vzhledem k různé bonitě půdy na Volyni byli reemigranti usídlováni v ČSR na místech obdobné kvality. Představitel SČzV Jaroslav Kozák doporučil, aby krajané z východní Volyně byli odesíláni do okresů jihozápadních Čech, zatímco úrodné okresy severozápadních Čech měli osídlit reemigranti ze západní části Volyně.⁹⁹

Dne 11. ledna 1947 se na ministerstvu zemědělství konala porada týkající se reemigrace a usídlování volyňských Čechů, které se zúčastnili ministr sociální péče Zdeněk Nejedlý, zástupci ministerstva zemědělství, zemských národních výborů (ZNV) v Praze a Brně, SČzV a OKMZ okresů, ve kterých měli být krajané usídlováni. Sekční

⁹⁷ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 58–59. In AMZ, f. PR-R, VČ, zpráva ministerstva zemědělství na společné schůzi zahraničního, sociálněpolitického a osídlovacího výboru ÚNS 12. 11. 1946.

⁹⁸ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 59–60. In MZA, f. B. 280, k. 3032, dopis ministerstva zemědělství všem OKMZ z 18. 12. 1946.

⁹⁹ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 60. In Vojenský ústřední archiv (dále jen VÚA), f. Hlavní štáb (dále jen HŠ) – 7. odd. 1946, porada 6. 12. 1946.

šéf ministerstva zemědělství dr. Kořátko zdůraznil význam reemigrace Čechů z Volyně a informoval, že nadále všechny zemědělské usedlosti budou přidělovány pouze jim.¹⁰⁰

Pro reemigranty z Volyně vydalo ministerstvo zemědělství leták, obsahující všechny nezbytné informace pro osoby ucházející se o usídlení na zkonfiskovaném zemědělském majetku. Uvádělo se v něm, že uzavření mezistátní reemigrační dohody se SSSR bylo neočekávaně zdrženo a vzhledem k odsunu Němců nemohlo ministerstvo zachovat všechny osídlovací rezervy určené pro reemigranty, protože je nebylo možné nechat neosídlené. Ministerstvo upozorňovalo, že není možné usídlit všechny uchazeče přicházející z úrodné Volyně ve stejných podmínkách také v ČSR. Uchazeči mohli obdržet usedlosti s 8 ha orné nebo 12 ha zemědělské půdy (u mnohočetných rodin 10 ha orné nebo 13 ha zemědělské půdy), v pastvinářských oblastech pastviny až do 20 ha. Reemigranti byli předem uvědoměni o tom, že z usedlostí, které po odsunu Němců zůstaly neosídlené, bylo nutno odsunout živý a mnohdy i mrtvý inventář a další movitý majetek. Podle ministerstva zemědělství měly být potřebný dobytek a nutné movité příslušenství opatřeny buď rovnoměrným rozmístěním veškerého inventáře v obci, nebo přísunem nedostávajícího se inventáře ze zdrojů Národního pozemkového fondu (NPF). Reemigranti mohli požádat OKMZ i o zprostředkování nejnútnejšího bytového zařízení ze skladišť Osídlovacího úřadu. Ministerstvo zemědělství přislíbilo zabezpečit reemigrantům nejnútnejší krmivo pro dobytek, ovšem vzhledem k podprůměrné sklizni roku 1946 doporučovalo spoléhat na sousedskou výpomoc. Zároveň byli zemědělští reemigranti z Volyně informováni, že náhradu za přidělené usedlosti mohou splácet po dobu 15 let, přičemž 10 % úhrady mělo být splaceno ihned po převzetí usedlosti. V odůvodněných případech, a to se týkalo i reemigrantů z Volyně, kteří přijeli prakticky bez finančních prostředků, povoloval NPF odklad první splátky na tři roky.¹⁰¹

Jako hlavní shromažďovací středisko, kam od února do května 1947 především směřovaly transporty s reemigranty, působilo středisko v Žatci, s pobočkami v Podbořanech a Mostě. Dalšími shromažďovacími středisky byly od počátku reemigrace volyňských Čechů Šumperk a Třemošná u Plzně, později byla aktivována další střediska. Kromě toho zřídilo ministerstvo zdravotnictví karanténní střediska v Bílovci a Kralupech. Shromažďovací střediska byla chápána pouze jako průchodní místa pro reemigranty na cestě z Volyně do míst usídlení a doba pobytu v nich měla být

¹⁰⁰ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 60. In Věrná stráž (dále jen VS), 1947, Cit. dle Návrát. Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1946–1947. Most 1999, s. 30.

¹⁰¹ VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 60–61. In AMZ, f. PR-R, VČ, informace ministerstva zemědělství pro reemigranty – volyňské Čechy.

omezena na nezbytné minimum. Ve shromažďovacích střediscích byli reemigranti podrobena lékařské prohlídce, bylo zde zajištěno stravování i péče o jejich hospodářské zvířectvo.¹⁰²

Průběh osídlování volyňských Čechů a reakci tisku průběžně sledovaly orgány Státní bezpečnosti (StB). Z hlášení bezpečnostních orgánů vyplývalo, že volyňští Češi jsou pracovití, ale vyslovují se velmi nepříznivě o poměrech ve svých dřívějších působištích v SSSR. Tato okolnost byla hodnocena jako nežádoucí, vzhledem k ovlivňování ostatního obyvatelstva.¹⁰³

Počet reemigrantů z Volyně usídlených podruhé světové válce do jednotlivých okresů v jižních Čechách, nebyl tak velký, jako v ostatních okresech v zemi např. v okresech Podbořany 1253 rodin a Žatec 1103 rodin. V okresech České Budějovice 12 rodin, Český Krumlov 29 rodin, Jindřichův Hradec 49 rodin, Kaplice 36 rodin, Prachatice 7 rodin, Sušice 44 rodin.¹⁰⁴

Rodiny osídlenců byly rozmístěny odděleně a podle mého zjištění se mezi sebou téměř nestýkaly. Volyňští Češi v jižních Čechách neměli žádnou regionální organizaci.

Průběh reemigrace je popisován ve vyprávění volyňských Čechů (Příloha 2) a lze ho vysledovat i z dalších příloh. Přesun rodiny Košátkových a Tomáškových ze SSSR do ČSR v nákladních vagónech skončil ve shromažďovacím středisku v Třemošné u Plzně. (Příloha 66 Trasa transportů volyňských Čechů v roce 1947). Těsně před reemigrací počátkem r. 1947 se rodina Košátkových nechává vyfotografovat v jejich domě v České kolonii na Ukrajině. (Přílohy 56, 57).

Volyňským Čechům ve shromažďovacích střediscích vydali Reemigrační průkazy. (Příloha 10, 11, 12). Reemigrantům bylo uděleno československé státní občanství. (Příloha 26).

Mnoho volyňských Čechů vstoupilo do Svazu Čechů z Volyně a stalo se jeho aktivními členy. (Příloha 25).

Přídělová listina z r. 1947 (Příloha 18) dokládá způsob, jakým byl reemigrantům přidělován majetek.

¹⁰²VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 62. In SÚA, f. MPSP, k. 268, dopis MSP shromažďovacím střediskům z 20. 1. 1947.

¹⁰³VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 75.

¹⁰⁴VACULÍK, J.: *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945–1948*. Univerzita J. E. Purkyně, Brno, 1984, s. 209–210.

5.7 Ekonomické přeměny poválečného Československa

Lidově demokratické Československo se odklonilo od zásad meziválečné československé liberální tržní ekonomiky. Ekonomové i politici poukazovali na negativní zkušenosti z praktického fungování tohoto ekonomického modelu (opakování hospodářských krizí, zejména těžká a chronická krize třicátých let, která u nás nebyla do vypuknutí druhé světové války nikdy překonána, masová nezaměstnanost, jež r. 1933 postihla milión ze 14 miliónů čs. obyvatel atd.). Košický vládní program proklamoval zvýšení **řídící úlohy státu v ekonomice**. Bylo zavedeno **plánování** a připravováno **zestátnění** podniků a přírodních zdrojů, zatím omezené na konfiskovaný majetek Němců, Maďarů a kolaborantů. Zvýšená role státu v ekonomice však neměla vést k naprostému zrušení tržního mechanismu a nastolení direktivního systému. Keynesiánské myšlení, zdůrazňující aktivní roli státu v ekonomice, nenalezlo své následovníky pouze v ČSR, ale stalo se převažujícím směrem ve většině vyspělých či středně vyspělých zemích poválečné Evropy. Zestátnění provedly Velká Británie, Francie, Itálie, Rakousko. Velká Británie, Francie, Holandsko, Norsko aj. tehdy počaly řídit své hospodářství podle čtyřletých či pětiletých plánů.¹⁰⁵

Rozsáhlá přeměna čs. ekonomiky byla zahájena zavedením **přechodné národní správy ve vyvlastněných majetcích Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů**. O podobě jejich budoucího konkrétního vlastnictví měl rozhodnout parlament. V českých zemích tímto způsobem přešla pod kontrolu státu téměř polovina závodů.¹⁰⁶

Hlubším hospodářským zásahem bylo **znárodnění zestátněním klíčového průmyslu a peněžnictví** za náhradu v říjnu 1945 (čtyři dekrety prezidenta republiky č. 100–103/1945 Sb.). V plném rozsahu došlo ke znárodnění dolů, hutí, energetiky, zbrojního průmyslu, bank a pojišťoven. Soukromý zůstal malý a střední průmysl, stavebnictví a velkoobchod.¹⁰⁷

Dalekosáhlou zemědělskou reformou byla **první etapa poválečné pozemkové reformy**. Rozdělila za nízký poplatek půdu konfiskovanou Němcům, zrádcům a kolaborantům mezi více než 300 000 venkovských bezzemků a drobných rolníků. Význam měla zvláště v českém pohraničí, méně již na Slovensku, odkud maďarské obyvatelstvo nebylo odsunuto. Vyvlastněná lesní půda zůstala ve vlastnictví státu. Výměra přidělené půdy pro jednu rodinu činila nejvýše 13 ha. Provádění pozemkové reformy mělo v rukách komunistické ministerstvo zemědělství (Osídlovací úřad, Fond

¹⁰⁵ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 39.

¹⁰⁶ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 39–40.

¹⁰⁷ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 40.

národní obnovy, Národní pozemkový fond). V rolnických komisích měli rovněž komunisté rozhodující vliv. Tímto způsobem se KSČ stala dominantní stranou českého venkova, ačkoli před válkou zde měla tradičně nepatrné pozice.¹⁰⁸

5.8 Komunistický režim v Československu v letech 1948-1958

Po svém únorovém vítězství v r. 1948 komunisté vybudovali totalitní politický systém, kterým byla veškerá moc soustředěna mezi nejvyšší funkcionáře KSČ, zbylou opozici zlikvidovali. Zákonodárny orgány, vládní instituce a nekomunistické politické strany se staly pouhými vykonavateli příkazů KSČ a zástěrkou diktatury.

Bezprostředně po uchopení moci zahájil komunistický režim podle sovětského vzoru likvidaci soukromého sektoru národního hospodářství, rozsáhlé znárodnění průmyslových podniků, kolektivizaci a socializaci vesnice, výstavbu těžkého průmyslu. Následovala násilná masová likvidace soukromého řemesla, maloobchodu a živností. Prostřednictvím státu měla KSČ monopol nad československou ekonomikou, odbory byly pověřeny hlavně dohledem nad plněním plánu a zvyšováním pracovní výkonnosti. Za tím účelem organizovaly nejrůznější socialistické soutěže a údernická hnutí.

Součástí přechodu k socialistické ekonomice byla kolektivizace zemědělství. Komunisté, kteří po válce získali podporu voličů na vesnici prosazováním pozemkové reformy a sliby, že nedojde k zakládání kolchozů, k ní přistoupili v r. 1949, kdy byl přijat zákon o jednotných zemědělských družstvech. Po neúspěšném pokusu přesvědčit rolníky, aby do družstev vstupovali dobrovolně, uskutečnili komunisté v letech 1950–1953 násilné združstevňování s jednoznačně negativními důsledky. Jejím motivem totiž byla likvidace samovýrobců a uvolnění pracovních sil pro válkou motivovaný růst těžkého průmyslu. Nově vytvořená družstva se okamžitě ocitla v zoufalé hospodářské situaci a rolníci z nich opět vystupovali. Proto komunisté přistoupili v letech 1955–1958 k druhé vlně kolektivizace a Československo tak zůstalo po celé poválečné období závislé na dovozu potravin.

Dnem zániku čs. pluralitní demokracie se stal 25. únor 1948. Únorovým státním převratem padla i poválečná evropská a státní koncepce E. Beneše. Prezident, v jehož rukou bylo řešení vládní krize, chtěl postupovat jako nestranný nejvyšší státní úředník. Zpočátku se snažil oba politické tábory přivést ke smíru a udržet pohromadě vládu, která by odpovídala demokratickým principům. Později přistoupil na komunistické řešení krize: přijal demisi ministrů a vládu doplnil o nové ministry navržené K. Gottwaldem. Toto *ústavní řešení převratu* zabránilo krvavé formě převzetí

¹⁰⁸ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 40.

moci. Novou vládu tvořilo 11 komunistů, 4 sociální demokraté, 2 nestraníci, 2 lidovci, 2 socialisté, 1 demokrat, 1 příslušník Strany slobody. Šlo již o vládu uznávající vedoucí úlohu KSČ.¹⁰⁹

V počátcích komunistického režimu vycházela komunistická ideologie z marxisticko-leninské teorie, tzn. historického poslání dělnické třídy, která je povolána revoluční cestou svrhnout moc kapitálu a nastolit komunismus. Nový řád byl charakterizován jako sociálně spravedlivý, odcizené práci měl vrátit její tvůrčí charakter, odstranit bídu, třídní překážky, války, stát a politické násilí. Komunistická strana nastoluje jako revoluční avantgarda dělnické třídy diktaturu proletariátu, aby potlačila pokračující odpor svržených vykořisťovatelských tříd a mohla vybudovat socialistickou společnost – první stupeň komunismu. Teorie K. Marxe, B. Engelse a V. I. Lenina, ale v interpretaci J. V. Stalina – stalinismus, byl pokládán za další, vyšší rozvinutí marxismu-leninismu. Výstavba základů socialismu se zploštila na čtyři imperativy: diktatura proletariátu, kolektivizace, industrializace, kulturní revoluce.¹¹⁰

Komunisté byli připraveni po únoru 1948 na rychlý postup zavádění totalitního systému. Byla uskutečněna druhá pozemková reforma a revidovaná první. Zákon o nové pozemkové reformě (21. 3. 1948) stanovil hranici pro vlastnictví půdy nad 50 ha. Zákonem o znárodnění podniků s více než padesáti zaměstnanci (28. 4. 1948) přešly všechny tyto závody do rukou státu. Byla zahájena přestavba ekonomiky, která podřizovala veškeré státní podniky ústřednímu plánu.

Po listopadovém plénu ÚV KSČ v r. 1948 byly střední malovýrobní vrstvy označeny za „nejpočetnější a nejzuřivější vrstvy kapitalistů“. *„Tyto vrstvy neodejdou dobrovolně, budou se čím dál více stavět na odpor ... čím dále půjdeme na cestě k socialismu, tím bude jejich odpor nabývat ostřejších forem ... budou se moci opírat o síly mezinárodního kapitálu.“* (R. Slánský).¹¹¹

Listopadové plénum ÚV KSČ r. 1948 rozhodlo o masovém zespolečenštění soukromé malovýroby. ČSR po SSSR nejdůsledněji spojovala se socialismem pouze společenskou formu vlastnictví. Soukromé živnostenské podnikání bylo donuceno k přechodu na kolektivní formy (státní obchod, družstva, komunální podniky). Likvidováni byli drobní podnikatelé až po malé řemeslníky bez rozdílu. Nejdříve

¹⁰⁹ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 61–63.

¹¹⁰ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 91–92.

¹¹¹ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 107.

a naráz byl zrušen soukromý obchod. Soukromá řemesla byla zrušena v letech 1950–1952. Počet pracovníků služeb výrazně poklesl, poklesla kvalita i kvantita služeb.¹¹²

5.9 Združstevňování čs. vesnice, měnová reforma

Zemědělská půda v roce 1948 byla roztržštěna do 33 milionů parcel o průměrné velikosti 7 arů v Čechách a 4 arů na Slovensku. V soukromých zemědělských závodech dominovalo střední rolnické hospodářství. Výrobních zemědělských družstev bylo v ČSR 28, soukromých závodů 1 507 000. První pětiletý plán stanovil program mechanizace a chemizace. Pro nedostatek investičních prostředků k zavádění vyšších agrotechnických postupů v kolektivizované vesnici však nedošlo. Strukturální změny spočívaly v přesunu z rostlinné výroby na živočišnou. ÚV KSČ na svém listopadovém plénu a na IX. sjezdu KSČ v květnu 1949 zdůraznil, že bez **přechodu vesnice ke kolektivizaci** v ČSR socialismus vybudovat nelze. „Socializaci“ měla na vesnici vnášet dělnická třída ve svazku s vesnickými nejchudšími vrstvami: drobným rolnictvem a zemědělským proletariátem. V etapě **zakládání JZD** nebyl využíván střední rolník, jenž měl největší agrotechnické zkušenosti a odbornou autoritu. Často byl společně se statkáři označován za zemědělskou buržoazii – kulaky. Ve vztahu ke kulakům byla uplatňována represivní politika postupné ekonomické likvidace metodami omezování a etapovitého vytlačování. Rolník jako samostatný výrobce a obchodník byl respektován. **Zákon o JZD z 23. února 1949** určil socialistickou představbu malovýrobního zemědělství v ČSR cestou výrobního družstevnictví. JZD měla převzít veškerou činnost předcházejících družstev na vesnici (koncem r. 1948 jich bylo 13 712), navázat na tradice nevýrobního družstevnictví. Perspektivně měla být ovšem preferována především činnost výrobní. Zákon o JZD zároveň eliminoval dosavadní hegemonii bohatých sedláků v družstvech, která byla zajištěna zásadou „kolik členských podílů, tolik členských hlasů“. Byl prosazen rovnostářský princip „co člen, to hlas“. V předsednictvu družstva musely být nejméně čtyři pětiny drobných a středních rolníků. Zákon o JZD obsahoval ustanovení, podle nichž JZD mohlo z části zasahovat do výroby jednotlivých členů.¹¹³

Původní plán združstevňování čs. vesnice předpokládal postupný přechod od nejjednodušších typů k vyšším. Tempo postupu bylo však uměle urychlováno. Tento plán obsahoval čtyři typy družstva:

¹¹² RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 135.

¹¹³ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 135–136.

1. TYP: společná organizace osevu a sklizně, společné užívání strojů a potahů bez rozorání mezí a scelení pozemků. Půda byla v individuální soukromé držbě. Sklizeň patřila jednotlivým soukromým rolníkům. Živočišná výroba zůstala soukromá.
2. TYP: již rozorání mezí, společné obdělávání v rostlinné výrobě. Živočišná výroba zůstala soukromá. Jednotlivým rolníkům připadla taková část úrody, která odpovídala výměře půdy, s níž vstoupili do družstva. V prvních dvou typech prvky individualismu převažovaly nad kolektivismem.
3. TYP: společná rostlinná i živočišná výroba. Rozdělování jednak podle vykonané práce, jednak podle rozsahu inventáře, zvláště půdy vložené do družstva. Socialistické i nesocialistické formy odměňování.
4. TYP: ruší se bezpracný důchod v podobě peněžité náhrady za vloženou půdu a inventář. Družstevníci jsou zásadně odměňováni podle množství a kvality práce. I zde, na rozdíl od sovětského kolchozu, zůstala půda vlastnictvím jednotlivých družstevníků.

Třetí a čtvrtý typ družstva odpovídal představám o socialistickém charakteru.¹¹⁴

Principy nadiktované kolektivní činnosti se setkávaly s nedůvěrou všech kategorií rolníků, včetně drobných. Při **provádění družstevního plánu** měly pak nezastupitelnou úlohu dělnické kádry z měst. Při zakládání družstev byl deklarován princip dobrovolnosti. Po neúspěchu masového náboru r. 1949 převážila v politické praxi **metoda násilné kolektivizace (1950–1953)**. Vládní usnesení o rozvoji JZD z června 1952 zahájilo nátlak na hromadnou kolektivizaci. Rolnictvo ztratilo důvěru v KSČ. V letech 1949–1953 odešlo z KSČ 54 % rolníků. Od června do konce r. 1952 bylo založeno 2 500 nových JZD. R. 1952 JZD existovala v 54 % obcí. Hospodářské výsledky nových JZD byly nevalné. Závažné nedostatky byly v plánování a řízení zemědělské výroby. Většina nových družstev se ocitla v zadlužení a finanční krizi. V r. 1949 zaměstnávalo zemědělství 2,12 miliónu osob, v r. 1953 1,61 miliónu osob.¹¹⁵

Soustavné **zvyšování povinných dávek podle třídního rozpisu** (z větších hospodářství dodat více produktů z 1 ha než z malých; např. v r. 1953 dodávky mléka u velkých rolníků činily 335 l z ha, u drobných 250 a u JZD 200) mělo donutit rolníka ke vstupu do JZD. Postavení středních a bohatých sedláků na vesnici bylo podlamováno nuceným výkupem zemědělských strojů koncem r. 1949, zákazem najímání pracovních sil, přidělováním méně kvalitních pozemků na okraji zcelených lánů a daňovými tlaky.

¹¹⁴ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 136.

¹¹⁵ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 136–137.

Státní moc přikročila i k věznění rolníků-odpůrců združstevnění či k jejich násilnému vystěhování z obcí.¹¹⁶

V období po Stalinově a Gottwaldově smrti v březnu 1953 se ostrý kurs ve vnitřní politice a expanzivní linie v mezinárodních vztazích dostaly do neudržitelné polohy. Stalinská politika neměla dost sil k porážce USA a nastolení hegemonie v západní Evropě. Přivodila si vnitřní ekonomický rozvrat, sociální stagnaci a politickou a ideologickou nevěrohodnost. V Československu nastoupilo nové komunistické vedení. A. Zápotocký se stal prezidentem, V. Široký předsedou vlády a první tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný šéfem stranického aparátu.¹¹⁷

Hospodářskou krizi r. 1953 chtěl komunistický režim v ČSR eliminovat pomocí **měnové reformy**. Měnovou reformu připravoval za pomoci sovětských poradců od podzimu 1952. Měla odstranit rozpor mezi vzestupem kupní síly obyvatelstva a nedostatečně zásobeným trhem, obohatit a oddlužit stát faktickou likvidací úspor, vázaných vkladů a životních pojistek obyvatelstva. Celkový státní zisk na úkor občanů dosáhl 3,5 miliardy Kčs. Měnová reforma byla vyhlášena 30. května 1953 s platností od 1. června. Odstranila vázaný a volný trh. Byly zavedeny jednotné maloobchodní ceny vyšší než na trhu vázaném a nižší než na trhu volném. Podstatou mechanismu měnové reformy byla výměna 300 Kčs na obyvatele v poměru 1 : 5, ostatní v poměru 1 : 50, vklady o něco příznivěji.¹¹⁸

Drastická peněžní reforma poškodila veškeré obyvatelstvo, nejen bývalou buržoazii, ale i drobné střadatele, včetně členů KSČ, dělníků, dosavadních opor režimu. Zlikvidovala jejich úspory z období po r. 1945. Tím byly anulovány výsledky dosavadní sociální politiky režimu. Mnozí komunisté na protest odevzdávali členské legitimace. Obecně byla peněžní reforma pokládána za velkou nespravedlivost – krádež poctivě a tvrdě vydělaných peněz.¹¹⁹

Prezident A. Zápotocký po sovětském vzoru kritizoval ve veřejných projevech 2. srpna a 27. září praxi násilné kolektivizace zemědělství a snahu udržet nerentabilní družstva za každou cenu. Slíbil, že stát nebude bránit výstupům z družstev. Do konce r. 1953 odešlo z družstev 56 433 rolníků a rozpadlo se 177 družstev. Od r. 1953 byla věnována zvýšená pozornost státu zemědělství. Pro JZD byly sníženy normy povinných dávek, zvýšeny výkupní ceny, zrušeny černé listiny kulaků a jejich mimořádné zdanění.

¹¹⁶ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 137.

¹¹⁷ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 147.

¹¹⁸ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 147–148.

¹¹⁹ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 149.

Růst zemědělské výroby se obnovil. V červnu 1955 vyhlásil stát další vlnu kolektivizace.¹²⁰

První etapa kolektivizace začala na jaře 1949, byla jakousi předehtou, v plné síle začala o rok později, a nejvyššího stupně dosáhla v letech 1952–53. Po Zápotockého kritice násilné kolektivizace v létě 1953, ve které mimo jiné slíbil, "že se nikomu nebude bránit, pokud bude chtít z JZD vystoupit" došlo skutečně k hromadnému vystupování z družstev. Druhá etapa kolektivizace proběhla v letech 1955–1958. Tehdy vzniklo 5 345 nových JZD a na jejím konci existovala družstva ve více než 80% obcí. Tato etapa se již nevyznačovala tak tvrdým přístupem. Způsobilo to jak vědomí bezmoci proti tlaku a určitá rezignace rolníků, tak i ta skutečnost, že se hospodářská situace mnohých JZD poněkud zlepšila.¹²¹

ÚV KSČ koncem 50. let radikálně urychloval vykonstruované etapy vývoje československé společnosti. Socialismus byl odvozován mechanicky z likvidace posledních zbytků soukromé malovýroby v zemědělství a živnostech. Na celostátní konferenci KSČ r. 1960 Novotného vedení deklarovalo vítězství socialismu v Československu. Byla přijata nová socialistická ústava a změněn název státu na Československou socialistickou republiku (ČSSR).

Združstevňování československé vesnice mělo podobný dopad jako kolektivizace sovětského zemědělství. Tu volyňští Češi už jednou zažili. Pro ilustraci cituji z textu rozhodnutí Rady MNV Haklovy Dvory 14. září 1956: „*Rada ... projednala stav a způsob hospodaření na usedlosti ... spolu s pozemky ... Ve Vašem hospodářství dochází ke stálému snižování úrodnosti půdy v důsledku jejího nedostatečného obdělávání, přičemž nejsou dodrženy stavy hospodářského zvířectva a zejména nejsou plněny dodávkové úkoly ... nejste ani schopni zajistiti řádné obdělání půdy k usedlosti patřící, tím méně zvýšiti podle usnesení strany a vlády zemědělskou výrobu ... rada MNV rozhodla podle par. 6 vlád. nař. č. 50/55 Sb. příkázati zemědělskou usedlost ČSSS v Hluboké n. Vlt. do bezplatného užívání ... dnem 15. září 1956. Současně přikazuje rada MNV ... se souhlasem rady ONV v Českých Budějovicích v zájmu zajištění a zvýšení zemědělské výroby i obytné budovy ... usedlosti ... Vy a vaši rodinní příslušníci, kteří v zemědělství pracovali, rozhodnutím rady MNV ... stávají se dnem 15. 9. 1956 zaměstnanci ČSSS ...*“ (Příloha 19).

¹²⁰ RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 151.

¹²¹ MARJÁNKO, B.: *Etapy kolektivizačního procesu* [online]. [cit. 29. 3. 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kolektivizace_etapy.php>

6 REEMIGRACE PO ČERNOBYLU

6.1 Černobylští krajané

Černobylští krajané, tak jako mnozí jiní, kteří v různých částech Ukrajiny a Ruska dosud žijí, byli většinou součástí stejného vystěhovaleckého proudu a osudy měli obdobné jako Češi ve východní Volyni. Obce, ze kterých reemigranti z 90. let převážně pocházejí, byly založeny na začátku kolonizace: Malá Zubovština v roce 1870 a Malinovka v r. 1889. Obce však leží mimo historické hranice Volyňské gubernie, a proto se mezivládní dohoda z r. 1946 na jejich obyvatele nevztahovala a oni sami příliš o výjimku nestáli. Po další desetiletí byli proto vystaveni všem nesnázím života v Sovětském svazu, ale Češi si dovedli poradit svou poctivou prací, seriózností a podnikavostí. Jejich kolchozy byly na Ukrajině široko daleko nejlepší. Mnozí z krajanů vynikli zejména ve vědě a technice. Kdyby nebylo černobylské katastrofy, nenapadlo by je žádat historickou vlast o pomoc. Vláda ČSFR a zejména ČR se o reemigranty z let 1990 až 1993 materiálně postarala.¹²²

Jak probíhalo usídlování černobylských krajanů v některých částech jižních Čech je patrné z informací, které se objevily v letech 1993–1994 v regionálních periodikách. Z textů článků vyplývá, že se volyňští Češi v letech 1990 až 1993 nastěhovali do různých částí Jihočeského kraje. Jsou zmiňovaná místa jako Otín u Jindřichova Hradce, Český Rudolec, Nová Bystřice, České Velenice, Husinec, Volary, Vlachovo Březí.

V září 1993 se pět rodin českého původu z obce Malinovka na Ukrajině nastěhovalo do obce Český Rudolec u Dačic na Jindřichohradecku. Zastupitelé Českého Rudolce byli touto situací spíše zaskočeni, protože to s nimi dopředu nikdo neprojednal, byli postaveni před hotovou věc. Objevily se obavy, kde budou noví obyvatelé bydlet, když místní obyvatelé byty sehnat nemohou, zda seženou práci v pohraniční vesnici, kde je zemědělství v útlumu a v obci jsou již někteří lidé nezaměstnaní. Místní firma podnikající v zemědělství sice nabídla několik míst v živočišné výrobě, ale nebylo jisté, zda v budoucnu svoje sliby dodrží.¹²³

Pět rodin se přistěhovalo do Českého Rudolce: Smukovi, Petráčkovi, Rejšovi, Peškovi a Pilařovi. Rodina Pilařových se v průběhu roku přestěhovala do Jirkova v Severočeském kraji, protože v Rudolci nemohli sehnat práci.¹²⁴

¹²² HOFMAN, J.: *Češi na Volyni, základní informace*, Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004, s. 25.

¹²³ ŠTANGL, L., MAREČEK, L.: Znepokojení v pohraniční obci: „Přišlo to tak znenadání.“ *Listy Jindřichohradecka*, 1/31, 9. 10. 1993, s. 9.

¹²⁴ Volyňští Češi bydlí u nás již rok. *Rudolecký zpravodaj*, 1/10, 1994, s. 1.

Podobně jako volyňští Češi reemigrující po druhé světové válce, tak i současní přistěhovalci doma prodali majetek a do Čech přijížděli jen se skromným vybavením. Jejich touhou bylo získat práci a žít trochu lepší život. V novém bydlišti jim pomáhali místní lidé, zástupci obcí a měst, organizace Českého červeného kříže, další instituce i peněžní ústavy. Například Česká spořitelna, a.s. pobočka v Jindřichově Hradci poskytla několik desítek úvěrů ve výši 30 000 a 34 000 Kč a zástupci pobočky konstatovali, že se neobjevili žádné problémy s čerpáním úvěrů a jejich splácením. Pobočka Československé obchodní banky v Jindřichově Hradci zřídila pro přesídlence z Ukrajiny devizové účty, a tak mohli převádět své rublové úspory v kurzu jeden americký dolar za 39 rublů (pokud by v té době směňovali podle oficiálního kurzu, bylo by to pro ně značně nevýhodné). Byl to výsledek dohody mezi vládami ČR a Ukrajiny o převodu zůstatků na vkladních knížkách přesídlenců.¹²⁵

Rodina Alexandra Rozumňaka se přestěhovala do jihočeského Husince z městečka Ukrajinka, které bylo od atomové elektrárny vzdálené zhruba 280 kilometrů. V Husinci se nastěhovali do přiděleného panelákového bytu, ale s možností sehnat zaměstnání to bylo horší. Odborník na velké elektrárny se nemohl v Čechách v tomto oboru uplatnit. S pomocí starosty Husince si Alexandr Rozumňak zřídil malou ševcovskou dílnu, ve které začal podnikat. Jejich přání je, aby jejich syn vyrůstal ve zdravém prostředí.¹²⁶

Přidělení státního občanství ČR občanům českého původu, kteří se přistěhovali do naší republiky z oblasti Černobylu, mohlo být uskutečněno za předpokladu splnění následujících podmínek. Státní občanství bylo udělováno na žádost fyzické osoby, která měla pět let nepřetržitě trvalý pobyt v ČR, předložila propuštění ze státního svazku dosavadního státu, předložila výpis z rejstříku trestů, kde bylo patrné, že dotyčný nebyl v posledních pěti letech odsouzen pro úmyslný trestný čin. Dále musela osoba prokázat znalost českého jazyka, předložit matriční doklady, jako rodný list a oddací list s překladem do českého jazyka, sepsat žádost, životopis a vyplnit dotazník. Podmínku pěti let trvalého pobytu žadatele v ČR mohlo Ministerstvo vnitra ČR prominout v případě, že manžel či manželka žadatele byl občanem ČR, narodil se na území ČR a žil v ČR deset let.¹²⁷

¹²⁵Dolary z daleké Ukrajiny, na Jindřichohradecku bylo poskytnuto dvacet úvěrů. *Listy Jindřichohradecka*, 2/106, 6. 5. 1994, s. 10.

¹²⁶KUBEŠOVÁ, P.: Rodina s Černobylem za zády, odborník na velké elektrárny podniká v ševcovské dílně v Husinci. *Hraničář*, 38/17, 1993, s. 3.

¹²⁷Přišli od Černobylu, a chtěli by se stát českými občany. *Listy Prachaticka*, 2/25, 31. 1. 1994, s. 10.

V průběhu zpracování bakalářské práce jsem zjistila, že do této vlny reemigrace volyňských Čechů patří i paní Marková, která bydlí v Hněvanově, místní části obce Rožmitál na Šumavě, u města Kaplice. Měla jsem možnost s ní hovořit pouze telefonicky, rozhovor se omezil na potvrzení této skutečnosti, s příslibem možnosti budoucího setkání, které se mi zatím z časových důvodů nepodařilo uskutečnit.

ZÁVĚR

V průběhu čtyřiceti předválečných let rusifikace Čechů na Volyni postupovala. To se nejvíce projevilo ve stále větším podílu pravoslavných mezi nimi. Mnozí zůstali pravoslavní i po návratu do Čech. S hospodářským rozmachem v Čechách i v Rusku na přelomu století začala i nová vlna stěhování Čechů do Ruska, nikoliv však natrvalo. Většina Čechů zůstávala rakouskými příslušníky, ale žili a pracovali v Rusku po léta. Tito noví přistěhovalci byli většinou buď podnikateli, zastupujícími české firmy nebo zastávajícími manažerské funkce v ruských podnicích, nebo kvalifikovanými dělníky a „středními technickými kádry“. Zejména pivovary a cukrovary byly českou doménou. O loajálnosti k Rusku nebylo pochybností, sympatie pro velký slovanský stát byly upřímné. V r. 1914 se však postavení těch, kdož byli v době vyhlášení války v cizině, změnilo. Velká většina byla příslušníky cizího státu Rakouska-Uherska. Po vyhlášení mobilizace se hlásili mladí krajané hromadně jako dobrovolníci do vojsk. Z hlediska právního to byla vlastizrada. Jejich úsilí se soustředilo na vyšší cíle – pomoc při porážení nepřítele a osvobození vlasti. V českých koloniích se z imigrantů stávali emigranti. Imigranty a emigranty je možné definovat různě. Ve většině zemí měli a mají imigranti, přistěhovalci, a emigranti, náboženští exulanti, političtí uprchlíci nebo vyhnanci, různý status. Jedni jsou naturalizováni, druzí dostávají politický azyl. Pečují o ně, evidují a kontrolují je různé úřady. Velmi rozdílné jsou také cesty imigrantů a emigrantů z mateřské do přijímací země. Imigranti by měli mít předem vyřízené formality, mít platné pasy s platnými vízy, a navíc lístky na cestu z domova k místu určení. Emigranti většinou nemají nic vyřízeno, někdy nemají vůbec žádné doklady a také nemají stanovené nějaké „místo určení“. Jejich místem určení zůstává vlast za podmínky, že se tam změní poměry. Imigrant se snaží najít novou vlast, i když ke staré vlasti si zachovává dobrý, nostalgicky zabarvený vztah. Organizuje krajanské spolky a miluje národní jídla a lidové písně staré vlasti a rád si promluví s návštěvníkem z domova. Svou budoucnost a budoucnost svých dětí však vidí v nové vlasti. Snaží se co nejlépe osvojit si její jazyk a umístit děti do dobrých místních škol. Emigrant má jedinou vlast, tu starou. Svůj pobyt v cizině považuje za přechodný a usiluje o to, aby byl přechodný. Nestojí o občanství přijímací země, protože se chce vrátit do vlasti jako plnoprávný občan, nikoliv jako cizinec. Jeho láska k vlasti je mnohem vypjatější než u imigranta. Emigrant se obrací k emigrantské komunitě a zahraničním mocenským strukturám. Rozhodující význam mají osobní styky v cizím prostředí a momentální finanční situace. Emigrace poskytuje šanci idealistickým

blouznivcům stejně jako naprosto bezcharakterním prospěchářům. Eduard Beneš, který už za studií v Paříži poznal ruskou emigraci a potom sám byl emigrantem v letech 1915–1918, napsal po těchto svých zkušenostech: „*Emigrant ... ztrácí rychle pravý styk s vlastí a nezná tudíž poměry, kombinuje jen představy, nikoliv fakta, ... většinou si formuluje události podle vlastních představ a přání, a tudíž reaguje nesprávně politicky, děláje téměř vždy politiku příliš individuálně a citově zabarvenou a nereální, papolitiku.*“¹²⁸

Z českého pohraničí byla po válce vysídlena většina jeho původního obyvatelstva. O usídlení v chudých zemědělských oblastech, v odlehlých horských údolích a ve špatně dostupných vesnicích neměli lidé z vnitrozemí zájem. Nakonec se tam usídlili lidé, kteří začali obdělávat nepřilíš úrodná políčka a kteří zabránili úplnému zániku. Byli to i potomci Čechů, kteří se kdysi dávno vydali za obživou do východních zemí, do carského Ruska. V poválečné době se o desetitisících lidí rozhodovalo jako o materiálu, který je možno přesunout či vyměnit za nějaké podobné zboží. Základní jednotkou byl nákladní vagón, kterým většina z nich cestovala. Velká většina na takové zacházení dobrovolně přistoupila a z materiálního hlediska šli tito lidé skutečně do lepšího. Naložili spolu s ostatními nejcennější věci do vagónů, nechali se odvézt neznámo kam jen s příslibem lepší budoucnosti. Již v květnu 1945 se rozhodlo o získání osadníků z ciziny a to se také začalo uskutečňovat. Z hlediska českých úřadů bylo nejdůležitější získání volyňských Čechů. Jednalo se asi o 30 000 lidí, kteří se ve druhé polovině 19. století usadili v úrodných rovinách Volyňské gubernie na Ukrajině. Tyto lidi, kteří si i po sedmdesáti letech na Ukrajině udrželi svůj jazyk, zvyky a způsob hospodaření, nebylo těžké získat, zažili se vši brutalitou stalinský režim, a proto když byla příležitost, masově vstupovali do Svobodovy armády, aby se dostali domů do Československa. Tito čeští vlastenci, zemědělci a vojáci osvobozené armády ovšem měli na rozdíl od jiných svoje požadavky. Většina z nich chtěla zůstat na Žatecku, v jedné z nejurodnějších oblastí vysídlených Sudet, což vzhledem k jejich počtu nebylo možné. Po příchodu části volyňských Čechů se navíc ukázalo, že tito noví usedlíci rozhodně nebudou propagovat socialismus, na rozdíl od Čechů v pohraničí volili téměř zásadně nekomunistické strany. Proto se osídlovací úřady, které byly již částečně pod kontrolou komunistů, bránily vzniku kompaktnějšího volyňského osídlení; v jedné obci směli tito lidé obsadit vždy jen třetinu statků. Volyňským Čechům bylo přitom slíbeno

¹²⁸ SAVICKÝ, I.: *Osudová setkání. Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914-1938*. Praha: Academia, 1999, s. 17–26.

jakési přednostní právo výběru polností, ostatně vědělo se, že na rozdíl od většiny ostatních dosídlenců umějí hospodařit. Tak vznikly první konflikty, které někdy přerostly v dlouhodobé napětí. Stalin volyňské Čechy Československu nedaroval, ale vyměnil je za Ukrajince žijící na východním Slovensku, kteří se hlásili k ukrajinské národnosti. Ti osídlili uvolněné domy po volyňských Čechách. Když volyňští Češi hovoří o tom, jaké to je, vracet se na Ukrajinu, do míst, kde se narodili, není možné si nevzpomenout na sudetské Němce. Při všech odlišnostech obě skupiny sdílejí zkušenost se ztrátou domova, o který se pak stará někdo jiný. Stejně jako jsou sudetští Němci většinou trochu zděšení z toho, co dnes v Sudetech vidí, neskrývají často ani volyňští Češi rozhořčení nad tím, jak ten či onen dům zbourali a tuhle stodolu nechali ti nemožní Ukrajinci shnít.¹²⁹

Reemigrace představuje klíčový mezník, neboť ukončuje existenci české minority na Volyni. Generace, které se tam narodily, zůstanou volyňskými Čechy až do konce svého života, přestože se vnějškově adaptovaly podmínkám prostředí ve staré vlasti. Identitu volyňských Čechů se nepodařilo komunistickému režimu setřít.

Některé jazykové zvláštnosti se v jejich mluvě objevují dodnes. Ukrajínští Češi pocházeli většinou ze severovýchodních Čech. Výzkum mluvy těchto reemigrantů začal až po reemigraci Čechů v důsledku černobylské katastrofy, přímo v Čechách v místech jejich nových domovů. Malá Zubovština a Malinovka leží v těsném sousedství Žitomirska, kde až do reemigrace po druhé světové válce žili lidé, z jejichž vyprávění ve své práci čerpám. V mluvě mých vypravěčů se vyskytovaly zvláštnosti, které se plně neobjevily v jejich psaném vyprávění, v něm se snažili „chyby“ opravovat a přepisovat. V cizím prostředí na Ukrajině vytvořili Češi ucelený jazykový ostrov, který byl vytržený z kontextu vývoje jazyka na mateřském území, a proto si uchovával starší vývojové fáze dialektu. Řeč volyňských Čechů byla ovlivněna i cizími vlivy němčinou, ukrajinismy a rusismy. Pokud se reemigranti dostali zpět do prostředí severovýchodních Čech, nebyly rozdíly v jejich mluvě tak zřetelné. Do odlišného jazykového prostředí na jihu Čech přišla méně početná skupina reemigrantů z Volyně. V mluvě volyňských Čechů se objevují některé výrazy ještě dlouho po přesídlení, jako například: *kvasnice*, *vjedro*, *fúnus*, *huba* (v neutrálním významu), *vokoštovat*, *voprubovat*, *pasla dvanáct krau*, *byla proudaná*, *dalo se to upíct*, *lehčejc*, *pozdějc*, *teplejc*, *cejtila mlíko*, *pívo*, *vokna*, *dvěře*, *židouski*, *měli králíci*, *dělaj se kroupáci*, *vot pani Pišloví*, *ňákej cizej strejda*, *dědečkovímu bratroj*, *zrouna vedle ní*, *fšecko wona si d'ála sama*, *dicki na noc*,

¹²⁹ MIKŠÍČEK, P. et al.: *Sudetské osudy*. Český les. 2006, s. 82-83.

*dals mu to, kams to dal, vodešla a voňi přišli, aktouka, Kaukaz, rounej, stouka, poléuka, twuj Vaclau, vobuj si boty, škraloup, vejmněnek, psouská bouda, šli k Máňi, ti seš šikouná.*¹³⁰

Pro volyňské Čechy neexistovala po návratu do staré vlasti žádná jazyková bariéra, dokázali se rychle přizpůsobit „českým poměrům“, což je typické pro jakékoli slovanské přesídlenec a dokonale splynuli s ostatním obyvatelstvem. Nicméně vnitřně zůstávají volyňskými Čechy až do smrti. Rčení „patří mezi nás“, které jsem slýchávala, je výraz sounáležitosti s výjimečnými životními osudy, které jsou dobře pochopitelné pro ně samotné, jde o jejich kolektivní paměť. Další generace si však představu o jejich životě vytváří pouze na základě jejich vyprávění, dochovaných materiálů a historických faktů, autentičnost je však poznamenána přenosem, rozdílným pochopením a interpretací každého autora.

¹³⁰ JANČÁKOVÁ, J., JANČÁK, P.: *Mluva českých reemigrantů z Ukrajiny*. Praha: Karolinum, 2004. s. 18, 19, 26, 37, 43, 64.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje

1. Dolary z daleké Ukrajiny, na Jindřichohradecku bylo poskytnuto dvacet úvěrů. *Listy Jindřichohradecka*, 2/106, 6. 5. 1994, s. 10.
2. HOFMAN, J. *Češi na Volyni, základní informace*. Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004. 32 s. ISBN 80-7005-037-3.
3. HOFMAN, J., et al.: *Historická mapa českého osídlení na Volyni*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1995. ISBN 80-901878-0-3.
4. HOFMAN, J., ŠIRC, V., VACULÍK, J.: *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*. Praha: Český svaz bojovníků za svobodu, 2004. 437 s. ISBN 80-7005-036-5.
5. CHMELÍK, J.: S harmonikou přes Duklu až do Libniče, Antonín Liška. *Československé listy*, 14/125, 28. 5. 2005, s. 21.
6. JANČÁKOVÁ, J., JANČÁK, P.: *Mluva českých reemigrantů z Ukrajiny*. Praha: Karolinum, 2004. 173 s. ISBN 80-246-0509-0.
7. KAPLAN, K.: *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. 407 s. ISBN 80-246-0655-0.
8. KAPLAN, K.: *Pravda o Československu 1945–1948*. Praha: Panorama, 1990. 245 s. ISBN 80-7038-193-0.
9. KUBEŠOVÁ, P.: Rodina s Černobylem za zády, odborník na velké elektrárny podniká v ševcovské dílně v Husinci. *Hraničář*, 38/17, 1993, s. 3.
10. KULHÁNEK, I.: *Klopýtání přes budoucnost*. Praha: Academia, 2008. 362 s. ISBN 978-80-200-1608-9.
11. MIKŠÍČEK, P., et al.: *Sudetské osudy*. Český les, 2006, 214 s. ISBN 80-86125-74-2.
12. NÁLEVKA, V.: *Světová politika ve 20. století I*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000. 271 s. ISBN 80-902261-4-0.
13. Přišli od Černobyli, a chtěli by se stát českými občany. *Listy Prachaticka*, 2/25, 31. 1. 1994, s. 10.
14. RATAJ, J.: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*. Praha: Oeconomica, 2003. 199 s. ISBN 80-245-0642-4.
15. SAVICKÝ, I.: *Osudová setkání. Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914–1938*. Praha: Academia, 1999, 270 s. ISBN 80-200-0770-9.
16. ŠTANGL, L., MAREČEK, L.: Znepokojení v pohraniční obci: „Přišlo to tak znenadání.“ *Listy Jindřichohradecka*, 1/31, 9. 10. 1993, s. 9.

17. VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů I*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997. 211 s. ISBN 80-901878-5-4.
18. VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů II*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1998, 191 s. ISBN 80-901878-8-9.
19. VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů III*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 218 s. ISBN 80-210-2568-9.
20. VACULÍK, J.: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. 228 s. ISBN 80-210-2818-1.
21. VACULÍK, J.: *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945–1948*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, 212 s.
22. Volyňští Češi bydlí u nás již rok. *Rudolecký zpravodaj*, 1/10, 1994, s. 1.

Elektronické zdroje

1. GELBIČ, M.: *Československé vojenské jednotky v SSSR (1942–1945)*, [online]. [cit. 27. 2. 2008]. Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR. Dostupné na WWW:
 <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal14cz.php>>
 <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal5cz.php>>
 <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal13cz.php>>
 <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal6cz.php>>
 <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal28cz.php>>
 <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal8cz.php>>
 <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal31cz.php>>
2. MARJÁNKO, B.: *Etapy kolektivizačního procesu* [online]. [cit. 29. 3. 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/kolektivizace_etapy.php>
3. VACULÍK, J., HOFMAN, J.: *Přehled literatury s volyňskou tematikou* [online], Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 2006, [cit. 30. 3. 2009]. Dostupné na WWW: <http://scvp.wu.cz/_soubory/Literatura.doc>
4. Řády a vyznamenání Československa a ČSSR do roku 1989 [online]. [cit. 27. 2. 2008]. Československý válečný kříž 1939. Dostupné na WWW: <http://www.vyznamenani.net/CSR/Valecny_kriz_1939.html>

Archivní materiál

1. Archiv autorky: Písemné záznamy vzpomínek volyňských Čechů.
2. SOKA Č. Budějovice, f. ONV Trhové Sviny, č. kartonu28, sign. 492, Seznam reemigrantů v obcích 1949.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AMZV	Archiv Ministerstva zahraničních věcí
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KSČ	Komunistická strana Československa
MPSP	Ministerstvo práce a sociální péče
MSP	Ministerstvo sociální péče
MRK	Místní rolnické komise
MV	Ministerstvo vnitra
MZA	Moravský zemský archiv
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NKVD	Lidový komisariát vnitřních záležitostí
NPF	Národní pozemkový fond
NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana
OKMZ	Osídlovací komise ministerstva zemědělství
ONV	Okresní národní výbor
OUN	Organizace ukrajinských nacionalistů
SČVP	Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel
SČzV	Svaz Čechů z Volyně
SdP	Sudetoněmecká strana
SOkA	Státní okresní archiv
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
SÚA	Státní ústřední archiv
ÚNS	Ústavodárné národní shromáždění
UPA	Ukrajinská povstalecká armáda
USA	Spojené státy americké
ÚPV	Úřad předsednictva vlády
ÚV KSČ	Ústřední výbor komunistické strany Československa
VČ	Volyňští Češi
VKS (b)	Všesvazová komunistická strana (bolševiků)
VÚA	Vojenský ústřední archiv
ZNV	Zemský národní výbor

PŘÍLOHY

Příloha 1

Dotazník k bakalářské práci „Reemigrace, usídlování, adaptace a integrace volyňských Čechů“

- 1) Jméno a příjmení:
- 2) Datum narození:
- 3) Místo narození:
- 4) Údaje o rodičích a prarodičích:
- 5) Údaje o sourozencích:
- 6) Odkud a kdy rodina přesídlila z Čech na Ukrajinu (kdy to začalo):
- 7) Proč předkové odešli z Čech:
- 8) Ekonomické zhodnocení života na Ukrajině (jaká činnost vás živila, jak jste získávali peníze, získaný majetek - polnosti, lesy, budovy, živnost, hospodářské zvířectvo a zemědělské stroje, řemeslná výroba...) a srovnání s místními obyvateli, jak s Ukrajinci, tak s dalšími menšinami (Němci, Židé...):
- 9) Vzdelání, počet tříd, počet a stupeň ovládaných jazyků, mluva:
- 10) Náboženství na Ukrajině:
- 11) Kultura a společenský život na Ukrajině (umění, sport, knihy, noviny, spolky, zvyky, jídlo, ošacení...):
- 12) Zdravotnictví na Ukrajině:
- 13) Vnímané společenské postavení Čechů na Ukrajině:
- 14) 1. a 2. světová válka, účast v prvním a druhém odboji:
- 15) Dopady komunistického režimu v SSSR na život váš a vašich blízkých:
- 16) Příčiny zpětné repatriace po 2. světové válce (Příčina zpětného stěhování do historické vlasti):
- 17) Jak a kdy jste odcházeli (reemigrovali) z Ukrajiny, datum příjezdu do Čech, sběrný tábor:
- 18) Jak probíhalo usídlení v Čechách:
- 19) Problémy adaptace v ČSR (jak vás jako reemigranty přijali místní obyvatelé, kde jste se usídlili, do jakých poměrů, jak ovlivnil váš život převrat v únoru 1948):
- 20) Jak se odvíjel váš život v novém prostředí, v podmínkách tehdejší doby:
- 21) Vazby s místem narození na Ukrajině do současnosti:
- 22) Znáte další volyňské Čechy, kteří se usídlili v jižních Čechách a i jinde v Čechách, včetně krajanů, kteří se přistěhovali do Čech po havárii jaderné elektrárny v Čenobyli (90. léta 20. stol.):

Příloha 2

Písemné záznamy vzpomínek volyňských Čechů

V průběhu zpracovávání bakalářské práce jsem měla tu čest seznámit se osobně s paní Starou a s panem Ing. Kozyrevem, volyňskými Čechy, jejichž rodiče reemigrovali v r. 1947 zpět do Čech a usídlili se v okrese Český Krumlov. Oba byli velice ochotní, vstřícní a po vzájemné domluvě odpověděli písemnou formou na otázky, které jsem jim poslala formou dotazníku koncem r. 2008. Písemnou formu vyprávění zvolil též zčásti pan Josef Košátko. Jejich písemné záznamy jsou z důvodu zachování autentičnosti v této části přepsány bez úprav.

Jarmila Stará, rozená Součková, leden 1931 v kolonii Kručenic, Čerňachivskij rajon, Žitomyrská oblast. Z vyprávění rodičů vím, že můj praděda Jan Souček a ostatní české rodiny, se přistěhovaly v roce 1876, měly pět dětí, tři chlapce a dvě děvčata, někteří se narodily až na Volyni. Rod Součků pocházel z Pardubicka, odkud přesně nevím. Byli zemědělci. Hlavní produkt živobytí bylo pěstování chmele a cukrové řepy, kterou prodávali do Žitomiru, kde také Češi postavili cukrovary, pivovary a zprostředkovateli byli židovští obchodníci. Můj otec Antonín n. 1895 po svatbě dostal od otce Josefa S. 6 desatin pole a nově postavené stavení a jako všichni založil chmelnici, zahradu, dostavěl hospodářské budovy. Byly jsme 4 děti, zůstala jsem jenom já. Bratr zemřel v 41r. po zánětu ledvin. U nás už byla německá armáda a kde byl doktor tam ještě Sověti. Po týdnu bratr zemřel – 18 let. Druhý bratr půlroční a sestra čtyřletá na zánět mozkových blan. Po smrti mého dědy Josefa Knytla, mamčinina otce, se naše rodina přestěhovala v 1936 roce na Okolek k babičce. Do našeho stavení se nastěhovali rodiče a sourozenci mého otce. Z jejich domu je kolchozníci vyhnali a udělali v nich jesle a školku. Moje dětství je Okolek. Tam bylo víc rodin a samí Češi. Po zakoupení pozemku od poměštice Braunštajn v roce 1879 19 rodin, včetně mého dědy J. Knytla, založilo obec zvanou Okolek. Z vyprávění otce, začali stavět své usedlosti na okraji lesa a tak vesnici pojmenovali Okolek. Veškeré stroje, nářadí, domácí potřeby se dováželo z Čech, zprostředkovateli ze Žitomiru.

Koncem devatenáctého století si Češi postavili první českou školu do které chodili i moji rodiče, jinak se vyučovalo podomácku. Učitele, knihy a potřebné pomůcky všechno bili z Čech. V roce 1929-28 byla postavena nová škola – ukrajinská čtyřtřídká. Na Ukrajině i v Rusku byly základní 4 třídy, střední 7 a 10 let maturita (atestát zrelosti). V roce 1930 byla provedena kolektivizace. Všechno sebrali a hospodár, který měl víc jak 15 dešatin, byl označen za kulaka, majetek konfiskován a vyslán na Sibiř. Ze vsi bylo

vysláno 19 rodin. I z naší velké rodiny byla jedna vyhnána na Sibiř. Stejný osud postih i učitele a česká škola zanikla.

Na Okolku byl spolek hasičů, cvičilo se, hrálo divadlo a také široko-daleko známá dechová kapela, která se udržela až do našeho odjezdu, tu nezakazali. Maminka mi vyprávěla jak se učili a tancovali BESEDU, v zimě se učili šít a vyšítvat, chodili vařit k vyhlášeným kuchařkám. Já mám jako upominku na maminku modní časopisy tehdejší doby.

Babička Mařenka, která se narodila 1873 Střemy, hejtmanství Mělnické a na Okolek se přistěhovala až 1883 mi vyprávěla o orloji, v mé dětské představě to vypadalo jinak, než ve skutečnosti. Dodržovaly se zvyky vánoc, velikonoce, posvícení, dožinky, ukončení chmelařských prací. Rodiny se scházeli na svatkách.

V roce 1935 byl vydán rozkaz, aby se Ukrajinci ze samot (tak zvané chutory), přestěhovali do vesnic a tak se i do naší vesnice začali stěhovat Ukrajinci. Doma se mluvilo česky, i když ve škole se učilo jen ukrajinský. Měli sme ruský a německý jazyk jen jako předmět. Za války se neučilo až od 44 roku. Mé poslední, pololetní vysvědčení ze sedmé třídy v únoru 47.

Češi postavili v roce 1926 mlékárnu. Mléko se sváželo z deseti okolních vesnic. Vysledný produkt máslo, tvaroh a koncem třicátých let začali vyrábět tak zvaný kasein – vysušený tvaroh, to se vyrábělo až do našeho odjezdu.

Po velkém požáru v 1888 roce se hospodáři domluvili a postavili hasičskou zbrojnicí a nádrž na vodu. Kolem nás nebyla žádná řeka. Každý hospodář měl za stodolou něco jako malý rybníček – zásobník vody. U každého stavení byla studna, už tehdy se skružema. Tak jako byly české, tak také německé, polské vesnice kde si udržovali svou řec a zvyky.

Také u nás byli živnostníci. Můj praděda Josef Vorasický, který se přistěhoval až v roce 1883 byl kovář od Mělníka. Krejčí, švec, truhlář, kolář, řemesla, která se tehdy na vesnici užívala.

Naším lidem při pozvání k emigraci bylo slíbeno, že si můžou zachovat náboženství, jazyk a příslušnost. Jako první museli přestoupit na pravoslavi, jinak jim neprodali půdu, dokonce i jména, pokud to šlo se poukrajinišťovala. Proto se u tehdejší mladší generace objevovala jména, jako Žeňa, Zina, Olga, přesto zachovalo se i hodně českých. Nebyl to Vladimír, Antonín, ale Volodymyr, Anton.

Ani dříve, ani do roku 47 v kolchozech nebylo zdravotní ani důchodové pojištění, vše se platilo hotově. Doplatili na to mi rodiče, když nastal důchodový věk.

V době imigrace i později za kolchozu se Ukrajinci od Čechů učili hospodařit. Neměli žádné stroje. V Žitomiru byl spolek Čechů, který dovážel potřebné stroje od firmy KNOTEK. Sekačka na trávu, nebo hrstovačka bylo pro ně „čudo“. Ještě po šedesáti létech vzpomínají „Nemá čechiv, nemá ničoho“.

O první světové válce vím jen to co říkal otec a také, že u nás byli rakousko-čeští zajatci. Z úctou k rodičům jsme vyslechli vyprávění, ale představit si válku jsme nedokázali. Zažila jsem až tu druhou. Přejít fronty u nás nebyl, bombardování krajského města Žitomiru ano a bylo to hrozné. Z naší vesnice narukovalo 61 mužů do Rudé armády a armádního pluku generála Svobody. Tak zvanou „pochoronku“ oznamení že padl dostalo 31 rodin.

Do války, aspoň nám dětem se o Čechách neříkalo nic. V dějepise v sedmé třídě byla jedna stránka o Žižkovi a na půlce druhé fotografie Jana Husa. Nic víc jsme se ve škole nedozvěděli, jen babička vyprávěla o škole o orloji a recitovala básničky. Z ukrajinskými dětmi jsme vycházeli, oni se dokonce naučily česky, ovšem po válce to začalo. Pokřikovaly na nás „čmechy jděte domů“. Jejich otcové, kteří se s armádou dostali až do Československa, pro ty to byl buržoazní stát. Pro změnu jejich nadávku „čmechy“ jsme opětovali „bad'ani“ = pitomci. Když se vraceli naši vojáci, Svobodovci, to už probíhalo vyjednávání mezi vládami Ruska a Československa. Ti co žili na bývalé Volynské gubernii a chtějí, mohou reemigrovat. Z naší vesnice, mimo třech rodin se přihlásili všichni 256 lidí. Po vyřízení všech dokladů, prodeje krávy, přípravě na cestu – upečení chleba, zavaření a zalití masa do sádla, sbalit věci do kufry, peřin do žoku od chmele, jsme 7. března 1947, na saních, odjeli z Okolku. Připravené dobytčí vagony na nás čekaly v Čerňachově.

Ještě před odjezdem udělali kováři kovové kříže našim zemřelým. Do kolektivizace se dělaly kamenné pomníky, pak už jenom dřevěné a obnovovaly se. Ve velkém vagonu (dobyččáku) nás bylo 7 rodin. Kufry a rance, jenom pro naši babičku, které bylo 74 let, jsme si dovolili vzít oتمان, aby měla trochu pohodlí a mamčin šicí stroj – singer. Jinak nic, všechno zůstalo ve stavení. Hranici jsme překročili 18. března. My co jsme byli od třicátých let kolchoznici pro nás byl překlad do českých dobytčáku snadný. Ovšem až tam jsme viděli, jak se stěhují tak zvaní západáci. Oni ještě po válce hospodarili, měli dobytek, nářadí, stroje, haraburdí, tak až tři vagony pro jednu rodinu. Byli jsme předposlední transport a vagonu bylo málo, tak nám dovolili jen ty kufry. 18. 3. 47 jsme překročili hranice. Na některých zastávkách nás vítali koláči, buchtami někdy i vařeným jídlem.

Konečná stanice Jiřetin, plný smogu a černého bláta, nebyl to příjemný pocit. Ubytovali nás v lágru a začali za náma jezdit „verbíři“. Protože věděli, že jsme z chmelařského kraje, snažili se nás nalákat do chmelařské oblasti. Hodně lidí přesvědčili, ovšem naši maminku ne. Kategoricky odmítla: Všude jinde jen ne tam, kde je chmel, dřiny ve chmelnici jsem užila dost. Tehdy u nás nebyla žádná mechanizace.

Společně s několika rodinami jsme jeli do vysídleného pohraničí na Krumlovsko, vesnice Posudov. Pak nabídli tatínkovi statek, který opouští Slovák odvázející poslední nábytek a náradí do vagonu. Byl to vyrabovaný statek, ale nepřipadal tatínkovi tak studený a ponurý jako Posudov. Neměli jsme si na co sednout, natož lehnout. Nacpali jsme žoky od chmele slamou, přikryli se peřinami – tá hrůza večer, kdy vyrukovala spousta švábů z pece. Následovalo zazdění pece, zbourání rozpadajících kamen a proto že nám hned nevyměnili peníze, sporák se koupil na dluh.

Začátky byly velice těžké, pro nás nezvykle drsné podnebí a toho kamení kolem. U nás doma, když jel tatínek na pole, tak si bral sebou kladívko, kdyby potřeboval něco přiklepnout, tady všude kámen. Maminka brečela a chtěla jet zpátky domů – nebylo kam. Po čtyřech letech hospodaření donutili otce, i když vzdoroval, vstoupit do zadluženého družstva. Jen čtyři roky hospodaření a pak opakování toho, co už jednou zažil. Místní funkcionáři se divili, že tatínek kolektivní zemědělství odmítá.

Vazby s místem narození: pro mne to je stále „u nás doma“. Mám na Ukrajině sestřenicu a bratrance s kterými si dopisují. Po deseti letech našeho odjezdu jsme se jeli s mužem podívat domů. Všechny ovocné stromy, ploty, hřbitov osázený smrčky byly spálený, ale hroby byly opraveny. O to se zasloužily tři české rodiny, které tam zůstaly.

K šedesátému výročí reemigrace moje děti přišly s tím, že splní přání mně i sobě, podívat se odkud také pochází a nazvaly naši cestu „KOŘENY“. Napsala jsem sestřenici která žije v Žitomiru a 4 srpna 2007 jsme vyrazili.

Bylo mi smutno, když jsem viděla současný Okolek. Dřívě, vesnice plná života, teď opuštěné chátrající domy a u nich jen starší lidé. Mladí za prací jinde ve světě, škola zavřená, jen dvě děti ke škole, které chodí do sousední vesnice. Pole zarostlá plevelem, žádné chmelnice, sušárny, stáje, jen holá stavení a u nich malé „kuči“ tak na jednu krávu a něco drůbeže. Země, kde byl využit každý kousek a vyrostlo vše... Byl to smutný pohled. Ještě smutnější pohled na hřbitov. Před padesáti lety všechny hroby opravené, teď spoušť. Česká část hřbitova zarostlá travou a křovím, jen pomníky a železné kříže čouhají.

Ing. Václav Kozyrev, datum narození 25. 8. 1939, místo narození Malčevskaja u Rostova nad Donem. Rodiče: matka Anna, rozená Součková, otec Nikolaj Koyrev; matka z české sedlácké rodiny Součkových a otec z atamanské rodiny donských kozáku od Rostova nad Donem. Sourozenci nejsou. Rodina Součkových se přesídlila z Čech na Ukrajinu někdy koncem devatenáctého století za zemědělskou půdou. Babička se za svobodna jmenovala Floumová a byla odněkud ze Semil a dědeček byl z Hradce Králové. Živili se zemědělstvím a měli postupně slušný a velký statek v Krušinci u Žitomíru. Statek jim byl po roce 1917 kolektivizován a ještě po druhé světové válce byl hlavní a největší hospodářskou usedlostí kolchozu. Byli si vědomi co znamená vzdělání a snažili se to umožnit dětem, kteří absolvovali střední a někteří i vysokoškolské vzdělání. Ale vše asi bylo dobrovolné a nepovinné, protože nejmladší syn Vladimír, který měl zůstat na domě a v zemědělství měl to nejzákladnější vzdělání. Náboženství na Ukrajině pravoslavné. Kultura a společenský život, o tom vám příliš neřeknu, jenže se Volyňští Češi scházeli často a na tato setkání a pro hosty dovedli vše opatřit a dobře se postarat. Zdravotnictví na Ukrajině, o tom vám neřeknu nic, protože si nevzpomínám, že by u nás někdy byl doktor. Češi byli vnímáni jako dobří a slušní lidé a pracovníci a též jako nositelé vzdělání a pokroku. Muži byli normálně v ruské armádě. O odboji nic nevím, ale myslím si, že ani nemohl příliš být z několika důvodů. NKVD v SSSR měla silnou síť a dále bych řekl, že oblasti kde žili Volyňští Češi na Ukrajině prošly snad všechny armády, ale i různé bandy (Vlasovci, Banderovci, Petljurovci atd.), takže byli rádi většinou za udržení holého života i při nejrůznějších podmínkách. Rodina přišla o některé rodinné příslušníky již před válkou, např. dva bratři matky přišli o život na Sibiři, a o poměrně velký majetek, ale hlavně je to podle mě všechny vnitřně poznamenalo. O politice i minulé se přede mnou ani před jinými dětmi nikdy nezmínili ani slůvkem, či názorem. Z původně velké rodiny Součkových zbyla matka Anna se synem Vladimírem, který se vrátil zraněn z války a dcera Anna (moje matka), které padl ve válce muž. Byli připraveni též o majetek. A situace ve válce i po válce nemohla být horší a návrat do Čech brali jako možné lepší řešení. Českou řečí se v rodině mluvilo a venku ukrajinsky či rusky. Do Čech jsme se vraceli někdy v březnu 1947 přes Čiernou nad Čopem vlakem se zastávkou někde na severu Čech. Usídlení proběhlo až v pohraniční Kaplici, ale v nemovitostech, tj. domek i pozemky byly zde již jen poslední zbytky. Navenek proběhlo usídlení bez větších problémů, protože reemigrantů, nejen českých ale i rumunských zde bylo více, ale je třeba si uvědomit, že pohraniční městečko Kaplice bývalo z 80 až 90 procent dříve osídleno Němci a nepřímá to občas i později bylo znát. Únor 1948 život příliš neovlivnil, spíše až kolektivizace od roku 1952-1957.

Život v novém prostředí se odvíjel vcelku nenáročně, ale přirozeně, podle mínění mé matky a jejího bratra to byla nadstandardní a velmi slušná životní úroveň i ostatní život oproti SSSR. Vazby s místem narození žádné neudržuji a nemám. Zním rodiny Volyňských Čechů do osídlenců z roku 1947 a to v Kaplici Papouškovi, Vajskebrovi, Meruňovi a v Blansku Šnýdlovi a Dolním Dvořišti Víchovi.

Josef Košátka se narodil 10. 4. 1926 v České kolonii, rajón Dzeržinsk, Žitomirská oblast, SSSR. Rodiče Václav Košátka r. narození 1894, Emílie Košátková (rozená Jandíková) r. narození 1903.

Záznam vyprávění: Rod Košátků a Jandíků přišel na Ukrajinu od Hradce Králové a od Prahy. Usadili se v obci České kolonie (Mižhirne), Dzeržinsk, východní část Volyňské gubernie poblíž města Žitomír na Ukrajině. Hraběnka jim pronajala neobdělané pozemky na 99 let. Můj děda František Košátka jel z lesa domů a převrátil se vůz se dřevem a to ho zabilo. Babička Františka Košátková rozená Drahokoupilová vychovávala asi 12 dětí sama. V roce 1932–33 se zakládaly kolchozy. Před tím uměle vyvolaný hlad, lidé neměli jinou možnost, než jít do kolchozu. Pošel kůň, maminka nás zavřela do komory, abysme ho nejedli, kdo ho snědl umřel. Jezdili s vozy, sbírali mrtvoly. Chodil jsem do české školy 7 let do začátku války. Na České kolonii nebyl kostel ani katolický, ani pravoslavný, bylo to za Lenina a Stalina zakázané, katolický kostel shořel, pravoslavný rozebrali. Vánoce a velikonoce jsme drželi podle katolické církve. Převážně pracovali lidé v zemědělství, nebo jako dělníci, např. v Romanově byla sklárna. V roce 1944 mě mobilizovala sovětská armáda, protože jsme nechtěli změnit národnost, skončili jsme s kamarádem na Sibiři, na práci. Koncem roku 1946 jsem dostal dopis od rodičů, že se budou stěhovat do Čech. 23 dnů jsem jel ze Sibiře, 11. ledna 1947 jsem vystoupil z vlaku na Olšance. Hned druhý den jsme jeli do Žitomíru, plukovník Fanta organizoval vystěhování do Čech, jednalo se jenom o Čechy. Neměl jsem papíry, ukrajinský úředník vyhrožoval, že mě nechá zavřít. Pomohl mi Venca Tomášek, přímluvou a přinesli jsme jídlo a vodku (prigotovit' dokumenty). V březnu 1947 jsme odjížděli vlakovým transportem do Čech, skončili jsme ve sběrném táboře v Třemošné u Plzně. Nakonec jsme s rodiči a s Tomáškovými skončili v Haklových Dvorech. Statek, který nám přidělili, nebyl po Němcích, majitel ho prohospodařil a banka, nebo pojišťovna mu ho sebrala. Vyrovnání za barák na Ukrajině 11 000 – 13 000 rublů, formou obligace asi 130 000 Kčs. Pak přišla kolektivizace tady. Soudruh Kutchan – vedoucí zemědělského odboru a jeho sekretářka Peroutková. Já jako dělník jsem si mohl alespoň vykrmit prase. Lidé tady nás brali jako chudé, méněcenné,

ve srovnání s životem na Ukrajině, tady byla vyšší úroveň, na České kolonii nebyla např. elektrika. Jaké jsem znal tady volyňské Čechy? Tomášek a Košátka Haklovy Dvory; Doubrava, Pánek Šindlovy Dvory; Trocman Záboří. Sestru maminky Marii Tomáškovou, bratry a sestry tatínka Vladimír Košátka Kašperské Hory, Rostislav Košátka Stod u Plzně, František Košátka Stříbro, Marie Bičíšťová Stříbro, Anna Hlavsová Karlovy Vary, Marie Divíšková Chotěšov u Plzně.

Vyprávění v psané podobě: *Narodil jsem se na Ukrajině v České kolonii, kde jsem chodil do obecné školy, ta byla povinná. Pak jsem chodil dál do školy ve městě Dzeržinsk, do sedmé třídy. Ke konci školního roku začala válka a tak byly školy uzavřeny. 10. června 1944 jsem byl povolán na vojnu, přesně na mé osmnácté narozeniny. Byli jsme 4 Češi, odvezli nás do Žitomiru do sběrného tábora. Tam jsme se hlásili do Svobodovy armády. Jelikož jsme byli jenom 4 Češi, tak nás odvezli na výcvik do Krasnojarského kraje Zaozjorná na Sibiři. Tam jsme bydleli v zemljankách. Asi po dvou měsících výcviku nás posílali na frontu. My jelikož jsme byli Češi, tak na nás chtěli, aby jsme změnil národnost na ruskou. My jsme nesouhlasili a tak nás zase převezli do města Kansk, že tam bude víc Čechů, že nás pošlou do Svobodovy armády. Žádný Češi nepřišli, naopak nás ubylo. Jeden Čech si změnil národnost a šel na frontu, ale domů se už nevrátil. Druhý byl vyřazen z armády ze zdravotních důvodů a třetí tam zemřel na úplavici. Já a ještě jeden Čech, který tam přibyl, jsme byli odesláni na práci do kolchozu. Po sklizni nás poslali na vojenský velitelství, kde jsme se hlásili opět do Svobodovy armády. Tam se s námi vůbec nebavili a poslali nás do města Stalinsk (Starokuzněck) na manuální práci. Bydleli jsme v ubytovnách, tam také bydlelo asi 30 dělníků tádžické národnosti. Ubytovna byla jedna místnost asi 30 metrů dlouhá, topilo se uhlím v kamnech. Po několika dnech kamarád odešel hlídat zajatce a já tam zůstal sám u zedníků, přitom jsem se naučil tzv. štukatér (to je nahazovat omítku). To bylo do 1. listopadu 1946. Rodiče mi psali, že se budou stěhovat do Čech, co mají dělat, tak jsem jim odepsal, aby jeli, že se nějak dostanu. 1. listopadu jsem dostal dovolenou. 3 týdny jsem chodil na nádraží pro jízdenku. 21. prosince 1946 jsem dostal jízdenku a ihned jsem odjel. Při každém přestupování se musela razítkovat jízdenka (kompasírovat). V Moskvě jsem stál frontu 2 dny a v Kyjevě 1 den. Na cestu jsem měl 3 bochníky chleba, které jsem dělil na denní dávky. Při zastavení vlaku jsem si natočil z lokomotivy vodu. To bylo moje jídlo. 11 dní vlakem mě trvala cesta domů. Rodiče už měli všechno připravené k odjezdu. Při příjezdu do Čech nás ubytovali v Třemošné u Plzně. Odtud si volyňští Češi hledali nové domovy. Nám byl nabídnut statek v Haklových Dvorech. I když byl v dezolátním stavu, národní výbor, který se skládal*

z komunistů a zlatokopů, na to nehleděl a museli jsme plnit zemědělský produkt, i když byl statek vykradený. A to proto, že otec vyprávěl, jak to v Rusku vypadalo, že v roce 1933 umírali lidé hlady, zemřelo několik miliónů. V roce 1948 jsem musel narukovat tady v Čechách znovu na vojnu, jelikož jsem neměl žádné papíry o tom, že jsem byl v ruské armádě. I když jsem si o ně několikrát psal, vždycky odpověděli, že se dokumenty nezachovaly. Tady v Čechách jsem uváděl svědky, ale nebylo to nic platné, musel jsem si 2 roky odsloužit. Po vojně jsem se oženil, bydlel jsem s rodiči, nebylo to lehké. Otec neplnil dávky a tak na něj hodili 55 paragraf, a tak jsem šel do práce jako dělník.

Františka Cepáková (rozená Košátková) moje matka, se narodila 19. 8. 1929 v České kolonii, rajón Dzeržinsk, Žitomirská oblast, SSSR, zemřela 29. 9. 2008 v Českých Budějovicích. O svém životě na Ukrajině mi vyprávěla zejména na přelomu let 2007–2008, písemný záznam jejího vyprávění byl pořízen na počátku r. 2008.

Její rodiče: Otec Václav Košátko * 19. 3. 1894 Česká kolonie, Volyňská gubernie, Rusko, † 17. 6. 1979 Zavadilka, České Budějovice, ČSSR. Rodiče otce: František Košátko, Františka Košátková (rozená Drahokoupilová). Matka Emílie Košátková (rozená Jandíková) * 4. 1. 1903 Česká kolonie, Volyňská gubernie, Rusko, † 27. 11. 1971 Zavadilka, České Budějovice, ČSSR. Rodiče matky: Jan Jandík, Anna Jandíková (rozená Suchá).

Její sourozenci: Josef Košátko, Anastázie Tomášková (rozená Košátková) a Vladimír Košátko.

Záznam vyprávění: Z vyprávění svojí babičky Anny Jandíkové (rozená Suchá) si pamatuji, že se narodila v Čechách. Se svými rodiči přijela z Čech v druhé polovině 19. století na Ukrajinu do carské Volyňské gubernie. Několik českých rodin se usídlilo u města Romanova a tak vznikla Česká kolonie. Každý si podle svých možností koupil půdu a začal stavět dřevěné domy a začali bohatnout. Babička se provdala za Jana Jandíka, který se taky narodil v Čechách a jeho rodiče se usídlili taky na České kolonii. Se svým mužem měla čtyři děti, Josefa Vladimíra, Marii a Emílii. Emílie byla moje maminka.

Odkud a kdy rodiny Košátkových a Jandíkových přesídlily z Čech na Ukrajinu přesně nevím, někdo mluvil, že od Hradce Králové, někdo říkal, že od Prahy. Z Čech odešli z nedostatku obživy, za lepšími podmínkami do carského Ruska.

Můj tatínek Václav Košátko se narodil už na Ukrajině v České kolonii. Jeho rodičům se na Ukrajině dařilo hospodařit, měli větší hospodářství, hodně polí, les, hospodářská zvířata a stroje. Všech jejich dvanáct dětí (Václav, Vladimír, Alexandr,

František, Růžena, ...) bylo do života zaopatřeno, všechny dostaly slušný majetek pro začátek. Kluci dostali pole a peníze, a holky dostaly vybavu (např. prase, krávu, peníze, peřiny, povlečení). Tatínek v 18 letech narukoval do 1. světové války, byl raněn a dostal se do zajetí, tam se naučil mluvit německy. Než se vrátil ze zajetí, zemřel mu tatínek, padl na něho strom v lese při kácení. Maminka musela hospodařit sama. Když se tatínek vrátil z vojny, oženil se s Emilií Jandíkovou, mojí maminkou. Měl od svých rodičů do začátku pozemky, peníze a zvířata, aby mohl slušně hospodařit. Postavil si vlastní stavení obytné a hospodářské. Dřevo se muselo v lese vytěžit, stromy byly osekány sekerou, a postavené srubové „chatě“ o třech místnostech. Mezery byly vyplněné hlínou smíchanou s plívami, na střeše byly slaměné došky. Zděné z cihel byly jenom komíny. U komína byla celá zeď vyzděná z kamene, v části procházel kouř a v zimě to ohřívalo dvě místnosti. Kamna byla vyzděná z cihel, v každém baráku byla pec na pečení chleba. Lidé si při stavění navzájem pomáhali, domy byly podobné. Záhumenky a pole lidé obdělávali, prodávali obilí. Ve společenství obyvatel České kolonie patřilo jeho hospodářství k těm zámožnějším. Jeho bratr Vladimír měl větší majetek a polnosti, později byl označen za kulaka a majetek mu bolševici sebrali.

Začátky ve Volyňské gubernii byly špatné, ale pak se Češi poměrně rychle dostali svou prací a přičiněním do dobrých poměrů, pokud tak můžu soudit z majetkových poměrů svého tatínka Václava Košátka, který byl z 12 dětí, všechny měly hospodářství, polnosti, les, zvířata a stroje. I ostatní čeští obyvatelé České kolonie a Olšanky dosahovali před revolucí v Rusku daleko vyšší úrovně oproti původním ukrajinským obyvatelům.

Občanská válka je pro lidi horší než fronta. Občanská válka je takové bezvládní a trvá to dlouho, když přejde fronta, tak se pro místní obyvatele vrátí zase normální život. Občanská válka, to nikdo o ničem nerozhodoval, jedni přišli a vzali, a druzí přišli a vzali, koně jim brali, způsobili, že nemohli obdělávat, to co obdělali, tak zničili. Obilí sešlapali, přihrnuli se a nebrali ohled. Bojovali jeden proti druhému a nikdo nevěděl, kdo s kým. Nadělali hodně škody obyvatelstvu.

První světová válka a příchod komunistů k moci, přišla kolektivizace zemědělství v Rusku. Komunisté v regionech měli za úkol co nejrychleji znárodnit soukromé vlastnictví. Lidé co včas zareagovali a vstoupili dobrovolně do kolchozů, neprožili násilí jako ti, co váhali. Děda byl z velkého selského rodu. Mnohé velkostatkáře (kulaky) vystěhovali ze svých domovů a byli vysláni na Sibiř na nucené práce (stavění silnic, jenom za stravu, mnoho jich nepřežilo), nebo alespoň daleko od původních domovů. Než začaly kolchozy fungovat, byla mezi obyvatelstvem velká

bída a hlad. Tatínek přišel z práce z kolchozu: nesu vám krajíček chleba. Potom říkal, protože jsem přinesl ten krajíček chleba, tak jste přežili, spoustu jich zemřelo hladem a jmenoval. Než se kolchozy daly dohromady tak, aby fungovaly, mnoho lidí zemřelo hladem.

V r. 1933 sebral mým rodičům bolševický režim při kolektivizaci zemědělství polnosti, hospodářská zvířata, zemědělské stroje (čističku, mlátičku, fukar, pluh, brány ...) a hospodářské stavení (stodolu a sklad). Stodolu zbourali a materiál přenesli a postavily v kolchozu. Obytné stavení a záhumenku cca 2000 m² jsme mohli dále užívat, stejně tak nám bylo umožněno chovat krávu, prase a drůbež. V roce 1933 lidové komisaři brali lidem jídlo, byl uměle vytvořený hladomor, pro donucení lidí pro přistoupení do kolchozu. Tatínek musel pracovat v kolchoze. Kolchozy nezvládly obdělat velkou část půdy, nemělo se na čem urodit, další rok se neurodilo, byl velký hlad a umřelo i mnoho Čechů. Organizátoři kolchozů nedbali na to, že kolchozy nefungují. Šli po domech a brali, co viděli včetně jídla a obilí na setí. Z moci úřední chodili po domech komunisté a jejich přísluhovači, měli železné tyče, kterými píchali do země, aby našli to, co si lidé před nimi zakopali. Z těchto důvodů byla v r. 1933 na Ukrajině hrozná bída a hladomor.

Vznikaly samostatně české kolchozy a ukrajinské kolchozy, české kolchozy si vedly lépe, češi měli znalosti, lepší mechanizaci, původně dovezenou z Čech.

Do školy jsem nastoupila v sedmi letech v České kolonii, původně to byla česká škola, učitel Čech, v té době se už nesmělo vyučovat česky. Český učitel nás vyučoval ukrajinsky, mluvil na nás česky, všechny děti byly české. Vyučovací předměty, ukrajinština čtení, psaní (azbuka), počítání, zpěv a tělocvik (česká výuka byla zakázaná). Do této školy jsem chodila 4 roky, než přišla německá okupace, pak byla zrušená. Všechny české děti z České kolonie začaly chodit do ukrajinské školy do Romanova, kde jsme se učili společně s ukrajinskými dětmi, ukrajinsky a německy. Tam jsem chodila asi dva roky. Pak začal německý útlak a české děti přestaly chodit do Romanova do školy. Tím skončilo moje vzdělávání. Mluvila jsem česky a ukrajinsky, psát jsem se učila azbukou a při výuce němčiny latinkou. Moji rodiče uměli číst a psát česky a ukrajinsky. Tatínek uměl mluvit německy, ukrajinsky i rusky. Maminka uměla mluvit ukrajinsky a polsky. Tatínek četl pravidelně noviny.

V době mého života na Ukrajině bylo jakékoliv náboženství zakázáno. Maminka s námi doma mluvila o bohu, o desateru božích přikázání a naučila nás „Otče náš, jenž si na nebesích“.

Kulturní akce, které si pamatuji, se odehrávaly pouze v rámci obcí Česká kolonie a Olšanka. Pomalu každý s každým byl v nějakém příbuzenském vztahu, protože Češi uzavírali sňatky s Češkami, smíšených manželství s Ukrajinci a Ukrajinkami bylo opravdu hodně málo. Pokud k němu došlo, měla tato rodina menší životní i kulturní úroveň. Kulturní život byl veden výhradně mezi českými obyvateli, odehrával se jako taneční zábavy, společná setkání rodin, posvícení, zvyky vánoční a velikonoční byly stejné jako v historické vlasti. Když jsme se vrátili do Čech, všechny zvyky byly stejně (volyňští Češi je uchovali ve stejné podobě). Stejně tak složení jídelníčku, odlišné od ukrajinského, bylo zachováno a předáváno z pokolení na pokolení ve stejné podobě (knedlo-vepřo-zelo, koláče z kynutého těsta, lívance, omelety, pekl se chléb ve vlastní peci, svíčková omáčka, roštěná, chlupaté knedlíky). Zabijačku dělal pro Čechy český řezník, českým způsobem – jitrnice, jelita, zabijačková polévka, mozeček, udilo se maso. To jsem mohla posoudit při návratu do Čech. Jenom málokterá jídla jsme převzali, k těm patří třeba šťovíkový boršč (bařt). Odrhání peří bylo pro mládež každou zimu společenskou záležitostí. Přecházelo se z rodiny do rodiny, tam kde měli zrovna husy a při odrhání se zpívalo, povídalo, vtipkovalo, svítilo se petrolejovými lampami. Ve vesnici nebyla až do našeho odhodu zavedená elektřina. Při slavnostních příležitostech se pila vodka, pálená doma. Soužití s Ukrajinci bylo pokojné, každý si žil vlastním způsobem se svými zvyklostmi.

Ženy rodily děti doma, byla u toho porodní bába. Ukrajinský doktor byl v Romanově, nevím pro kolik obyvatel, muselo se za ním dojet vlastním povozem nebo pěšky asi hodinu cesty, drahé léky se musely platit, běžné léky byly zadarmo, povinné očkování bylo ve školách proti neštovicím.

Peníze jsme získávali za práci v kolchoze, za přebytky ze záhumenky (vejce, máslo, zvířata, drůbež atd.), které se prodávaly na trhu v Romanově do začátku druhé světové války.

Druhá světová válka na Volyni začala tak, že Rusko mělo dohodu s Německem, že se nebudou napadat, ale Němci to nedodrželi a vyrazili na Rusko. Rusko nebylo vůbec připravené na odpor, během asi dvou dnů byli Němci až na Ukrajině. Nikdo na to nebyl připravený, ale dá se říct, že obyvatelé na Ukrajině Němce vítali, protože si mysleli, že je osvobodí od sovětského útlaku. Zakrátko začali brát do Německa, ale lidé, ti co mohli, utekli do lesa, tam vytvářeli bandy, partyzáni, přepadali německé vlaky. Němci začali vraždit Židy, v Romanově mezi Ukrajinci žilo hodně Židů, ty začali Němci vraždit. Několikrát jsme slyšeli křik a nárek až do naší vesnice. Jedna židovka utekla a s námi žila přes celou zimu (asi v roce 1940), měli jsme na půdě seno a ona tam

byla, nosili jsme jí jídlo. Báli jsme se ji vzít do světnice, protože jsme měli strach, že se to prozradí, stačilo malé podezření a všechny by nás vyvraždili. Němci začali dělat velké kontroly po barákách, tak jsme se báli a Židovce jsme řekli, že musí odejít. Odešla do lesa, kde jeden můj příbuzný byl partyzán (mojí sestřenice muž, Ukrajinec), tatínek jí řekl, že je tam najde. Židovka se po válce vrátila nám poděkovat. Partyzáni k nám chodili a brali si, co potřebovali (jídlo, oblečení), řekli dejte, když jsme řekli, že nemáme, tak sami prohlídli a vzali si, co chtěli. Jeden týden přišli partyzáni, druhý týden přišli banderovci. Banderovci byli hodně zavšivení. Banderovci se tak často neobjevovali. Partyzáni byli spíš tlupy lidí. Utekli před Němci a Němce potom přepadávali. Bylo mezi nimi mnoho Ukrajinců z Romanova. Češi tam u nás mezi partyzány nebyli. Když partyzáni něco nechali ve vesnicích, nebo když nechali něco vojenského a Němci to našli, tak baráky zapálili. Kousek od České kolonie (asi 1 km) byla německá vesnice Kartáky (Němci usídlení na Ukrajině). Jednou německá posádka z Romanova přijela do České kolonie a okamžitě všichni (děti i staří) museli jít do kolchozu, kde byla velká stodola a tam nás všechny shromáždili. Viděli to obyvatelé německé vesnice, přišli a začali s německou posádkou o nás vyjednávat. Pak jsme se dozvěděli, že jsme měli být všichni vyvražděni (nebýt dobrého sousedství s místními Němci, tak jsme tu nebyli). Když šli Němci do Ruska, tak obsazovali tak rychle a bez boje, že nebyly žádné škody na majetku. Po obsazení území začalo vraždění a pálení vesnic, odvádění na nucené práce do Německa, zvláště se jejich řádění začalo projevovat, když začala sovětská armáda vítězit a Němci začali na frontě ustupovat, tak v zázemí začali být partyzáni a banderovci aktivnější v boji proti německým okupantům. Pamatuji si boj německých vojáků a partyzánů na okraji lesa u naší vesnice. Mnoho partyzánů bylo zabito. Než přišla fronta, tak partyzáni a benderovci chodili v noci a brali, co potřebovali. Ve dne jsme se báli Němce a v noci partyzánů a banderovců. Protože jsme slyšeli, jak se blíží fronta (slyšeli jsme střelení a dunění), tak jsme spali oblečení a čekali, co bude, abychom mohli utéct. Přišla fronta. Přiběhli muži a řekli nám, utíkejte, fronta už je tady. Vyběhli jsme a už jsme viděli, jak padají bomby. Jenom oblečení co jsme měli na sobě a peřiny, na povozech tak jsme utekli do lesa. Tam jsme byli (spali jsme na vozech), až dokud nepřešla fronta, asi týden. Muži se vraceli do vesnice pro jídlo, to co měli schované (sádlo, obilí). Tatínek se vrátil pro krávu, kterou už odváděli sověšští vojáci, a uprosil je, že má děti, aby mu jí vrátili. To nám pomohlo celou tu dobu přežít. Když jsme se po týdnu vrátili do vesnice, tak jsme tam našli barák plný raněných vojáků. Leželi na zemi na slámě a potom raněné odvezli a mrtvé nechali. My jsme museli mrtvé pohřbít (asi 5 těl, společně do jedné

jámy). Když fronta odešla, byli mrtví vykopáni a pohřbeni v Romanově na hřbitově. V našem domě sice zůstal nábytek, ale všechny naše doklady, oblečení a jídlo byly pryč. Osobní doklady nám vystavily v Romanově podle údajů, které jim řekla maminka.

Za frontou šli vojáci Rudé armády. Třetí den po návratu z lesa, kdy dům už byl prázdný a první linie už odešla, jsme se těšili, že už bude konečně klid. Večer se ozvalo hrozné bušení na dveře a střílení ze samopalu nám prostřílelo vstupní dveře. Štěstí, že tatínek byl po straně dveří, jinak by ho střelba zasáhla. Ozvalo se: „Otvor dver!“ Tatínek otevřel a ruský voják vešel do bytu. Začal křičet, abychom se všichni, celá rodina, postavili do řady. „Ja vas všech pastreljaju!“ Tatínek na něho začal mluvit rusky a ptal se ho, jestli chce jíst, nebo vodku. Voják se zklidnil a odpověděl: „Dobře, ale já tu nejsem sám.“ Tatínek se zeptal: „A kde máš kamarády?“ A on nám řekl kde a já s kamarádkou jsme tam šli. Poslal nás do domu poblíž, kde bylo jejich velitelství. Když jsme řekli, oč jde, ihned šli s námi a odvedli ho, s tím, že ho pošlou do první linie.

Když přešla fronta, začala mobilizace. Všichni muži vojenské služby museli nastoupit. Byli odvedeni v Žitomiru, Češi šli do československé armády. Ženy a neschopní vojenské služby museli jít pracovat do kolchozu. Do konce války jsme pak čekali, kdy se muži vrátí. Mnoho se jich už nikdy nevrátilo, zemřeli v bojích.

Po válce se začalo v naší vesnici mluvit o tom, že se přestěhujeme do Čech. Dlouho se nic nedělo, rozhodnutí se protahovalo. Všichni byli nervózní a čekali, jestli se to uskuteční, všichni se chtěli z Ukrajiny odstěhovat. Komunistický režim a války nám sebraly naději na dobrý život na Ukrajině. V roce 1946 na podzim přišlo rozhodnutí, že se budeme moci vystěhovat. Zase jsme čekali, až jsme dostali termín přestěhování 9. března 1947. Ráno tohoto dne nás Ukrajinci z kolchozu naložili na sáně a odvezli na nádraží. Celou vesnici měli do večera odstěhovat. Vezli jsme s sebou kufr s bídným oblečením a peřiny. Bylo mi 17 let a odjížděla jsem s rodiči, dvěma bratry, se sestrou a jejím mužem do Československa. V nákladních vagonech jsme 19. března překračovali státní hranice. Tam jsme poprvé v životě viděli hory a velice jsme je obdivovali. Ve shromažďovací středisku v Třemošné u Plzně jsme byli registrovaní 24. 3. 1947.

V souvislosti s reemigrací v r. 1947 byl veškerý majetek ponechán v SSSR a sovětská vláda provedla jeho ocenění. To stačilo k získání statku, polností, zemědělských strojů a zvířectva v ČSR. Po několika málo letech života ve staré vlasti, v souvislosti s převzetím moci komunisty, prožili moji rodiče podruhé kolektivizaci zemědělství. Majetek jim v r. 1957, pro neplnění dodávkových úkolů, vzali představitelé tehdejšího politického režimu do zemědělského družstva.

V České kolonii jsem znala rodiny těchto Čechů: Košátko, Nejedlý, Staněk, Vala, Černý, Drahoukoupil, Jandík, Divíšek, Kamenský, Ranš, Tomášek, Taraba, Šedivec, Bičiště, Smutný, Valta, Hlavsa, Tichý.

Václav Tomášek se narodil 25. 12. 1923 v České kolonii, rajón Dzeržinsk, Žitomirská oblast, SSSR. Zemřel v roce 2007 v Českých Budějovicích. Rodiče Vladimír Tomášek r. narození 1890, Marie Tomášková (rozená Tarabová). Doklady a fotografie o jeho životě, včetně doplňujících informací mi laskavě poskytla jeho manželka Anastázie Tomášková po jeho smrti. Na základě těchto podkladů bylo možné vytvořit dokumentované svědectví o části jeho života i průběhu reemigrační akce.

Václav chodil do české školy v České kolonii, je na třídní fotografii z r. 1936. (Příloha 53). Na České kolonii se živil jako rolník.

19. 1. 1944 narukoval a stal se příslušníkem československé armády v zahraničí, armády generála Svobody. Do armády narukovali i jeho bratři Vladimír a Rostislav. Vladimír Tomášek zemřel na frontě, Rostislav Tomášek zůstal hned po válce v Čechách, v 50. letech 20. stol emigroval do Německa. (Příloha 58–61). Václav byl 15. 9. 1944 lehce raněn, jak vyplývá ze zprávy o zranění z 6. 11. 1944. (Příloha 23).

Za účast v národním boji za osvobození byl v průběhu života mnohokrát oceněn, dokumentaci těchto ocenění je věnovaná značná část příloh k bakalářské práci (Přílohy 28–45): vojenská legitimace Československé vojenské jednotky v SSSR r. 1944; Československý válečný kříž 1939 r. 1945; medaile Za vítězství nad Německem ve Velké vlastenecké válce r. 1946; pamětní medaile Československé armády v zahraničí se štítkem SSSR r. 1947; medaile Za osvobození Prahy r. 1950; Dukelská pamětní medaile r. 1959; pamětní medaile k 20. výročí Slovenského národního povstání r. 1964; odznak výsadkáře Československé lidové armády r. 1967; Zasloužilý bojovník proti fašismu r. 1988; Řád Vlastenecké války II. stupeň r. 1988; pamětní odznak 50 let osvobození Ukrajiny r. 1995; pamětní medaile 50 let vítězství ve Velké vlastenecké válce 1941–1945 r. 1995; jmenování do hodnosti poručíka ve výslužbě r. 1995; pamětní medaile 55. výročí konce II. světové války, za účast v boji za národní osvobození v letech 1939–1945 r. 2000; Osvědčení válečného veterána r. 2003; pamětní medaile k 60. výročí SNP, osvobození Slovenska a vítězství nad fašismem r. 2005; pamětní medaile 60 let vítězství ve Velké vlastenecké válce 1941–1945 r. 2005; čestný pamětní odznak k 60. výročí ukončení 2. světové války r. 2005.

Po válce se vrátil z Čech na Volyň, kde měl svoji milovanou dívku, s Anastázií Košátkovou se v r. 1946 oženil a aby měli nějakou památku na svatbu, šli se za nějaký

čas po svatbě vyfotografovat do Romanova. (Příloha 62). Doklad o jejich sňatku z 8. 11. 1946 v ruském jazyce (Příloha 21), opis oddacího listu byl učiněn v roce 1957 a doplněn o místo svatby, Vyšehrad SSSR a svědky, Josef Divišek, rolník, Česká kolonie SSSR a Vladimír Smutný, dělník, Romanov, SSSR. (Příloha 22).

31. 1. 1947 získávají Václav a Anastázie Tomáškoví Opční osvědčení, kterým se stávají československými státními občany a povoluje se jim vjezd na území Československé republiky (Příloha 24). Z počátku r. 1947 pochází fotografie, na které jsou Václav a Anastázie spolu s jejími rodiči a sourozenci v jejich domě v České kolonii na Ukrajině před reemigračním transportem do Čech. (Příloha 56).

Reemigrační transport po železnici ze Žitomíru (Příloha 66) překročil hranice Československa 19. 3. 1947. Reemigrační průkaz je Václavovi vydán 20. 3. 1947 v Košicích, registrován je v shromažďovací středisku v Třemošné u Plzně 24. 3. 1947 (Příloha 11), stejně jako jeho ženě Anastázii. (Příloha 12).

Po prohlídce mnohých míst, které jim byly nabízeny k osídlení, kdy v roce 1947 byla většina přijatelných usedlostí již obsazena, se nakonec spolu s manželkou nastěhovali do usedlosti v Haklových Dvorech, část Nové Dvory 22 v okrese České Budějovice.

Václav vstupuje 5. 2. 1948 do Svazu Čechů z Volyně v Žatci. (Příloha 25). Spolu s manželkou nabývá 9. 9. 1948 československé státní občanství. (Příloha 26). 4. 12. 1948 vydává Ministerstvo národní obrany, kancelář československých legií osvědčení, že byl účastníkem národního boje za osvobození a že se mu započítává doba od 19. 1. 1944 do 5. 5. 1945 jako příslušníku československé armády v zahraničí. (Příloha 27).

Anastázie Tomášková (rozená Košátková) se narodila 6. 5. 1927 v České kolonii, rajón Dzeržinsk, Žitomirská oblast, SSSR. Rodiče Václav Košátko r. narození 1894, Emílie Košátková (rozená Jandíková) r. narození 1903.

Manželka Václava Tomáška, reemigraci prožívala s ním. Nad školní fotografií z mládí, z ukrajinské školy v Romanově (Příloha 17), si vzpomněla na životní křivdu, že byla nemocná, v České kolonii zrušili českou školu a ona musela chodit do školy ukrajinské do Romanova, kde byla jediné české dítě.

Příloha 3

Novinové články o volyňských Čechách

Ing. Antonín Liška bydlel v Libniči u Českých Budějovic, reemigroval po druhé světové válce z obce Kopče u města Luck, zemřel v r. 2008 v Českých Budějovicích (zemřel v r. 2008).

Plk. v.v. Ing. Antonín Liška byl předsedou Oblastního výboru Československé obce legionářské v Českých Budějovicích a naše setkání se bohužel již nestačilo uskutečnit. V této části proto cituji některé skutečnosti z článku

„S harmonikou přes Duklu až do Libniče“. Českobudějovické listy

Antonín Liška je z rodu volyňských Čechů, kteří kolonizovali jihozápadní Ukrajinu od poloviny devatenáctého století. Založili řadu obcí a vytvořili významnou hospodářskou a kulturní menšinu. Tak byli úspěšní ve zúrodnování bažinatých půd, že předseda polské vlády Pilsudski za nimi posílal rolníky, aby se od Čechů naučili hospodařit. Ve volyňské gubernii žilo kolem čtyřiceti pěti tisíc Čechů. Ve vesnici Kopče nedaleko města Luck žila i rodina bývalého carského kapitána Lišky, jenž pak než aby nastoupil do polské armády, raději učil děti číst, psát a počítat. Situace na Volyni nebyla jednoduchá, pro obyčejné lidi nepřehledná. Po první světové válce bylo historické území, na kterém v dávném středověku sídlili i Doudlebané, rozděleno mezi Polsko a Ukrajinu. Za druhé světové války v jedenačtyřicátém roce se fronta nejprve přehnala přes Volyň na východ, po třech letech zase zpátky na západ. Po ústupu Němců volyňští Češi houfně vstupovali do československé vojenské jednotky v SSSR. Vedla je touha vrátit se do země předků a cestu pomáhat vybojovat se zbraní v ruce. Na začátku března 1944 ušel dvacetiletý Antonín přes zpustošený kraj sedmdesát kilometrů k odvodu do Rovna. Přijímací komise jej vyslechla a prohlásila československým státním občanem. Mohl se tedy stát příslušníkem československé jednotky. Hlásili se i mnohem mladší, přidávali si roky, jen aby je odvedli; vstupu se domáhali i mnohem starší dobrovolníci. Po pár dnech nejzákladnějšího a od rána do večera trvajícím výcviku, na hlubší seznámení s vojenským uměním nebyl čas, byl Liška zařazen ke druhému spojovacímu praporu 1. brigády. ... po tříměsíčním kurzu převelen k nejmocnější opoře armády, ke kanonýrům. K 1. dělostřeleckému pluku. Bud' Karpaty přejdeme, nebo na nich padneme, šířilo se po celém praporu odhodlání československých vojáků před bitvou, která vešla do dějin jako karpatsko-dukelská. Bez dvou dnů měsíc trvalo dobývání hor, každého vršku a kóty, než hrdinní chlapci otevřeli bránu do Československa. ... o těžkých bojích, v nichž dobře vyzbrojení Němci měli výhodu. Hory hájili, kdežto naši je museli krvavě dobývat. Volyňští Češi, kterých se

postupně přihlásilo do sboru téměř dvanáct tisíc, podstatně posílili počet příslušníků československého vojska. Před Duklou už mnozí prošli bojem, svedli památnou bitvu o Sokolovo a podíleli se na dobývání Kyjeva, ale hodně jich teprve v Karpatech poznávalo hrůzy války. Prožívali deprese, když vedle nich umírali kamarádi, pociťovali strach, když se zuřivá střelba násobila horskou ozvěnou. Nejhůře bylo Liškovi právě v Karpatech. Vyčerpávající souboje o každý vršek neustávaly ani v noci. K dovršení všeho zlého, kdy postup se takřka zastavil, se zhoršilo počasí. V polovině září nastaly deště, promáčení vojáci trpěli vlhkem a zimou. ... Osvoboditelé však museli táhnout dál. Měli před sebou sice ne už tak dlouhou, avšak strastiplnou cestu, než 17. května 1945 defilovali na Staroměstském náměstí. Ještě v třetím roce po válce zahynuli tři Liškovi kamarádi při odminovávání na západním Slovensku. Tam také v Topolčianech, dávno po polním tažení a v hodnosti podplukovníka, inženýr Liška skončil svou vojenskou kariéru. Při okupaci spojeneckých vojsk v šedesátém osmém roce odmítl podřídit se Maďarům. Obklíčili kasárna a dali mu deset minut na rozmyšlenou. Pokud nesloží zbraně a neotevře jim bránu, zahájí palbu ze zakopaných děl. Liška nátlaku nepodleh. ... Byl zbaven funkce velitele pluku a z armády byl propuštěn. Směl alespoň přednášet na vojenské katedře Vysoké školy zemědělské v Nitře a později mohl, jako znalec šesti jazyků, provázet výpravy turistů do zahraničí. Po listopadové revoluci byl rehabilitován a povýšen do hodnosti plukovníka. Je nositelem válečných křížů a řady dalších československých, polských a sovětských vyznamenání.¹³¹

Znepokojení v pohraniční obci: „Přišlo to tak znenadání.“ Listy Jindřichohradecka

Č. RUDOLEC – „Slavnostní přijetí rodin zajistíte pak, prosím, na Obecním úřadu v Č. Rudolci, dne 30. září 1993. Při tomto aktu předpokládáme, že bude provedeno předání dekretů a klíčů od bytů.“ Tolik citace ze závěru dopisu, který do svých rukou dostal starosta obce Č. Rudolce, Mgr. L. Mareček, několik dnů před uvedeným datem. Odesílatel: Ministerstvo hospodářství ČR. Tím termínem „rodina“ byla myšlena dvacítko občanů českého původu přesídlovaných z oblasti postižené následky černobylské havárie. Ti, co přijeli 30. září do Č. Rudolce, měli svůj domov v Malinovce na Ukrajině. Znepokojení se rozneslo pohraniční vesnicí, kde se vzrůstající nezaměstnanost šíří kosmickou rychlostí. Nikdo z obyvatel Rudolce nechtěl odepírat „těm z Ukrajiny“ právo na lepší budoucnost. Všechno však přišlo tak najednou, nikdo

¹³¹ CHMELÍK, J.: S harmonikou přes Duklu až do Libniče, Antonín Liška. Českobudějovické listy, 14/125, 28. 5. 2005, s. 21.

nic nevěděl, nikdo se na příchod nových obyvatel nemohl připravit. I oni budou chtít práci (té je však nedostatek), i oni budou chtít bydlet (poskytnut byl za tímto účelem právě dostavěný objekt), i oni se budou jednou ptát, co bude dál? Jednu z nabídek přednesl před přítomnými zástupce zemědělské firmy Agros, spol. r. o. Ten upozornil na několik volných míst v živočišné výrobě a slíbil, že je firma u určitého druhu práce ochotna stanovit odměnu v rozmezí 6 000-8 000 Kč. Co říkají na příjezd „Malinovských“ místní obyvatelé? L. Štangel, člen rudoleckého zastupitelstva: „Přišlo to znenadání, nikdo nic nevěděl. Předtím se o tom mluvilo, ale všichni si mysleli, že je to nějaká nepravda. Čtrnáct dní předem se ukázalo, že to pravda je, a to jsme tedy koukali. Lidi tu byty nemají, a tak byli trochu rozhořčeni, že je dostali jiní. Ale když jsme jim to vysvětlili, a když je dnes vidím – vypadají slušně – snad to bude bez problémů. Pane starosto, co vy na to? Mgr. L. Mareček, starosta obce: „Desátého září jsme se dozvěděli, že se sem třicátého stěhují, aniž by to s námi někdo projednal. Stavební organizace, která prováděla dostavbu bytovky, dostala od ministerstva 970 000 Kč. Stavbu provedli, ale já mám k tomu připomínky. To ještě budeme řešit, všechny věci totiž nejsou tak, jak by měli být, proto není stavba ještě zkolaudovaná. Ale lidi už tam jsou nastěhovaní. Jde vlastně jen o to, že si soukromá – nebo polosoukromá firma sjednala kšeft za státní peníze, objekt řádně nedostavěla, půjde od toho a obec se bude starat.“ Myslíte si, že vaši noví obyvatelé naleznou skutečně pracovní uplatnění? Co říkáte na nabídky, které byly předneseny? „To je jen vějička, možná to bude fungovat dva měsíce, ale rozhodně ne dlouhodobě. Podle mého názoru je zemědělství v celorepublikovém útlumu, natož v oblasti, kde je vysoká nadmořská výška. Takže, když se řekne, že je 30 % nadbytek zemědělské půdy a že se bude zalesňovat, tak to proběhne hlavně v této oblasti. Jestliže zde nyní pracuje v zemědělství polovina a druhá polovina lidí pracuje v lesnictví, tak do budoucna bude v lesnictví jedna třetina a v zemědělství jedna desetina.“ Jaká je současná situace v Č. Rudolci s ohledem na pracovní příležitosti obyvatel? „Už tady máme samozřejmě problémy, nějací nezaměstnaní tu jsou. Úřad práce se nám snaží vycházet vstříc, a tak obec zřizuje pro nezaměstnané veřejně – prospěšné práce, které částečně financuje stát. Ale žadatelů je víc. Vždyť k Rudolci patří ještě osm místních částí. Některé jsou téměř odříznuty od světa, autobusy tam jezdí dvakrát denně. Kdo práci ztratí, ten ji jen těžko sežene.“ Nebránili jste se tedy příjezdu nových obyvatel? „My jsme byli postaveni před hotovou věc. Vlastník domu má právo vzít si tam koho chce, a toho, když se nastěhuje, má obec povinnost zaregistrovat. Tím ovšem naše právo končí.“ Co říkáte na nabídku formy

Agros spol. r. o. ? „Zatím nabízí. Ale zda to bude fungovat a zda dodrží sliby, které přednesla, to se uvidí.“¹³²

Volyňští Češi bydlí u nás již rok. Rudolecký zpravodaj

Dne 30. září 1993 se do naší obce přistěhovali volyňští Češi z vesnice Malinovka (Ukrajina). Přistěhovalo se 5 rodin: Smukovi, Petráčkovi, Rejsovi, Peškovi, Pilařovi. Posledně jmenovaní se v průběhu roku odstěhovali do Jirkova, vzhledem k tomu, že zde nedostali práci. Přistěhované rodiny se pomalu a dobře sžívají s okolím, líbí se jim tu. Problémem je nedostatek pracovních příležitostí.¹³³

Dolary z daleké Ukrajiny, na Jindřichohradecku bylo poskytnuto dvacet úvěrů. Listy Jindřichohradecka

Potomci původních českých osídlenců se vrátili. Jen na jindřichohradeckém okrese byste volyňské Čechy mohli počítat na desítky. První vlna přišla hned v roce 1990. Podobná scéna jako tenkrát, se opakovala například i na podzim roku 1993, kdy přijelo do Českého Rudolce pět rodin z Malinovky postižené Černobylem. Model odpovídal tomu před lety. Doma většinu majetku – pokud měli příležitost – prodali a do Čech přijížděli jen se skromným vybavením. Jejich největší touhou bylo získat práci a žít. Snad trochu lepší život. Pomocnou ruku podávali všichni, zvláště poté zástupci obcí a měst, kam volyňští Češi přicházeli, stejně tak i organizace Českého červeného kříže a další instituce. V neposlední řadě nelze opomenout ani peněžní ústavy. Česká spořitelna, a. s. tak například poskytovala půjčky v desetitisícových hodnotách s možností čerpání jednoho roku. Začínalo se s půjčkami pro volyňské Čechy v Otíně, další putovaly do Českých Velenic, Nové Bystřice a do Českého Rudolce, kam obyvatelé Malinovky přijeli posledního září. „Poskytli jsme celkem dvacet úvěrů – půjček, a to v první a druhé etapě ve výši třicet tisíc korun, ve třetí etapě poté v částce 34 tisíc korun,“ informuje nás vedoucí úvěrového oddělení pro fyzické osoby Marie Trnovská a dodává: „Patnáct z nich už půjčku splácí, ostatní úvěr postupně čerpají a s úhradou teprve začnou. Žádné problémy se zatím neobjevily, zkušenosti máme víceméně dobré.“ Snad jen trochu úvah se objevilo nad manželským párem s dětmi, který částku vyčerpal a z Českého Rudolce se odstěhoval někam na sever. Prý tam snad budou mít lepší podmínky ... V současné době sehraává svou roli také jindřichohradecká pobočka Československé obchodní banky (ČSOB), která asi od poloviny března zřídila pro přesídlence z Ukrajiny devizové účty. A tak i oni mohou očekávat převody svých

¹³²ŠTANGL, L., MAREČEK, L.: Znepokojení v pohraniční obci: „Přišlo to tak znenadání.“ *Listy Jindřichohradecka*, 1/31, 9. 10. 1993, s. 9.

¹³³ Volyňští Češi bydlí u nás již rok. *Rudolecký zpravodaj*, 1/10, 1994, s. 1.

rublových úspor v kurzu jeden americký dolar za 39 rublů. Záležitost je výsledkem dohody mezi vládami ČR a Ukrajiny o převodu zůstatků na vkladních knížkách přesídlenců. ČSOB tedy pro tyto účely otevírá devizové účty bez správních poplatků, což se označuje jako výraz humanitární pomoci. Celkem bylo na Jindřichohradecku založeno 27 takových devizových účtů. Při převodu se jedná většinou o „set“ hodnotové částky, někdy ani to ne. Převádíme i částky nižší než 150 USD, které jsou jinak nutnou podmínkou k založení účtu. I v tomto se snažíme vyjít plně vstříc,“ uvádí ředitel čs. obchodní banky Jaromír Smejkal a dodává: „Většina volyňských Čechů si své úspory převádí na korunový termínovaný vklad.“ Dozvídáme se, že volyňští Češi si často povzdechnou nad tím, že za hranicemi prodali celý majetek, který je nyní ohodnocen nevelkou částkou dolarů. „Ale to se ještě mění v celkovém výhodném kurzu (srovnatelný s obdobím roku 1990 – pozn. autora), protože kdyby se postupovalo podle dnešního oficiálního kurzu, nemělo by ani cenu, aby sem chodili.“ Jaroslav Smejkal měl v tomto zřejmě pravdu. Jak jsme se totiž dozvěděli. Jednalo by se – ve velmi hrubých rysech – o kurz jeden USD za 1500 rublů.¹³⁴

Rodina s Černobylem za zády, odborník na velké elektrárny podniká v ševcovské dílně v Husinci. Hraničář

Rodinu Rozumňakovu jsem našla v malé ševcovské dílničce, kde „hlava rodiny“, Alexandr Rozumňak pracuje. Přivítal mě s úsměvem a ochotně mi začal vyprávět o minulosti, rodině i problémech, které se naskýtají: „Ve druhé polovině devatenáctého století kupovali Češi půdu na Ukrajině, kterou později osídlili kolonisté. Já sám sice z Čech nepocházím, ale mezi těmi, kteří se rozhodli vydat na Ukrajinu, byli i předkové mojí ženy. Usídlili se v kolonii Malá Zubovština.“ Začátky rozhodně nebyly lehké. Na obrovských plochách rostl jenom les, a pokud tu chtěl někdo začít hospodařit, bylo třeba nejprve pozemky odlesnit a potom půdu obdělávat. Během let se začali Češi s původními obyvateli postupně míchat. Vznikala smíšená manželství, svou řeč si ale kolonisté zachovávali, a tak se v rodinách kolikrát mluvilo oběma jazyky. Důsledně si chránili i svou kulturu, zpívaly se české písničky, vařila česká jídla. Do války zde byla i česká škola, potom ji však bohužel zrušili. V době nehody v Černobyli bydleli tehdejší novomanželé Alexandr a Jana Rozumňakovi v městečku Ukrajinka, které bylo od atomové elektrárny vzdálené zhruba 280 kilometrů. „O tom, že se nachází v radiální zóně, jsme se dozvěděli až o tři roky později. Při pobytu prezidenta tehdejší ČSFR

¹³⁴Dolary z daleké Ukrajiny, na Jindřichohradecku bylo poskytnuto dvacet úvěrů. *Listy Jindřichohradecka*, 2/106, 6. 5. 1994, s. 10.

Václava Havla v Moskvě jsme se na něho obrátili spolu s ostatními, kteří obývali nebezpečné oblasti, s žádostí, abychom se mohli vrátit zpátky do Čech. Naštěstí to dopadlo dobře a po mnoha jednáních dovolili rodinám volyňských Čechů návrat domů. „Rozhodnutí opustit zařízený byt, zaměstnání, své známé a odejít do neznáma, nebylo jistě jednoduché. „S nejnnutnějším nábytkem a základním vybavením jsme jeli do Malej Zubovštiny, kde již čekaly autobusy a odvezly nás do Čech.“ Prvních šest dní strávila mladá rodina v táboře v Manětíně. Brzy se ale mohli nastěhovat do přiděleného „panelákového“ bytu v Husinci. Horší to bylo s možností výdělků. Jana je nyní na mateřské, Alexandr je odborník na velké elektrárny. S trpkým úsměvem podotýká: „U vás nemám šanci se v tomto oboru uplatnit.“ Možná i proto se rozhodl podnikat. Podle slov manželky Jany je velice šikovný, a tak se naštěstí neztratili. „Saša si zařídil malou ševcovskou dílničku, která nás vlastně živí. Poděkovat ale musíme především panu starostovi Tesárkovi, který nám s vybavováním a zařizováním dílny velice pomohl.“ Na otázku, zda se již trvale usadili a chtějí tu zůstat, odpovídají oba shodně: „Už se nemáme kam vracet, byt, ve kterém jsme bydleli, jsme museli vrátit elektrárně, již patřil. Navíc chceme, aby náš syn Míša vyrůstal ve zdravém prostředí, což by v Ukrajině určitě nebylo.“¹³⁵

Přišli od Černobylu, a chtěli by se stát českými občany. Listy Prachaticka

V našem okrese žije toho času dvacet volyňských Čechů, kteří bydlí ve Volarech, Vlachově Březí a Husinci. Žijí u nás, někteří také pracují, dokonce sami podnikají. Ale jsou i nejsou tady v Čechách doma. Na postup při udělování státního občanství ČR občanům českého původu, kteří se přistěhovali do naší republiky z oblasti Černobylu, jsme se zeptali Zdeňky Jilečkové z referátu vnitřních věcí prachatického Okresního úřadu. Státní občanství České republiky lze na žádost udělit fyzické osobě, která splňuje tyto podmínky: má pět let nepřetržitě trvalý pobyt v ČR, předloží propuštění ze státního svazku dosavadního státu, předloží také výpis z rejstříku trestů, z kterého je patrné, že nebyl dotyčný v posledních pěti letech odsouzen pro úmyslný trestný čin. Dále musí prokázat znalost českého jazyka, předložit matriční doklady, jako rodný, oddací list s překladem do českého jazyka, a sepiše žádost, životopis a vyplní dotazník. Státní občanství ČR uděluje ministerstvo vnitra a žádost se podává u okresního úřadu příslušného podle trvalého pobytu žadatele. Ministerstvo může prominout podmínku pěti let trvalého pobytu v České republice žadateli, jehož manžel či manželka je státním

¹³⁵ KUBEŠOVÁ, P.: Rodina s Černobylem za zády, odborník na velké elektrárny podniká v ševcovské dílně v Husinci. *Hraničář*, 38/17, 1993, s. 3.

občanem ČR, nebo narodil-li se na území ČR, žije-li v ČR deset let (bez trvalého pobytu). Podle zákona č. 39/1969 Sb., který platil do 31. prosince 1992, a stanoviska MV pokud žadatelé nesplňovali podmínku pěti let trvalého pobytu na našem území, požádali o prominutí. MV s přihlédnutím k těmto důvodům, žádostem o prominutí vyhovělo. Stále v platnosti však zůstávala a zůstává podmínka předložení dokladu o propuštění ze státního svazku dosavadního státu, neboť konzulární úmluva mezi bývalým SSSR a ČSFR o zamezení dvojího státního občanství platí i nadále. Oproti dřívějším právním předpisům se však zejména změna nové právní úpravy ve stanovení podmínek (prominutí pěti let trvalého pobytu v ČR) dotýká občanů z Černobylu, protože již tuto podmínku nelze na žádost prominout. Rovněž ani ustanovení novely zákona č. 272/1993 Sb. a č. 337/1993 Sb. o nabytí a pozbytí státního občanství ČR ve svém znění nepočítá se zmírněním tvrdosti zákona pro tyto občany, tedy s žádnou výjimkou.¹³⁶

¹³⁶ Přišli od Černobylu, a chtěli by se stát českými občany. Listy Prachaticka, 2/25, 31. 1. 1994, s. 10.

Příloha 4

Okresní národní výbor v Trhových Svinech, reemigrační oddělení, požadoval od Místních národních výborů sdělení o počtu reemigrantů (zapsány pouze údaje, které se týkají volyňských Čechů)

Místní národní výbor Svěbohy, pošta Stropnice, 9. 10. 1949 Zajíček Jaroslav 13. 6. 1907 narozen Zajíčková Věra 1915 Zajíček Vlastislav 1944 Zajíček Antonín 1881 Zajíček Jaroslav reemigroval z Ruska, Volyň na Slovensko a ze Slovenska do obce Svěboh, kde má přidělenou usedlost v osadě Humenice čp. 1/18 o výměře 9,5 ha zemědělské půdy.
Místní národní výbor Trutmaň, pošta Trhové Sviny, 7. 10. 1949 Štantejský Karel 1883 narozen Štantejská Emílie 1885 Štantejský Josef 1917 Štantejský Leopold 1922 Štantejská Anna 1923 Štantejský František 1948 Štantejská Marie 1949 Jmenovaní reemigrovali z Volyně – SSSR a jsou zaměstnáni jako výkonní zemědělci ve zdejší obci Trutmaň.

Zdroj: SOkA Č. Budějovice, f. ONV Trhové Sviny, k. 28, sign. 492, Seznam reemigrantů v obcích 1949.

Příloha 5

Osídlení reemigrantů z Volyně dle okresů (včetně těch, kteří se vrátili v roce 1945) – stav k 6. 10. 1948 (výťah z původní tabulky)

okres	rodin	osob
4. České Budějovice	12	48
5. Český Krumlov	29	116
16. Jindřichův Hradec	49	196
18. Kaplice	36	144
30. Prachatice	7	28
33. Sušice	44	176
Jižní Čechy celkem	177	708

Zdroj: VACULÍK, J.: *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945-1948*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s.209. In SÚA, fond Ministerstvo práce a sociální péče, k. 268.

Příloha 6

Seznam volyňských Čechů reemigrantů po druhé světové válce v jižních Čechách.

Jarmila Stará bydlí v obci Dobrné u Českého Krumlova.

Ing. Václav Kozyrev bydlí v Kaplici. Zná rodiny volyňských Čechů doosídlenců z roku 1947 v Kaplici Papouškovi, Vajskebrovi, Meruňovi a v Blansku Šnýdlovi a Dolním Dvořišti Víchovi.

Josef Košátka, bydlí v obci Zavadilka u Českých Budějovic. Znal volyňské Čechy - Tomášek a Košátka Haklovy Dvory; Doubrava, Pánek Šindlovy Dvory; Trocman Záboří. Sestru maminky Marii Tomáškovou, bratry a sestry tatínka Vladimír Košátka Kašperské Hory, Rostislav Košátka Stod u Plzně, František Košátka Stříbro, Marie Bičíšťová Stříbro, Anna Hlavsová Karlovy Vary, Marie Divíšková Chotěšov u Plzně.

Františka Cepáková (rozená Košátková), bydlela v obci Kamenný Újezd u Českých Budějovic. V České kolonii znala rodiny těchto Čechů: Košátka, Nejedlý, Staněk, Vala, Černý, Drahokoupil, Jandík, Divíšek, Kamenský, Ranš, Tomášek, Taraba, Šedivec, Bičíšť, Smutný, Valta, Hlavsa, Tichý. Všichni reemigrovali do Československa.

Václav Tomášek bydlel v obci Zavadilka u Českých Budějovic.

Anastázie Tomášková (rozená Košátková), bydlí v obci Zavadilka u Českých Budějovic.

Ing. Antonín Liška, bydlel v obci Libnič u Českých Budějovic.

Jaroslav Zajíček s rodinou se usídlil v obci Svěbohy, pošta Stropnice.

Příloha 7

Seznam volyňských Čechů reemigrantů po r. 1990.

Smukovi, Petráčkovi, Rejsovi, Peškovi bydlí v Českém Rudolci, reemigrovali v roce 1993 z obce Malinovka.

Alexandr a Jana Rozumňakovi bydlí v Husinci, reemigrovali v roce 1993 z obce Ukrajinka předkové Jany, žili v obci Malá Zubovština.

Paní Marková bydlí v Hněvanově (místní část obec Rožmitál na Šumavě) u Kaplice.

Příloha 8

VLÁDCOVÉ RUSKA, SSSR A RUSKÉ FEDERACE v 19. a 20. století

Carové dynastie Romanovců

Alexandr I.	1801–1825
Mikuláš I.	1825–1855
Alexandr II.	1855–1881
Alexandr III.	1881–1894
Mikuláš II.	1894–1917

Předsedové Prozatímní vlády Ruska

Georgij Jevgenjevič Lvov	1917
Alexandr Fjodorovič Kerenskij	1917

Generální (první) tajemníci komunistické (bolševické) strany SSSR

Vladimír Iljič Lenin	1917–1922
(nevolen, postavení vyplývalo z jeho přirozené autority vůdce revoluce)	
Josif Vissarionovič Stalin (Džugašvili)	1922–1953 (od roku 53 do r. 56 bylo tzv. kolektivní vedení, kde byl kromě Chruščova také Bulganin aj.)
Nikita Sergejevič Chruščov	1953–1964
Leonid Iljič Brežněv	1964–1982
Jurij Vladimírovič Andropov	1982–1984
Konstantin Ustinovič Černěnko	1984–1985
Michail Sergejevič Gorbačov	1985–1991

Prezidenti Ruské federace

Michail Sergejevič Gorbačov	1990–1991
Boris Nikolajevič Jelcin	1991–1999 abdikoval 31. 12.
Vladimír Vladimírovič Putin	2000 od 1. 1. úřadujícím, od 26. 3. zvolen, 2008
Dmitrij Anatoljevič Medveděv	2008

Příloha 9

VLÁDCOVÉ RAKOUSKÉHO CÍSAŘSTVÍ, RAKOUSKO-UHERSKA, ČSR, ČSSR, ČSFR, ČR (19. a 20. století)

Rakouské císařství 1804–1867

císař Ferdinand I. Dobrotivý 1830–1848

císař a král František Josef I. 1848–1916

Rakousko-Uhersko 1867–1918 konstituční monarchie

císař a král František Josef I. 1848–1916

poslední císař a král Karel I. 1916–1918

ČSR „první republika“ 1918–1938

Tomáš Garrigue Masaryk 1918–1935

Edvard Beneš 1935–1938, 1945–1948

ČSR „druhá republika“ 1938–1939

Emil Hácha 1938–1939, 1939–1945

Protektorát Čechy a Morava 1939–1945

říšský protektor

Konstantin von Neurath 1939–1943

od 1941 v zastoupení Reinhard Heydrich 1941–1942, Kurt Daluege 1942–1943, Wilhelm Frick 1943–1945

ČSR 1945–1960

Emil Hácha 1939–1945

Edvard Beneš 1945–1948

Klement Gottwald 1948–1953

Antonín Zápotocký 1953–1957

Antonín Novotný 1957–1968

ČSSR 1960–1190

Antonín Novotný 1957–1968

Ludvík Svoboda 1968–1975

Gustav Husák 1975–1989

ČSFR 1990–1192

Václav Havel 1989–1992, 1993–2003

ČR od 1993

Václav Havel 1989–1992, 1993–2003

Václav Klaus 2003

<p>Pracovní průkaz má platnost dle nařízení Ministerstva práce č. 100-19/9. z 1. září 1945 jen po předložení podpisu u místního národního výboru v místě bydliště. Průkaz MNV v místě usídlení proveden.</p> <p>..... dne</p> <p>.....</p> <p>Z poznámky:</p> <p>..... Střediska v</p> <p>..... Usídlení dne:</p> <p>..... jako</p> <p>..... jako</p> <p>.....</p> <p>Ve vlastním zájmu pečlivě uschováte! Duplikáty se nevydávají!</p>	<p>MINISTERSTVO SOCIÁLNÍ PÉČE ODBOR XII-REEMIGRAČNÍ</p> <p>13247</p> <p>REEMIGRAČNÍ PRŮKAZ</p> <p>Registrován v shromažďovací středisku v Tremosná u Plzně. Číslo 258 20. III. 1947</p>
<p>Jméno a příjmení: <i>Josef Košátka</i></p> <p>Den, místo narození: <i>10. IV. 1920 - M. Chvalce</i></p> <p>Povolání: <i>dělník</i></p> <p>Reemigruje z: SSSR - Volyně</p> <p>Dovezená cizí měna:</p> <p>Datum překročení hranic ČSR: 19. III. 1947</p> <p>Vlastnoruční podpis u nesvéprávných osob zákon. zástupce: <i>Košátka Josef</i></p>	<p>ČSR v <i>Shromažďovací středisko</i></p> <p>Místo určené: <i>Chvalce u Plzně</i></p> <p>v Košicích dne 20. III. 1947</p> <p>Ministerstvo sociální péče L. odbor XII.</p> <p><i>JK</i></p> <p>Jednorázová podpora vyplacena v částce Kčs 300</p> <p>Ministerstvo sociální péče L. S. odbor XII.</p> <p>20. III. 1947</p>

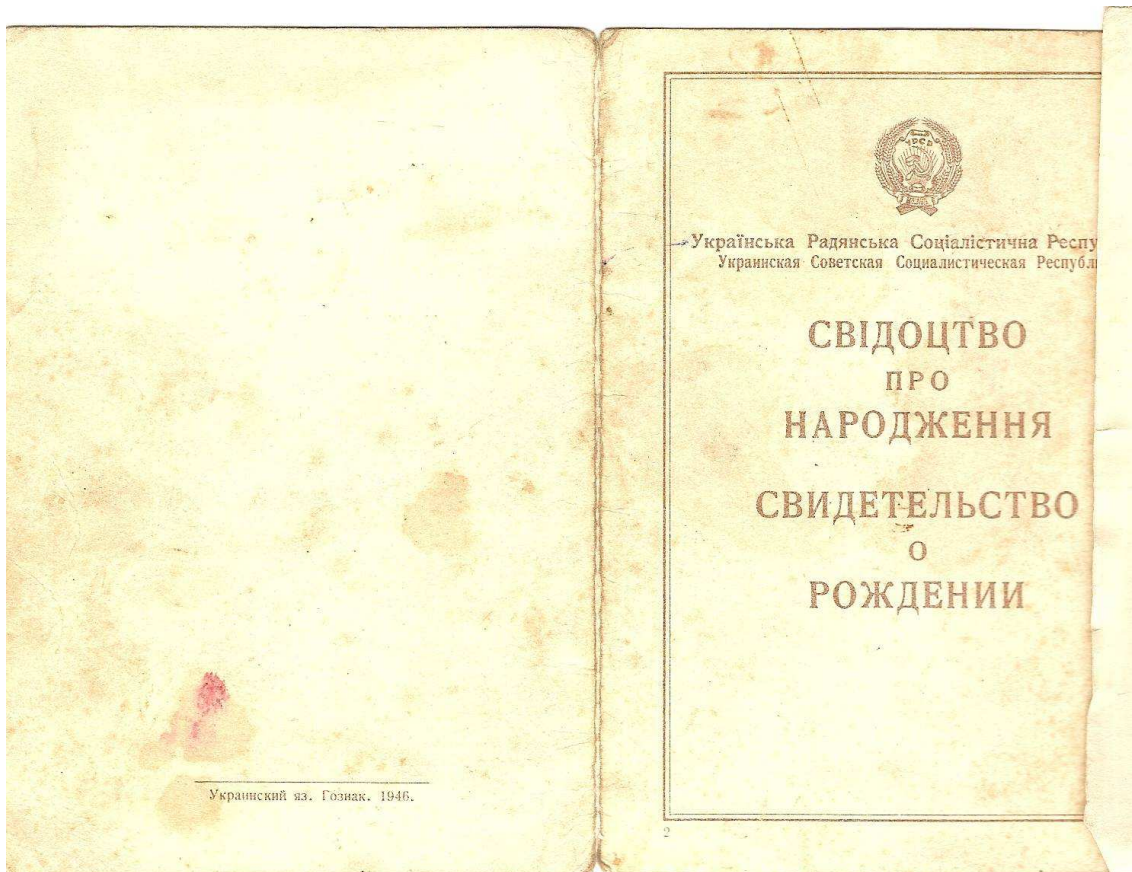
Příloha 10
Reemigrační průkaz, Josef Košátka.

<p>Tento reemigrační průkaz má platnost dle nařízení min. soc. péče R-800-19/9. z 18. září 1945 jen po provedení soupisu u místního národního výboru v místě Vašeho bydliště.</p> <p>Soupis u MNV v místě usídlení proveden.</p> <p>V SPOLEČNOSTI ČS. ČERVENÉHO KŘÍŽE dne 16. III. 1951 Ústřední skladisko</p> <p>L. S.</p>	<p>MINISTERSTVO SOCIÁLNÍ PÉČE ODBOR XII.-REEMIGRAČNÍ</p> <p>13249 *</p> <p>REEMIGRAČNÍ PRŮKAZ</p> <p>Registrován v shromažďovacím středisku v Trámošné u Pízně Číslo <u>254</u> 24. III. 1947</p>
<p>Poznámky: vnitřní středisko v dne: jako zemědělec, živnostník, v námezdním p..... Podpis:</p>	<p>Ve vlastním zájmu pečlivě uschovejte! Duplikáty se nevydávají!</p>
<p>Jméno a příjmení: <i>Václav Tomášek</i></p> <p>Den, místo narození: <i>25. III. 1923</i> <i>Mělník</i></p> <p>Povolání: <i>rolník</i></p> <p>Reemigruje z: <i>SSSR - Volyně</i></p> <p>Dovezená cizí měna:</p> <p>Datum překročení hranic ČSR: <i>19. III. 1947</i></p> <p>Vlastnoruční podpis u nesvéprávných osob zákon. zástupce</p>	<p>ČSR Místo určené:</p> <p>v <i>Košicích</i> dne <i>20. III. 1947</i></p> <p>Ministerstvo sociální péče odbor XII. L. S.</p> <p>Jednorázová podpora vyplacena v částce Kčs <i>300-</i></p> <p>Ministerstvo sociální péče odbor XII. L. S.</p> <p><i>20. III. 1947</i></p>

Příloha 11
Reemigrační průkaz, Václav Tomášek.

<p>Tento reemigrační průkaz má platnost dle nařízení min. soc. péče R-800-19/9. z 18. září 1945 jen po provedeném soupisu u místního národního výboru v místě Vašeho bydliště.</p> <p>Soupis u MNV v místě usídlení proveden.</p> <p>v SPOLEČNOST ČS. ČERVENÉHO KŘÍŽE dne 20. III. 1947 Ústřední skladiště</p> <p>L. S.</p> <p>Poznámky: útrom. středisko v Usídlen dne: jako zemědělec, živnostník, v námezdním poměr: Podpis:</p> <p>Ve vlastním zájmu pečlivě uschovejte! Duplikáty se nevydávají!</p>	<p>MINISTERSTVO SOCIÁLNÍ PÉČE ODBOR XII.-REEMIGRAČNÍ</p> <p>13250</p> <p>REEMIGRAČNÍ PRŮKAZ</p> <p>Registrován v síromoždovacím středisku v Třemošné u Plzně. Číslo <u>259</u> 20. III. 1947</p>
<p><i>Anastázie Tomášková</i></p> <p>Jméno a příjmení: <i>Tomášková</i></p> <p>Den, místo narození: <i>6. V. 1928</i> <i>Mušine</i></p> <p>Povolání: <i>obrnáček</i></p> <p>Reemigruje z: SSSR-Volyně</p> <p>Dovezená cizí měna:</p> <p>Datum překročení hranic ČSR: 19. III. 1947</p> <p>Vlastnoruční podpis u nesvéprávných osob zákon. zástupce</p>	<p>ČSR <i>Ústřední středisko</i></p> <p>Místo určení: <i>Cihomá obkr. Sčibro</i></p> <p>v Košicích dne 20. III. 1947</p> <p>Ministerstvo sociální péče odbor XII.</p> <p>L. S.</p> <p>Jednorázová podpora vyplacena v částce Kčs <i>300-</i></p> <p>Ministerstvo sociální péče odbor XII.</p> <p>L. S. <i>[Signature]</i></p> <p>20. III. 1947</p>

Příloha 12
Reemigrační průkaz, Anastázie Tomášková.

**СВІДОЦТВО ПРО НАРОДЖЕННЯ
СВИДЕТЕЛЬСТВО О РОЖДЕНИИ**

XV-УА № 025295

Батьки:
Родители: *Восстачовска*

Батько:
Отец: *Козматко*
Дячеслав Францевич
(прізвище, ім'я, по батькові)
(им'я та по батькові — имя и отчество)

Мати:
Мать: *Елизавета*
Евгеновна
(прізвище, ім'я, по батькові)
(им'я та по батькові — имя и отчество)

національність: *Беларусь*
национальность: *Беларусь*

Місце народження дитини: місто, *Львів*
Место рождения ребенка: город *Львов*

село, *Сем. кол.* район *Львів.* область *Львівська*
селение район область

Місце реєстрації: *Львівський*
Место регистрации: (назва та місце знаходження бюро ЗАГС —
Рай. бюро ЗАГС м. Львів
наименование и местонахождение бюро ЗАГС)

Дата: *1947* г.

Завідуючий бюро ЗАГС: *О. М. Сидорук*
Заведующий бюро ЗАГС

Пр. *Козматко*
Пр. *Лосица Дячеславович*
(прізвище, ім'я, по батькові)
(им'я та по батькові — имя и отчество)

народився (дась) *10/15-1947* десятимого *Листопада*
родился (дась) (протисом та цифрами рік, місяць та число)
месяца девятого двадцать шестого года
(протисью и цифрами год, месяц и число)

Про що в книзі записів актів громадянського
стану про народження *Львівський*
состояння о рождении (назва бюро ЗАГС)
Рай. бюро ЗАГС
(наименование бюро ЗАГС)

року *1947* місяця *II* числа *14* зроблено
года месяца числа произведена

відповідний запис за № *18*
соответствующая запись за

Příloha 13
Doklad o narození r. 1947, Josef Košátko.

P Ř E K L A D .

Na titulní straně.

Ukrajinská Sovětská Socialistická Republika.

P O T V R Z E N Í O N A R O Z E N Í .

Uvnitř.

P O T V R Z E N Í O N A R O Z E N Í Rekonstruováno.

XV - UA číslo 025295

Občan K O Š Á T K O
/příjmení/

J o s e f V á c l a v o v i č
/jméno a jméno po otci/

narodil se 10./VI, r. 1926 desátého června roku tisícího devítistého
dvacátého šestého

/ slovy i číslicemi rok, měsíc a den/

o čemž byl proveden příslušný zápis v knize zápisů občanského stavu
o narození Dzeržinské okresní kanceláře ZAGS /úřadu pro registraci
občanského stavu / dne 14. února roku 1947, pod číslem 18.

R o d i č e :

Otec K o š á t k o
/příjmení/

V á c l a v F r a n c e v i č
/jméno a jméno po otci/

národnost Č e c h

Matka K o š á t k o v á
/příjmení/

E m i l i e I v a n o v n a
/jméno a jméno po otci/

národnost Č e š k a

Místo narození dítěte: město Dzeržinsk

obec Česká kolonie okres Dzeržinsk oblast Žitomir.

Místo registrace: název a sídlo kanceláře ZAGSu Dzeržinská okresní
kancelář ZAGSu.

Datum vydání: 14./II. 1947.

L.S.

Vedoucí kanceláře ZAGSu
nečitelný podpis.

Příloha 14

Překlad dokladu o narození, Josef Košátka, 1. str.

Číslo deníku: 197.

Osvědčuji, dovolávaje se své přísahy jako stálý přísežný tlumočník jazyka ruského a německého, ustanovený dekretem Správy ministerstva spravedlnosti při KNV v Českých Budějovicích ze dne 19. prosince 1955, č. j. Spr 9422/55, že tento překlad souhlasí úplně s připojenou písemností, sepsanou v řeči ruské a ukrajinské.

Odměna podle pol. 2 sazby, Kčs 11.-, čistopis Kčs 1.-, celkem Kčs 12.-

V Českých Budějovicích, dne 16. října 1957.

Karel Vonek

stálý přísežný tlumočník.

Překlad dokladu o narození, Josef Košátka, 2. str.

ПРОЛЕТАРИИ ВСЕХ СТРАН, СОЕДИНЯЙТЕСЬ!
ПРОЛЕТАРІ ВСІХ КРАЇН, ЄДНАЙТЕСЯ!

НАРОДНЫЙ
КОМИССАРИАТ
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
СССР

НАРОДНИЙ
КОМІСАРІАТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СРСР

ОТДЕЛ АКТОВ ГРАЖДАНСКОГО СОСТОЯНИЯ
ВІДДІЛ АКТИВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СТАНУ

ПОСВИДКА
ПРО НАРОДЖЕННЯ
СВИДЕТЕЛЬСТВО
О РОЖДЕНИИ

Український яз. Гозпак. 1943.

ПОСВИДКА ПРО НАРОДЖЕННЯ
СВИДЕТЕЛЬСТВО О РОЖДЕНИИ

УК № 154442

Гр.
Гр.

Кошутко

(прізвище—фамілія)

народился (лася)
родился (лася)

Станіслав Козаченковича

(ім'я і по батькові—ім'я і отчество)

4/7-1927

Місто дев'ятьох
дванадцять сев'яного года 4 Мая

(прописом і цифрами: рік, місяць і число—прописью і цифрами: год, месяц и число)

про що в книзі записів актів громадянського стану про народження за 19... р. „...“ числа... місяця
зроблений відповідний запис за №.....

о чем в книге записей актов гражданского состояния о рождении за 19... г. „...“ числа... месяца
произведена соответствующая запись за №.....

Батьки
Родители

Батько
Отец
Мати
Мать

Кошутко Вячеслав Артемьевич - сех

(прізвище, ім'я по батькові і національність — фамилия, имя, отчество и национальность)

Кошутко Филипп Иванович - сех

(прізвище, ім'я, по батькові і національність — фамилия, имя, отчество и национальность)

Місце народження дитини
Место рождения ребенка

місто, район, селище
город, район, селение

Генуская - к

республіка, край, область
республика, край, область

Житомир

Місце реєстрації
Место регистрации

Генуская - кономия Гроби Дзержинска

Зав. бюро ЗАГС
Зав. бюро ЗАГС

Діловод
Делопроизводитель

М. П.

19... р.
г.

2

Пříloha 15

Doklad o narození r. 1947, Anastázie Košátková.

ПРОЛЕТАРИИ ВСЕХ СТРАН, СОЕДИНЯЙТЕСЬ!
ПРОЛЕТАРІ ВСІХ КРАЇН, ЄДНАЙТЕСЯ!

НАРОДНЫЙ
КОМИССАРИАТ
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
СССР

НАРОДНИЙ
КОМИСАРІАТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СРСР

ОТДЕЛ АКТОВ ГРАЖДАНСКОГО СОСТОЯНИЯ
ВІДДІЛ АКТИВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СТАНУ

ПОСВІДКА
ПРО НАРОДЖЕННЯ
СВИДЕТЕЛЬСТВО
О РОЖДЕНИИ

Украинский яз. Гознак. 1943.

Восемь актов

ПОСВІДКА ПРО НАРОДЖЕННЯ
СВИДЕТЕЛЬСТВО О РОЖДЕНИИ

УК № 151588

Гр. Кошатко
Гр. Францук (прізвище—фамілія)
народився (лася) 19/III - 1947 г девятнадцатого (прізвище—фамілія по батькові—ім'я і отчество)
родился (ласть) марта девятнадцатого года (прізвище і цифрами: рік, місяць і число—прізвище і цифрами: год, місяць і число)

про що в книзі записів актів громадянського стану про народження за 19... г. „...“ числа... місяця зроблений відповідний запис за №...
о чем в книге записей актов гражданского состояния о рождении за 19... г. „...“ числа... месяца произведена соответствующая запись за №...
46 26 декабря

Батьки { Батько Кошатко Дмитро Францевич - чех (прізвище, ім'я по батькові / національність — фамілія, ім'я, отчество и национальность)
Родители { Мати Кошатко Євгенія Іванівна - чешка (прізвище, ім'я, по батькові і національність — фамілія, ім'я, отчество и национальность)

Місце народження дитини { с. Шка Кошиць республіка, край, область
Місце народження дитини { Житомирська республіка, край, область
Місце народження дитини { Взрощенський район біля ЗАГС республіка, край, область

Місце реєстрації {
Місце реєстрації {
М. П. {
Зав. бюро ЗАГС В. Францук Діловий Д.
Зав. бюро ЗАГС „ 28 „ x 11 „ Ділопроизводитель 19/6 „

Příloha 16

Doklad o narození r. 1947, Františka Košátková.

P R E K L A D .

Druhopis.
/rekonstruováno/

P O T V R Z E N Í O N A R O Z E N Í .

UK čís. 151588

Občanka K O Š Á T K O V Á
/příjmení/

F r a n t i š k a V j a č e s l a v n a
/jméno a jméno po otci/

narodila se 19. VIII. 1929 - devatenáctého srpna měsíce, tisící-
ho devítistého dvacátého devátého roku
/slovy i číslicemi: rok, měsíc a den/

o čemž byl proveden příslušný zápis v knize zápisů občanského
stavu o narozeních pro rok 1946, dne 26. prosince, pod číslem
524.

Rodiče: Otec K O Š Á T K O V á c l a v Francovič - Čech
/příjmení, jméno, jméno po otci a národnost/
Matka K O Š Á T K O V Á Emilie Ivanovna - Češka
/Příjmení, jméno, jméno po otci a národnost/

Místo na-
rození dí-
těte Město, okres, obec Česká kolonie
Republika, kraj, oblast Zitomířská

Místo re-
gistrace: D z e r ž i n s k kancelář ZAGS /pro registra-
ci obč.stavu/

L.S. Vedoucí kanceláře Tajemník
ZAGS
nečit. podpis v,r.

28./12. 1946.

Titulní strana:

Proletáři všech zemí spojte se!

LIDOVÝ KOMISARIÁT VNITRA
SSSR.
ODDĚLENÍ PRO ZÁLEŽITOSTI OBČANSKÉHO STAVU.
=====

P O T V R Z E N Í O N A R O Z E N Í .

Příloha 17

Překlad dokladu o narození, Františka Košátková, 1. str.

Číslo deníku: 1 9 6 .

Osvědčuji, dovolávaje se své přísahy jako stálý přísežný tlumočník jazyka ruského a německého, ustanovený dekretem Správy ministerstva spravedlnosti při KNV v Českých Budějovicích ze dne 19. prosince 1955, č.j. Spr 9422/55, že tento překlad souhlasí úplně s připojenou písemností, sepsanou v řeči ukrajinské a ruské.

Odměna podle pol. 2 sazby, Kčs 11.-, čistopis Kčs 1.-, celkem Kčs 12.-

V Českých Budějovicích, dne 13. října 1957.

Karel Voicet
stálý přísežný tlumočník.

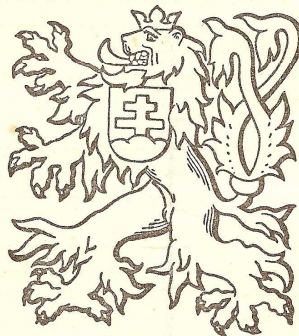

Překlad dokladu o narození, Františka Košátková, 2. str.

Osвобоzeno od kolků
a poplatků podle § 35
zák. ze dne 8. V. 1947,
č. 90 Sb.

Čd 3/48 - Čd 31/48 B

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ - NÁRODNÍ POZEMKOVÝ FOND

Katastrální území:

H a k l o v y D v o r y

C. j. K 2116/47

Země Čechy

Národní pozemkový fond při ministerstvu zemědělství,

pobočka v Českých Budějovicích

Správní okres České Budějovice

Soudní okres České Budějovice

Plně slib budovatelského programu Gottwaldovy vlády ze dne 8. července 1946 vydává Národní pozemkový fond při ministerstvu zemědělství k dokončení velkého osídlovacího díla tuto

přídělovou listinu,

podle níž se uskutečňuje převod vlastnictví zemědělského majetku novým přídělci, kteří nabylí tohoto vlastnictví dnem převzetí půdy do držby na podkladě dekretů o vlastnictví, vydaných jim ministerstvem zemědělství podle § 5 dekretu presidenta republiky ze dne 20. července 1945, č. 28 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci.

Chtěje ochránit toto vlastnictví i pro časy budoucí a umožnit zemědělcům zachování a zvelebení přidělené půdy pro další pokolení nejen v zájmu přídělců samých, ale i celé Československé republiky, stanoví přídělcům tato práva a povinnosti:

- 1) Právo přídělcovo je právo vlastnické, jak je zná obecný zákon občanský, omezené toliko povinnostmi plynoucími ze zákona nebo z ujednání obsažených jednak v zápise o uvedení do držby, jednak v prohlášení k dekretu o vlastnictví půdy.
- 2) Držba, užívání, povinnosti veřejnoprávní a soukromoprávní, jakož i nebezpečí co do přidělených nemovitostí přecházejí na přídělce dnem přidělu.

461 4363 47

Příloha 18

Přídělová listina r. 1947 Václav Košátka, Emílie Košátková, 1. str.

- 3) Nemovitosti se přidělují zásadně prostě všech knihovních závad a břemen; na přidělice přejdou jen ty z nich, které uzná Národní pozemkový fond za potřebné pro hospodaření na přidělené půdě a budovách s přísl. Výměra přidělených nemovitostí je udána jen přibližně.
- 4) Národní pozemkový fond se po skončení měřických prací a po vyhotovení měřického a písemného operátu s urychlením postará o potřebné doplnění pozemkové knihy podle § 22 zákona č. 90/47 Sb.
- 5) Přidělci jsou povinni: na přidělených nemovitostech osobně a řádně hospodařiti a pečovati o to, aby přidělem vytvořený zemědělský závod byl ve svém celku neztenčen zachován; státi se členy družstev k podpoře zemědělského podnikání; podrobit svůj majetek úpravám prováděným v jejich obci podle vodního nebo scelovacího zákona; přidělené obytné a hospodářské budovy v přiměřené výši pojistiti, pojistku vinkulovati pro Národní pozemkový fond až do té doby, dokud s ním nebudou řádně vypořádáni, pojistné řádně platiti a požárních náhrad použití na znovuzřízení požárem zničených nebo poškozených budov.
- 6) Přidělci jsou povinni zachovávat i ochraňovat na přiděleném majetku všechny přírodní krásy a umělecké památky, jakož i přirozená hnízdiště užitečného ptactva a útluky zvířete a podobiti se v tom směru všem opatřením, která jim uloží ministerstvo zemědělství v dohodě s ministerstvem školství a osvěty.
- 7) Přidělený majetek lze zciziti mezi živými, reálně děliti, zatížit, propachtovati nebo pronajmouti jen se souhlasem Národního pozemkového fondu; právní jednání, ke kterým nebyl dán potřebný souhlas, jsou neplatná. Toto omezení postihuje i právní nástupce nabyvatele přiděleného majetku. Toto omezení neplatí:
 - a) jde-li o převod vlastnického práva mezi manžely nebo s rodičů na děti a jejich manžely a nabývá-li vlastnického práva jedna osoba nebo nerozvedení manželé;
 - b) jde-li o zřízení výměnku manželem pro druhého manžela nebo dítětem a jeho manželem pro rodiče;
 - c) jde-li o pronájem, ledaže se pronajímá celá přidělená budova.
 Zcizí-li se přidělený majetek do deseti let ode dne, kdy bylo do veřejné knihy pro nabyvatele vloženo vlastnické právo, jest zcizitel povinen odvésti Národnímu pozemkovému fondu pro účely, kterým má sloužiti výsledek konfiskace, rozdíl mezi cenou zcizovací a nabývací, snížený o částku, na kterou fond ocení dosud trvající zlepšení majetku. (§ 23 zák. č. 90/47 Sb.)
- 8) Přidělci jsou povinni podle rozhodnutí fondu přenechati přidělený majetek státu, zemi, okresu nebo obci pro veřejné účely, pro které by mohl být majetek vyvlastněn, a to za náhradu stanovenou na základě přidělové ceny (úhrady) se zřetelem na stav majetku v době přenechání; stejně se určí náhrada za přidělený majetek, dojde-li jinak k jeho vyvlastnění. Tohoto ustanovení nelze použiti, uplynula-li ode dne, kdy bylo pro nabyvatele vloženo do veřejné knihy vlastnické právo, doba delší než pět let. (§ 24 zák. č. 90/1947 Sb.)
- 9) Úhrada za přiděl zahrnuje v sobě dílel úhrady za půdu, stromy, budovy, živý a mrtvý inventář, zásohy, náklady na novou úrodu a bytové zařízení. Přidělci jsou povinni, pokud úhradu zcela nevyrovnali, hraditi Národnímu pozemkovému fondu ode dne kdy se ujali držby, 3% úroky do dne zaplacení a 6% úroky z prodlení.

Nedoplatky úhrady zatěžují i bez knihovního zápisu nemovitosti přiděleného majetku zákonným zástavním právem v pořadu za zákonným zástavním právem příslušejícím nedoplatkům na daní výdělkové (všeobecné nebo zvláštní), pozemkové nebo domovní, ale přede všemi jinými zákonnými zástavními právy, která mají jinak stejný pořad jako nedoplatky těchto daní. Stejně přednostní právo přísluší až do 20 % celkové úhrady vedlejším příslušnostem, zejména úrokům a úrokům z prodlení, i když jsou starší než 3 roky, útratám spojeným s vymáháním, jakož i platům učiněným za nabyvatele přiděleného majetku. (§ 28 zákona č. 90/47 Sb.)
- 10) Kdyby přidělci nesplnili některé z uvedených zde povinností, může Národní pozemkový fond provésti vhodná opatření, aby uložené podmínky byly splněny. Přidělci odpovídají v tom směru (pokud jde o spoluvlastnictví) rukou společnou a nerozdílnou za náklady s tím spojené. Porušili-li přidělce podmínky přidělu úmyslně nebo z hrubé nedbalosti, může Národní pozemkový fond i přiděl odníti.
- 11) Národnímu pozemkovému fondu přísluší právo dodatečně zříditi a knihovně zajistiti pozemkové služebnosti, nebo jiná vhodná opatření zaručující splnění účelu přidělu a řádné hospodaření na přidělené půdě, zejména omezení přidělců podle č. 5 a 6 této listiny, a to podle ustanovení § 26 zákona č. 90 Sb. z r. 1947.

Přídělová listina r. 1947 Václav Košátka, Emilie Košátková, 2. str.

Národní pozemkový fond vydáním této listiny svoluje a současně podle zákona zařizuje, aby v pozemkové knize katastrálního území Haklovy Dvory ve vložce č. 156 na přiděl označený usedlost čp.4 ve výměře asi 13 ha bylo vloženo s omezeními podle č. 5, 6, 7 a 8 této listiny vlastnické právo k přiděleným nemovitostem pro

Václava Košátku
a Emilii Košátkovou, každému polovicí.

V Praze dne 28. prosince 1947

J. Šimková

předseda Národního pozemkového fondu
při ministerstvu zemědělství v Praze

Za správnost:

[Handwritten signature]

Zapsáno podle usnesení okresního soudu v **v Č. Budějovicích.**
ze dne 5. 11. 1948 čd. 3-37/48 ve vložce 156
katastrálního území Haklovy Dvory
Okresní soud v **v Č. Budějovicích.**
odd. poz. knih, dne 29. 12. 1948.

[Handwritten signature]
soudní k. revizent:

Přídělová listina r. 1947 Václav Košátka, Emilie Košátková, 3. str.

3

OPIS !

Rada místního národního výboru v Haklových Dvorech.

Zn. 3 - 1956.

Dne 14. září 1956.

Košatkovci Václav a Emilie

Haklovy Dvory čp. 4

- R o z h o d n u t í -

Rada MNV v Haklových Dvorech projednala stav a způsob hospodaření na usedlosti čp. 4 v Haklových Dvorech jejímiž vlastníky jsou manželé Václav a Emilie Košatkovci spolu s pozemky o výměře cca 13 ha zemědělské půdy.

Na Vašem hospodářství dochází ke stálému snižování úrodnosti půdy v důsledku jejího nedostatečného obdělávání přičemž nejsou dodrženy plánované stavy hospodářského zvířectva a zejména nejsou plněny dočasně úkoly.

Za stávající situace nejste ani schopni zajistit řádné obdělání půdy k usedlosti patřící tím méně zvýšit podle usnesení strany a vlády zemědělskou výrobu.

Z těchto důvodů rozhodla rada MNV v Haklových Dvorech podle par. 6 vlád.nař. č. 50/55 Sb. příkazem zemědělskou usedlost čp.10 ČSSS v Hluboké n.Vlt. do bezplatného užívání na dobu ne kratší 20 let a to dnem 15. září 1956.

Současně příkazuje rada MNV v Haklových Dvorech podle paragrafu 13 cit.vlád.nař. se souhlasem rady ONV v Českých Budějovicích v zájmu zajištění a zvýšení zemědělské výroby i obytné budovy, které jsou nedílnou součástí této zemědělské usedlosti čp. 4 v Haklových Dvorech.

ČSSS v Hluboké n.Vlt. jsou podle par. 16 odst. 2 cit. vlád.nař. oprávněny bez souhlasu vlastníka zřídit na půdě usedlosti neb hospodářství úpravu potřebnou k zajištění neb zvýšení zemědělské výroby neb i trvalou stavbu.

Vy a Vaši rodinní příslušníci, kteří v zemědělství pracovali rozhodnutím rady MNV v Haklových Dvorech stávají se dnem 15.9.1956 zaměstnanci ČSSS v Hluboké n.Vlt.

Proti tomuto rozhodnutí lze se odvolat do 15 dnů ode dne doručení k zemědělskému odboru rady ONV v Českých Budějovicích písemným podáním učiněným u tohoto MNV v Haklových Dvorech.

Rada MNV v Haklových Dvorech odmítá podané odvolání podle par.29 vlád.nař. č. 20.55Sb, odkladný účinek v naléhavém zájmu veřejném.

nečit. podpis
člena rady ONV v.z.

Dvořák, v.r.
předseda MNV.

Kul.razítko :
Rada MNV Haklovy Dvory
okr. Č.Budějovice

Příloha 19

Rozhodnutí Rady MNV Haklovy Dvory r. 1956.

ZEMĚDĚLSKÁ SPRÁVA

RADY KRAJSKÉHO NÁRODNÍHO VÝBORU
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

TELEFON 2121

V Českých Budějovicích dne 20. května 1957.

O K - 1319/56.
O K - 1436/56.

Č. j.

Při odpovědi uveďte vždy tuto značku jednací

Tittl :

Václav a Emilie Košátkovi ,

Haklový Dvory čp. 4.

Stížnost proti předání usedlosti čp. 4 stát.statku v Hluboké n/Vlt
podle vlád. nař. čís. 50/55 Sb.
Vyřizuje : Ing. Bartoš.

Kancelář presidenta republiky odstoupila Vaši osobně
podanou stížnost ze dne 20.X.1956 zdejší správě zemědělství a les.
hosp. rady KNV, jakož i tutéž stížnost podanou Vámi na ministerstvo
zemědělství a les.hosp. proti předání Vaší zem.usedlosti čp. 4
v Haklových Dvorech u Čes.Budějovic k prošetření a dalšímu zařizení

Bylo zjištěno dále, že podal jste si stížnost v této
věci okresnímu prokurátoru v Čes. Budějovicích a že zem.odbor rady
ONV v Čes.Budějovicích svým rozhodnutím ze dne 10.dubna 1957 čj.
Zem.-3815/99-1957 podanému protestu okres.prokurátora vyhověl a
zrušil za účinnosti §u 42 odst.1. vl.nař.č.20/55 Sb. odst.7 vyda-
ného rozhodnutí rady MNV v Haklových Dvorech ze dne 14.září 1956
pokud jde o přikázání Vás a Vašich rodinných příslušníků do prac.
poměru stát.statku v Hluboké n/Vlt. Současně byl zrušen odst. 4
rozhodnutí rady MNV v Haklových Dvorech týkající se bezplatného
užívání objektu čp. 4 a máte proto možnost požádati ONV v Čes.Bu-
dějovicích o stanovení výše nájemného s ohledem na ust.§u 15 vl.
nař. čís. 50/55 Sb. Jinak zůstává v platnosti zápis o odevzdání a
převzetí zem.usedlosti čp. 4 a 37 v Haklových Dvorech do užívání
stát. statku v Hluboké n/Vlt.Vámi vlastnoručně podepsaný.

Vedoucí správy zemědělství a les.
hosp. rady KNV :
vz. : V. D r b o h l a v .

Příloha 20

Zemědělská správa rady KNV v Č. Budějovicích, vyřízení stížnosti r. 1957.

Народный Комиссариат Внутренних дел СССР
Отдел актов
Графдеканского Ведомства

Свидетельство о браке.

№ 5

Гр. Томашек

(гражданин)

Вацлав

(имя)

Владимиров

(отчество)

Гр-ца Кожанко

(гражданка)

Анастасия

(имя)

Вячеславовна

(отчество)

Вступила в брак, о чем в книге записей актов
графдеканского ведомства о

браке 8/XI-46 г. Восемью годами и девятью с половиной
лет и девятью месяцами и девятью днями

произведена соответствующая запись.

Томашек

(имя)

(гражданин после законного брака)

Томашикова

(имя)

Зав. отделом ЗАГС.

Владимиров

Деп. производителя

Владимиров

Příloha 21

Doklad o sňatku, Václav Tomášek, Anastázie Košítková, r. 1946.

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA

Odbor pro vnitřní věci rady

městského NÁRODNÍHO VÝBORU

v Brně

OKRES Brno - město

ODDACÍ LIST

V knize manželství - v oddací matrice

městského národního výboru

farního úřadu církevního

Brně

Jest zapsáno

ve svazku XII/4 - na straně 248 pod čís. řadovým 495

PRVOPIS
poplatku prosto

Tento opis (fotokopij) doslovně souhlasí s originálem - ověřenou kopií ... str. jde o opis úplný - částečný ... str. ověřený pod č.: 4774 dne ... 1. 8. 11. 1972
Správní poplatek ve výši Kč: ... uloženo.
Magistrát města České Budějovice

Den, měsíc, rok a místo uzavření manželství
8. 11. 1946, Vyšehrad, SSSR - osmého listopadu tisíc devět set čtyřicet šest

Jméno a příjmení	Václav Tomášek	ženich	Anastázie Košátková	nevěsta
------------------	----------------	--------	---------------------	---------

Den, měsíc, rok a místo narození	25. prosince 1923 Kolonie Česká, SSSR	4. května 1927 Kolonie Česká, SSSR
----------------------------------	---------------------------------------	------------------------------------

Stav	svobodný	svobodná
------	----------	----------

Povolání	neuváděno	v domácnosti
----------	-----------	--------------

Bydliště	Kolonie Česká, SSSR	Kolonie Česká, SSSR
----------	---------------------	---------------------

Jméno a příjmení, den, měsíc, rok a místo narození a povolání rodičů snoubenců	Vladimír Tomášek, 1890, dělník a Marie, roz. Tarabová, 1884, v domácnosti	Václav Košátka, 19. 3. 1894, zemědělec a Emilie, roz. Jandíková, 4. 1. 1903, v domácnosti
--	---	---

Jméno a příjmení, Povolání a bydliště svědků	Josef Divišek, rolník, Kolonie Česká, SSSR Vladimír Samtů, dělník, Romanov, SSSR
--	---

Dohoda snoubenců o příjmení ženich a děd	-----
--	-------

Poznamky	-----
----------	-------

Dne 12. ledna 1957.

Předseda: V. Z.

v Brně

SEVN - C 3

Zást. matř. úř. S. H. 016-15153

Příloha 22

Opis oddacího listu, Václav Tomášek, Anastázie Košátková, r. 1957.

1-я Обр. тип. Зак. № 2227.

Дно ссэр
Войсковая часть
№ 31866
и 2006
16 ноября 44г.

СПРАВКА О РАНЕНИИ

В боях Сосрат (войсковое звание)
2 чех.бр. тов. Томашек (фамилия)
Вячеслав Владимирович (имя) (отчество)
15 сентября 1944 г. был легко (тяжело, легко)
ранен Сильное мышечное разрывание левых (обожжен, обморожен и т. д.)
мышц правой локтевой сгиба. (диагноз поражения)
Место для печати
1-я Обр. тип. Зак. № 2227.

Пříloha 23

Zpráva o zranění, Václav Tomášek, r. 1944, část 1.

Дно ссэр
Войсковая часть
№ 31866
и 2006
16 ноября 44г.

Форма № 16 УВЗ

СПРАВКА

Д. на Сосрату 2 чехос. бригады (наименование войсковой части)
тов. Томашек (фамилия)
Вячеслав Владимирович (имя) (отчество)
в том, что означенный тов. Томашек В. В. (фамилия и инициалы)
находился на излечении в 31866 (наименование медицинского учреждения)
с 4 ноября 1944 г. по 16 ноября 1944 г.
по поводу (писать по-русски) Сильное мышечное разрывание левых (подробный диагноз ранения (болезни, травмы и т. д.)
мышц правой локтевой сгиба.

Zpráva o zranění, Václav Tomášek, r. 1944, část 2.

Ранение (заболевание, травма) связано, не связано (подчеркнуть) с происшествием на фронте
(привести мотивировку) Ранен 15 сентября 44

В лечебной комиссии признан по ст. —, гр. — расписан в болезни приказа НКО СССР
№ — 194 — Поручик к ефрейтовой службе

Место для печати
И. начальник лечебного учреждения
Александровский уезд. М. В. Зинбер

ПОЯСНЕНИЯ К ФОРМЕ № 16 УВВ

1. Настоящая справка выдается во всех медицинских учреждениях, начиная со стационара ДМП, каждому раненому (больному, пораженному), у которого определен исход или иной исход ранения или заболевания (выписывающемуся в часть по выздоровлению, направляющемуся в батальон в запас, увольняемому вместе с военной службой), т. е. в тех случаях, когда история болезни увольняемого из лечебного учреждения остается в данном учреждении.

2. Лицам, эвакуируемым из одного лечебного учреждения в другое, а также направляемым в санатории, выдавать справки категорически воспрещается, так как вся медицинская документация, в том числе истории болезни этих раненых (больных) присылается в те учреждения, куда направляются эвакуируемые.

Зак. № 2226. 1-я Обр. тип.

Zpráva o zranění, Václav Tomášek, r. 1944, část 3.

MINISTERSTVO VNITRA REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ
МИНИСТЕРСТВО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ ЧЕХОСЛОВАЦКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Běžné číslo seznamu optantů:
No списка оптирующих: 21.

Дне 31. ledna 1947.
Дня

Ev. číslo:
№ * 3031

OPČNÍ OSVĚDČENÍ.
ОПТАЦИОННОЕ УДОСТОВЕРЕНИЕ.

Opční žádost podle Dohody ze dne 10. VII. 1946 mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o právu opce a vzájemného přesídlení občanů české a slovenské národnosti, žijících v SSSR na území bývalé volynské gubernie, kterou podal

Опционное прошение по договору от 10-го июля 1946 года между правительством Чехословацкой республики и правительством Союза Советских Социалистических республик о праве оптации и взаимного переселения граждан чешской и словацкой национальностей, проживающих в СССР на территории бывшей Волынской губернии, которую подал

Tomášek Václav

bytem v
место жительства

Mižhirne

narozen dne
день рождения

1923.

se běže na vědomí.
берется во внимание.

Tato opce se vztahuje
Это опционное удостоверение относится

na manželku k manželce Tomášková Anastasije rozenou roжденной 1927.
к супруге

na děti: 1.	_____	5.	_____
k dětem: 2.	_____	6.	_____
3.	_____	7.	_____
4.	_____	8.	_____

a na ostatní členy rodiny: _____
и к прочим членам семьи:

Tímto opčním osvědčením se uvedené osoby staly československými státními občany a povoluje se jim vjezd na území Československé republiky.

Этим опционным удостоверением, лица записанные в нем, получили гражданство Чехословацкой республики и разрешается им въезд на территорию Чехословакии.

Za ministra vnitra republiky Československé:
За министра внутренних дел Чехословацкой республики:

čs. delegát v Smíšené československo-sovětské komisi.
чехословацкий уполномоченный в смешанной
Чехословацко-Советской комиссии.

Příloha 24

Opční osvědčení, Václav Tomášek, Anastázie Tomášková, r. 1947.

Pan (i) Tomášek
Václav nar. 1923
 v Dzrženský Rayon na Volyni
 bytem v Vových Dvorech
 čp. 22 okr. Č. Budějovice
 je členem členem
 SVAZU ČECHŮ Z VOLYNĚ

Jmenovaný(á) je reemigrovaným(ou) volynským(ou) Čechem(škou) a vrátil(a) se do vlasti
jako voják gen. Svobody

Svaz Čechů z Volyně vřele doporučuje, aby čl. úřady vycházely dotyčným všemožně vstříc při budování nové existence ve vlasti.

Žatec dne 5. února 1948

Členský příspěvek
 20.-Kčs.
 Zápisné

Rok	Výše příspěvku	Datum zaplacení	Potvrzení
1946	/	/	/
1947	/	/	/
1948	100.-	2. 4. 48.	
1949			
1950			

Svaz Čechů z Volyně ŽATEC

Příloha 25

Svaz Čechů z Volyně, Žatec, členská legitimace, Václav Tomášek, r. 1948.

Z E M S K Ý N Á R O D N Í V Ý B O R V P R A Z E

Číslo: I 3a-R-13343-1948.

V Praze dne 15.července 1948.

L i s t i n a

o udělení československého státního občanství.

Usnesením zemského národního výboru v Praze ze dne 13.července 1948 nabyt podle ústavního zákona ze dne 12.dubna 1946,č.74 Sb.,

československého státního občanství

Václav T o m á š e k,

narozený dne 25.prosince 1923 v obci Mižhirne, okr.Žitomír na Volyni, bytem v obci Haklovy Dvory čp.22, okres České Budějovice, dosud sporné státní příslušnosti.

Zároveň nabytva československého státního občanství jeho manželka Anastázie, rozená Košátková, narozená dne 6.května 1927 v Mižhirne na Volyni.

R e f e r e n t :

[Handwritten signature]

Státoobčanská přísaha složena dne 9. září 1948.

Okresní národní výbor v Čes. Budějovicích,
dne 9. září 1948.

Referent ONV:

v z.

[Handwritten signature]

Příloha 26

Listina o udělení československého státního občanství, Václav Tomášek, Anastázie Tomášková, r. 1948.

MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBRANY
Kancelář československých legií

Čj. 144390 - T_o - 245 - 1947.

Evid. číslo: 38483.

Kolku prosto
podle § 21 zák. č. 255/1946 Sb.

Osvědčení

podle § 8 zák. č. 255/1946 Sb.

Jméno a příjmení Václav T O M Á Š E K, nar. dne 25/12 1923
v České kolonii okres Žitomír země SSSR.
dom. přísl. dosud neurčena okres - země -
stát. občan československý, je ve smyslu § 1 odst. 1, písm. a/ odst. 2 zákona ze dne 19. prosince 1946 č. 255 Sb. — o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození —

účastníkem národního boje za osvobození.

Podle ustanovení § 15 výše uvedeného zákona započítává se mu doba:

Od 19. ledna 1944 do 5. května 1945 jako příslušníku čs. armády v zahraničí.

Výkonným letcem byl ode dne - / - 19 - do dne - / - 19 -

Jako parašutista byl v týlu nepřítele ode dne - / - 19 - do dne - / - 19 -

Toto osvědčení je dokladem k uplatnění práv vyhrazených účastníkům národního boje za osvobození ustanovením §§ 3 až 5, 16 až 18 výše uvedeného zákona.

Poněvadž výše jmenovaný účastník národního boje za osvobození padl — popraven — zemřel — je ne-
zvěstný — invalidní — přecházejí jeho práva podle ustanovení § 6 odst. 1, písm. -, § 7 odst. 2 výše
uvedeného zákona na jeho -

nar. dne / 19 v - okres -
přísl. do - okres - země -
státní občanství -

V Praze dne 4. prosince 1948.

Za ministra

M. Drimoch

Vlastnoruční podpis majitele osvědčení:

Václav Tomášek

Tiskárna MNO Praha — 48-1253

Příloha 27

Osvědčení, Václav Tomášek, účastníkem národního boje za osvobození, r. 1948.

Přílohy 28–45, Václav Tomášek – vyznamenání, odznaky, medaile, jsou věnované oceněním vojenských zásluh panu Václavu Tomáškov. Přílohy jsou zpracované jako dokumentace ocenění, které mi bylo k tomuto účelu zapůjčeno z pozůstalosti a popis tohoto ocenění v orámované části z citovaného elektronického zdroje.

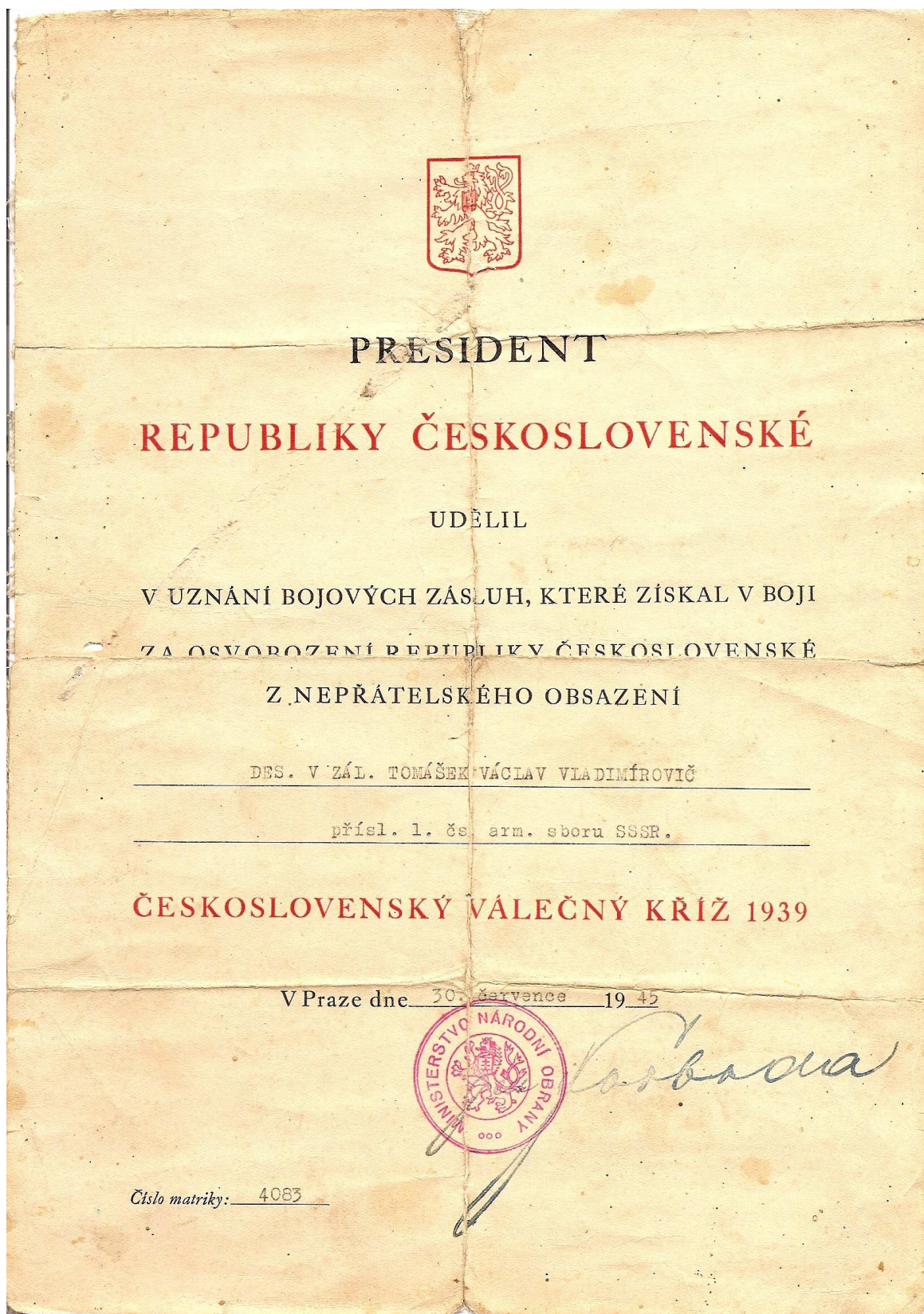
Příloha 28

Vojenská legitimace, r. 1944 Československá vojenská jednotka v SSSR.

 <p style="text-align: center;">VOJENSKÁ LEGITIMACE ВОЕННЫЙ БИЛЕТ</p> <p style="text-align: right;">№ <u>6976</u></p>	<p>Пříjmení a jméno: <u>Tomášek Václav</u></p> <p>Hodnost a branný poměr: <u>1. pers. kom. l. 72337</u></p> <p>Čs. vojenská jednotka v SSSR</p> <p>Dne: <u>6 srpna 1944</u></p> <p style="text-align: center;"> Foto Razítko </p> <p>Čís <u>6976</u></p> <p style="text-align: right;">Mimo posádku nutný cestovní rozkaz!</p>
<p>Фамилия, имя и отчество: <u>Томашек Вацлав</u></p> <p>Звание: <u>полк</u></p> <p style="text-align: center;"> Печать </p> <p>№: _____</p>	<p>Чехословацкая военная часть в СССР</p> <p>Дни: <u>6 августа 1944</u></p> <p>Офицер связи Генштаба РККА <u>Томашек Вацлав</u></p> <p>Без печати и подписи офицера связи Генштаба РККА не действителен!</p> <p>Все гарнизона нужна командировка!</p>

Příloha 29

Československý válečný kříž 1939. V uznání bojových zásluh, které získal v boji za osvobození Republiky Československé z nepřátelského obsazení, r. 1945 prezident Republiky Československé.

Československý válečný kříž 1939

Československý válečný kříž byl zřízen nařízením vlády republiky Československé ze dne 20. prosince 1940, č. 4/1941 Úř. věst. čsl., jímž se zřizuje Československý válečný kříž z r. 1939. Platnost tohoto nařízení byla posléze potvrzena vyhláškou ministra vnitra č. 41/1946 Sb., ze dne 26. ledna 1946 o platnosti nařízení vlády republiky Československé ze dne 20. prosince 1940, č. 4/1941 Úř. věst. čsl., se zřizuje Československý válečný kříž z r. 1939. Stanovy řádu byly pozměněny vládním nařízením č. 30/1949 Sb., ze dne 18. ledna 1949, jímž se doplňují předpisy o některých vyznamenáních.

Československý válečný kříž 1939 byl zřízen Na památku boje za osvobození republiky Československé z nepřátelského obsazení jako viditelné vyznamenání československým občanům ve vlasti, jednotkám a příslušníkům československé armády v zahraničí, jakož i jednotkám a příslušníkům spojeneckých armád, kteří se zúčastnili boje, vzplanuvšího v r. 1939, a prokázali v něm vynikající a úspěšný čin výkonný nebo velitelský, při němž byli osobně vystaveni nebezpečí života nebo život obětovali.

Československý válečný kříž z r. 1939 má jeden stupeň. Uděluje se in natura jen jedenkrát při prvním vyznamenání. Každé další vyznamenání Československým válečným křížem se označí jeho nositeli na stuze bronzovou snítkou.

Popis Československého válečného kříže z r. 1939:

Kříž o stejných ramenech zakončený hroty, uprostřed mezi rameny zkřížené meče. Na líci malý státní znak, na rubu jsou zemské znaky v kruzích, a to uprostřed ve štítu znak Čech, v hrotech ramen kříže nahoře znak Slovenska, vlevo Moravy, vpravo Slezska a dole Podkarpatské Rusi. Ve středu v mezerách mezi kruhem vroubícím znak Čech a okrajem štítu je rozložený letopočet 1939. Stuha je stejného vzoru jako u Československého válečného kříže z r. 1918; úzké červené proužky jsou nahrazeny proužky modrými.

Československým válečným křížem z r. 1939 mohli být po jeho zřízení vyznamenáni českoslovenští občané ve vlasti a příslušníci československé armády v zahraničí, kteří v boji proti nepříteli po 15. březnu 1939 splnili výše uvedené podmínky. Československým válečným křížem z r. 1939 mohli být dále vyznamenány pluky nebo oddíly a setniny za vynikající a úspěšné splnění úkolu. Kříž mohl být udělen také příslušníkům a jednotkám spojeneckých armád.

S účinností od 15. dubna 1948 (na základě změny provedené vyhláškou č. 41/1946 Sb.) mohl být Československý válečný kříž z r. 1939 udělován také "cizím státním příslušníkům, vojenským a podobným útvarům, skupinám osob a symbolům, znázorňujícím skupiny osob, které se zasloužily."

Československý válečný kříž z r. 1939 byl udělován doživotně. Vyznamenaný obdržel současně diplom, opravňující ho k nošení Československého válečného kříže z r. 1939.

V případě úmrtí je válečný kříž ponechán na památku rodině nebo příbuzným. Válečný kříž však nesmí být nošen jinou osobou než vyznamenaným.

Československý válečný kříž z r. 1939 propůjčoval prezident republiky, popřípadě ministr národní obrany nebo velitel vojska, pokud je prezident republiky k tomu zmocnil.

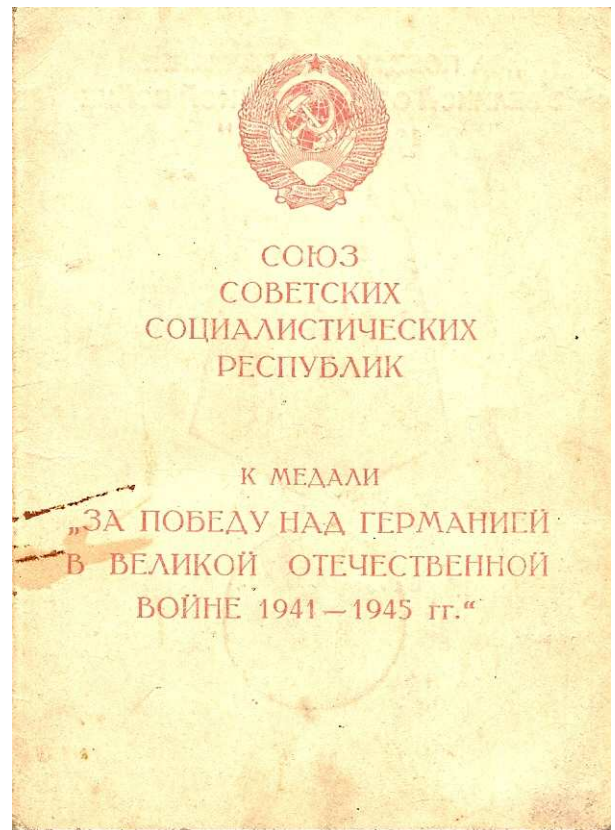
Zdroj: Řády a vyznamenání Československa a ČSSR do roku 1989 [online]. [cit. 27. 2. 2008].

Československý válečný kříž 1939. Dostupné na WWW:

http://www.vyznamenani.net/CSR/Valecny_kriz_1939.html

Пříloha 30

Medaile „За вѣтѣзствѣ над Нѣмецкѣм ве Велкѣ влѣстѣнецкѣ вѣлцѣ“, г. 1946
Презѣдѣум Нежвышшѣго Совѣту СССР.

Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR

Medaile "Za vítězství nad Německem ve Velké Vlastenecké válce 1941-1945"

Medaile "Za vítězství nad Německem ve Velké Vlastenecké válce 1941–1945"

Zřízení: 9. 5. 1945 výnosem Prezidia Nejvyššího Sovětu SSSR.

Udělován: příslušníkům sovětské i spojeneckých armád a dále civilním osobám (sloužícím v armádě) za účast v bojích Velké Vlastenecké války.

Poznámka: podmínkou pro udělení medaile byla služba v armádě minimálně 3 měsíce pro vojáky, 6 měsíců pro civilisty.

Počet vyznamenaných:

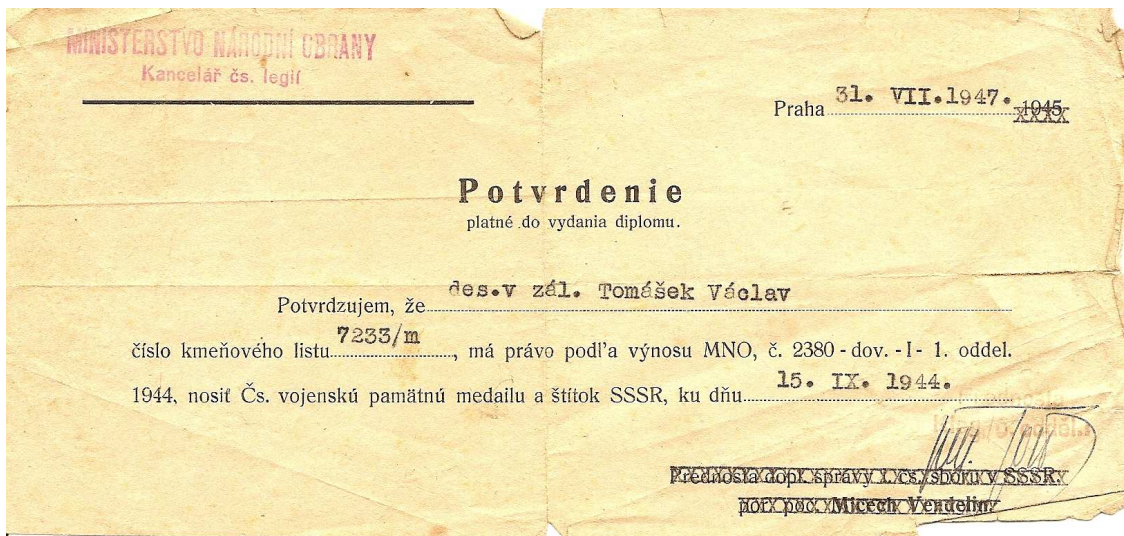
touto medailí byli vyznamenáni rovněž příslušníci 1. čs. armádního sboru. S ohledem na podmínku minimální vojenské služby po dobu 3 měsíců mohla být medaile po válce udělena zhruba 10 000 československým vojákům.

Zdroj: GELBIČ, M.: *Československé vojenské jednotky v SSSR (1942–1945)*, [online]. [cit. 27. 2. 2008]. Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR.

Dostupný na WWW: <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal114cz.php>>

Příloha 31

Pamětní medaile Československé armády v zahraničí, Československá vojenská pamětní medaile se štítkem SSSR, r. 1947 Ministerstvo národní obrany, Kancelář čs. legií.

Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR

Pamětní medaile československé armády v zahraničí (bronzový štítek "SSSR" potvrzuje příslušnost k vojenské jednotce v SSSR)

Pamětní medaile československé armády v zahraničí

Zřízena: 15. 10. 1943 čs. vládou v Londýně.

Udělována: příslušníkům československých vojenských jednotek v zahraničí na památku služby v československé armádě v zahraničí. Mohla být také udělena cizím státním příslušníkům, kteří se zúčastnili bojů za svobodu republiky a také těm, kteří byli přiděleni a konali službu v československých vojenských jednotkách v zahraničí, a to nejméně po dobu dvou měsíců.

Stupně či opakované udělení: na stuze připevněné kovové štítky s označením zemí vyjadřují příslušnost k vojenské jednotce československé armády v zahraničí (SSSR, Francie, Velká Británie, Střední Východ).

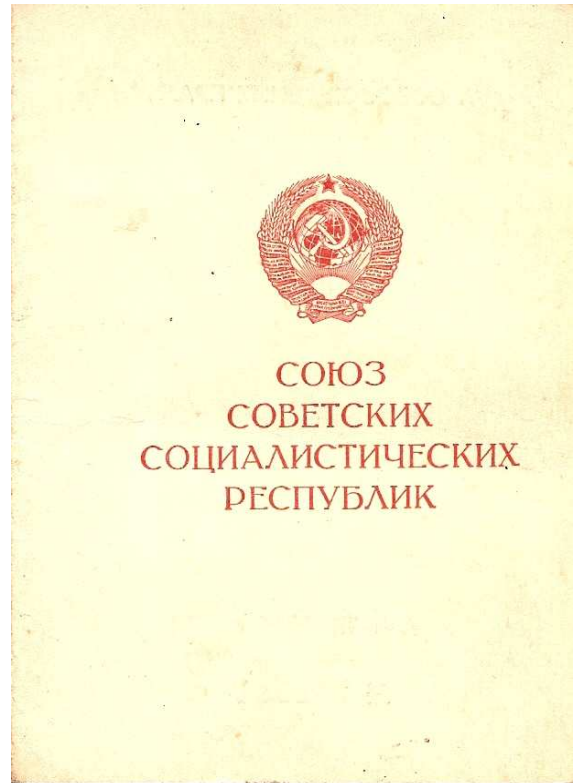
Příslušníkům československých východních jednotek byla tato medaile udělována se štítkem "SSSR".

Zdroj: GELBIČ, M.: *Československé vojenské jednotky v SSSR (1942-1945)*, [online]. [cit. 27. 2. 2008]. Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR.

Dostupný na WWW: <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal5cz.php>>

Пříloha 32

Medaile „За освобождение Праги“, г. 1950 президиум Nejvyššího sovětu SSSR.

Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR

Medaile "Za osvobození Prahy"

Medaile "Za osvobození Prahy"

Zřízení: 9. 6. 1945 výnosem Prezidia Nejvyššího Sovětu SSSR.

Udělován: příslušníkům sovětské a spojeneckých armád za účast v heroickém útoku a osvobození Prahy v období 3. - 9. 5. 1945 a rovněž organizátorům a velitelům bojových operací při osvobození tohoto města.

Počet vyznamenaných:

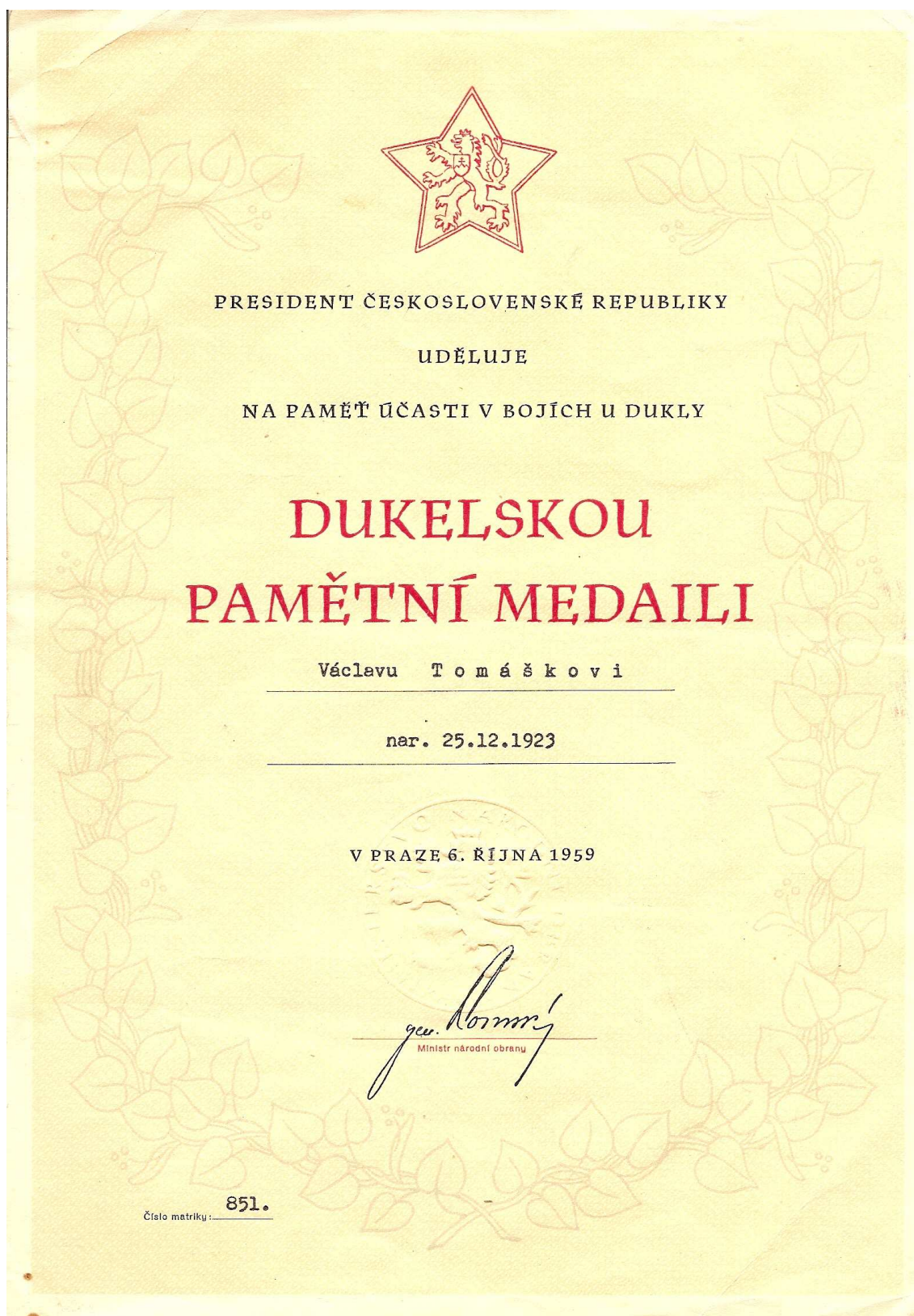
touto medailí byli vyznamenáni rovněž někteří příslušníci *1. čs. armádního sboru* a to minimálně tzv. *Zvláštního oddílu*.

Zdroj: GELBIČ, M.: *Československé vojenské jednotky v SSSR (1942-1945)*, [online]. [cit. 27. 2. 2008]. Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR.

Dostupný na WWW: <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal13cz.php>>

Příloha 33

Dukelská pamětní medaile. Na paměť účasti v bojích u Dukly, r. 1959 prezident Československé republiky.

Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR

Dukelská pamětní medaile

Dukelská pamětní medaile

Zřízena: 26. 6. 1959 vládním nařízením k 15. výročí bojů u Dukly a ocenění zásluh o osvobození Československé republiky od fašistických okupantů a upevnění československo-sovětské družby.

Udělována: žijícím, padlým a zemřelým příslušníkům *1. československého armádního sboru* v SSSR, kteří se ve dnech 8. 9. až 28. 11. 1944 zúčastnili bojů u Dukly, a ostatním občanům, kteří v bezprostřední souvislosti s dukelskou operací, přispěli k citelnému poškození nepřítele a k pomoci československým a sovětským útvarům.

Počet vyznamenaných: vzhledem k početnímu stavu *1. čs. armádního sboru* v září 1944, mohlo tuto medaili obdržet zhruba 16 000 příslušníků sboru.

Zdroj: GELBIČ, M.: *Československé vojenské jednotky v SSSR (1942-1945)*, [online]. [cit. 27. 2. 2008]. Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR.

Dostupný na WWW: <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal6cz.php>>

Příloha 34

Pamětní medaile k 20. výročí Slovenského národního povstání. Na paměť boje proti fašismu, r. 1964 prezident Československé socialistické republiky.

Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR

Pamětní medaile k 20. výročí Slovenského národného povstání

Pamětní medaile k 20. výročí Slovenského národného povstání

Zřízena: 17.06.1964 opatřením předsednictva Národního shromáždění ČSSR.

Udělována: jako čestné uznání k ocenění účasti v boji proti fašismu ve Slovenském národním povstání.

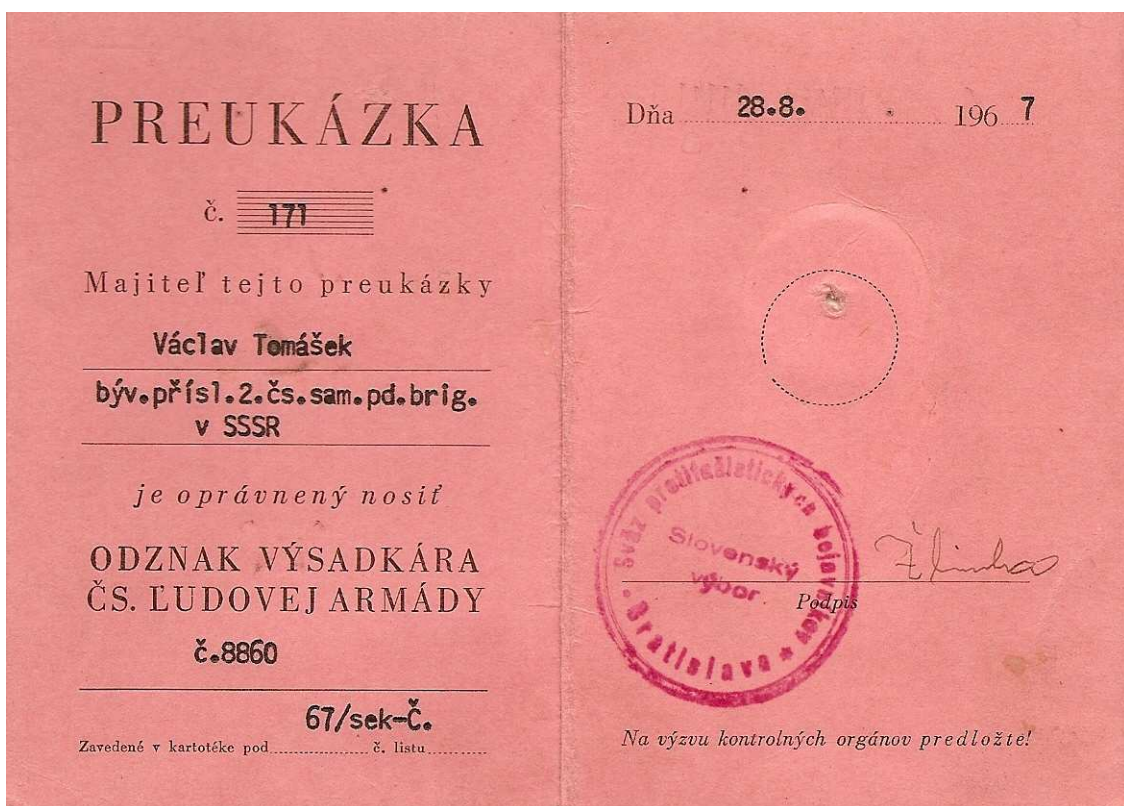
Počet vyznamenaných: tato medaile byla rovněž udělena bývalým příslušníkům 2. čs. *paradesantní brigády*.

Zdroj: GELBIČ, M.: *Československé vojenské jednotky v SSSR (1942-1945)*, [online]. [cit. 27. 2. 2008] . Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR.

Dostupný na WWW: <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal28cz.php>>

Příloha 35

Odznak výsadkáře Československé lidové armády, r. 1967 Svaz protifašistických bojovníků, Slovenský výbor, Bratislava.

Příloha 36

Zasloužilý bojovník proti fašismu. Čestná medaile II. stupně, r. 1988 Český svaz protifašistických bojovníků.

Пříloha 37

Řád Vlastenecké války II. stupeň, r. 1988 Президиум Nejvyššího Sovětu SSSR.

и № 316136

*Томашек
Вашилав*

за мужество и отвагу, проявленные в совместной борьбе с немецко-фашистскими захватчиками в составе Советской Армии в годы Великой Отечественной войны,

Председатель
Верховного Совета СССР *И. Корбуцкий*

№ ордена *5019615*

14 - сентября 1988 года

Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR

Řád Vlastenecké války
(1. stupeň)

Řád Vlastenecké války
(2. stupeň)

Řád Vlastenecké války

Zřízení: 20. 5. 1942 výnosem Prezidia Nejvyššího Sovětu SSSR.

Udělován: mužstvu a důstojníkům armády, námořnictva, vojskům NKVD i partyzánským oddílům, kteří v bojích projevili statečnost, odolnost a udatnost a nebo svými činy napomohli k úspěchu bojových operací.

Stupně či opakované udělení: řád má dva stupně. *1. stupeň* byl udělován za celou řadu činů typu zničení velmi vážného objektu v týlu protivníka; zničení určitého množství letadel v leteckých soubojích; provedení určitého počtu bojových letů; zničení určitého množství pozemní techniky; provedení určitého množství pozemních bojů apod. *2. stupeň* pak byl udělován za stejné činy, avšak kvantitativně nižší.

Jubilejní varianta: byl vydáván od roku 1985 veteránům, aktivním účastníkům vlastenecké války, včetně příslušníků spojeneckých (tedy i československých) jednotek ke 40. výročí vítězství. Řád měl opět *dva stupně*.

Zdroj: GELBIČ, M.: *Československé vojenské jednotky v SSSR (1942-1945)*, [online]. [cit. 27. 2. 2008]. Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR.

Dostupný na WWW: <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal8cz.php>>

Пříloha 38

Памětní odznak „50 let osvobození Ukrajiny“, r. 1995 prezident Ukrajiny.

Пříloha 39

Памětní medaile „50 let vítězství ve Velké vlastenecké válce 1941–1945“, г. 1995
президент Рускe федерации.

Příloha 40

Jmenování do hodnosti poručíka ve výslužbě, r. 1995 výpis z rozkazu ministra obrany ČR.

**Okresní vojenská správa
České Budějovice**

Výtisk číslo: 1
Počet listů : 1

VÝPIS Z ROZKAZU

MINISTRA OBRANY ČR
(ve věcech personálních)

číslo 66 ze dne 13. dubna 1995

Jako výraz ocenění významu národního boje za osvobození, vlastenectví a statečnosti příslušníků domácího a zahraničního odboje v letech II. světové války, u příležitosti 50. výročí ukončení II. světové války v Evropě se dnem 8. května 1995 **j m e n u j e**

u 1. armádního sboru

Vyšší doplňovací velitelství České Budějovice

Okresní vojenské správy České Budějovice

do hodnosti

p o r u č í k a v e v ý s l u ž b ě

praporčík Václav Tomášek , 25.12.1923

Ministr obrany ČR

Vilém H O L Ā Ň, v.r.

Za správnost:

Náčelník OVS České Budějovice
pplk. Ing. Karel M A C H A Č

Příloha 41

Pamětní medaile 55. výročí konce II. světové války, za účast v boji za národní osvobození v letech 1939–1945, r. 2000 – předseda vlády ČR Miloš Zeman, ministr obrany ČR Vladimír Vetchý.

PAMĚTNÍ MEDAILE

55. výročí konce II. světové války

za účast v boji za národní osvobození
v letech 1939 – 1945

TOMÁŠEK Václav

V Praze 8. května 2000

ministr obrany ČR Vladimír Vetchý

předseda vlády ČR Miloš Zeman

Příloha 42

Osvědčení válečného veterána, e. č. 170000160, r. 2003 Ministerstvo obrany České republiky.

MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

OSVĚDČENÍ

VÁLEČNÉHO VETERÁNA

podle § 5 zákona č. 170/2002 Sb., o válečných veteránech

evidenční číslo 170000160

Ministerstvo obrany vydává osvědčení, že

Václav Tomášek

narozen 25. prosince 1923 v České Kolonii okres Žitomír, občan České republiky, je

VÁLEČNÝM VETERÁNEM

Jmenovaný splnil všechny podmínky pro přiznání statusu válečného veterána.

Údaje o výkonu služby rozhodné pro vydání osvědčení:

Jmenovaný byl příslušníkem československé armády v zahraničí v době od 29. února 1944 do 5. května 1945 a je nositelem osvědčení podle § 1 odst. 1 bod 1. písm. a) zákona č. 255/1946 Sb.

V Praze dne 14. února 2003

Ministr obrany České republiky

Příloha 43

Pamětní medaile k 60. výročí SNP, osvobození Slovenska a vítězství nad fašismem,
r. 2005 Ústřední rada Slovenského svazu protifašistických bojovníků.

ÚSTREDNÁ RADA
Slovenského zväzu
protifašistických bojovníkov

u deľuje

PAMÄTNÚ MEDAILU
K 60. VÝROČIU SNP,
OSLOBODENIA SLOVENSKA
A VÍŤAZSTVA NAD FAŠIZMOM

Václav Tomášek

Za zásluhy v boji proti fašizmu počas
SNP a v boji za oľobodenie Slovenska,
za zásluhy v boji za sľobodu, demokraciu
a za rozvíjanie pokrokových tradícií
odkazu boja za sľobodu a proti fašizmu.

Dňa *6. 10. 2005*

[Signature]
Predseda SZPB

Пříloha 44

Памětní medaile „60 let vítězství ve Velké vlastenecké válce 1941–1945“, г. 2005
prezident Ruské federace.

„60 ЛЕТ ПОБЕДЫ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ
1941 – 1945 гг.“

А № 8353114

Моллашев

(фамилия)

Вацлав

(имя)

(отчество)

Указом
Президента Российской Федерации
от 28 февраля 2004 г.
награжден(а) юбилейной медалью

„60 ЛЕТ ПОБЕДЫ
В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ
ВОЙНЕ 1941 – 1945 гг.“

Příloha 45

Čestný pamětní odznak k 60. výročí ukončení 2. světové války, r. 2005 Ministerstvo obrany České republiky.

MINISTERSTVO OBRANY
ČESKÉ REPUBLIKY

*Potvrzení o udělení
pamětního odznaku
k
60. výročí ukončení
2. světové války*

Václav Tomášek

nar. 25. 12. 1923

V Praze dne 4. května 2005

za Ministerstvo obrany

Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR

*Čestný pamětní odznak
k 60. výročí ukončení
2. světové války*

Čestný pamětní odznak k 60. výročí ukončení 2. světové války

Zřízení: rozkazem ministra obrany z 27. 9. 2004.

Udělován: válečným veteránům a účastníkům národního odboje, vojákům v činné službě a občanským zaměstnancům resortu obrany, příslušníkům ozbrojených sil cizích armád i jiným osobám za jejich osobní podíl na prosazování hodnot svobody a demokracie, na rozvoji a vytváření vojenských tradic českého a československého státu.

Zdroj: GELBIČ, M.: *Československé vojenské jednotky v SSSR (1942-1945)*, [online]. [cit. 27. 2. 2008].
Vyznamenání příslušníci čs. jednotek v SSSR.

Dostupný na WWW: <<http://www.czechpatriots.com/csmu/medal31cz.php>>

Příloha 46

Rodina Součkových před jejich domem na Ukrajině. Zleva Vladimír Souček, narodil se v r. 1910.

Příloha 47

Původní dům v Okolku, ve kterém vyrůstala Jarmila Stará, jak vypadal při její návštěvě v r. 2007. „Náš oškubaný dům na Okolku, zrezavelá střecha, urvané okapy, místo okna nevzhledný dveře a ke všemu nabílený, zahrada vykáčená.“

Příloha 48

Jarmila Stará u označení obce Okolek při návštěvě v r. 2007. Okolek – ukrajinský Okilok.

Příloha 49

Jarmila Stará při její návštěvě v Okolku v r. 2007. V 1911–13 byla vydlážděná tato cesta přes ves.

Příloha 50

Jarmila Stará na hřbitově v Okolku při její návštěvě v r. 2007. Zarostlá česká strana hřbitova.

Příloha 51

Jan Jandík se svou ženou Annou Jandíkovou (rozenou Suchou), kteří do Volyňské gubernie na Ukrajině přišli z Čech, podle vyprávění potomků od Hradce Králové. Jan Jandík zadní řada uprostřed (šedivý starší muž), Anna Jandíková vpravo (stojící žena v bílé blůze).

Příloha 52

Emílie Košátková (rozená r. 1903 Jandíková) první řada dole, první zleva, **Anna Jandíková (rozená Suchá)** poslední v řadě vpravo, druhá řada, **Jan Jandík** poslední vpravo.

Příloha 53

Česká škola v České kolonii v r. 1936, První řada dole, uprostřed učitel **Jaroslav Černý**, vedle vpravo **Žeňa Košátková**; druhá řada, druhá zleva **Nina Košátková**, poslední v řadě vpravo **Václav Tomášek**; třetí řada nahoře, třetí zleva **Františka Košátková**, předposlední v řadě vpravo **Josef Košátko**, poslední v řadě vpravo **Alexandr Jandík**.

Příloha 54

Ukrajinská škola v Romanově v r. 1937. První řada dole, sedmá zleva je Anastázie Košátková. Anastázie byla nemocná, českou školu zrušili, musela chodit do školy ukrajinské.

Příloha 55

Josef Košátko (sedící) a kamarád z vojny; fotografii z r. 1944 poslal rodičům.

Příloha 56

Rodina Košátkových, fotografie v jejich domě v České kolonii na Ukrajině počátkem r. 1947 před reemigračním transportem do Čech. Dole zleva Emílie Košátková (rozená Jandíková), vpravo Václav Košátko. Nahoře zleva Václav Tomášek a jeho manželka Anastázie Tomášková (rozená Košátková). Uprostřed, nejmladší syn Vladimír, dcera Františka a vpravo nahoře syn Josef.

Příloha 57

Sourozenci Košátkovi, fotografie v rodném domě v České kolonii na Ukrajině počátkem r. 1947 před reemigračním transportem do Čech. Dole zleva Josef a Anastázie, nahoře zleva Františka a Vladimír.

Příloha 58
Václav Tomášek, když narukoval.

Příloha 59
Václav Tomášek po skončení druhé světové války.

Příloha 60

Bratři: Václav Tomášek

Vladimír Tomášek

Rostislav Tomášek

Vladimír Tomášek zemřel na frontě ve druhé světové válce.

Příloha 61

Rostislav Tomášek zůstal hned po válce v Čechách, v 50. letech 20. stol. emigroval do Německa.

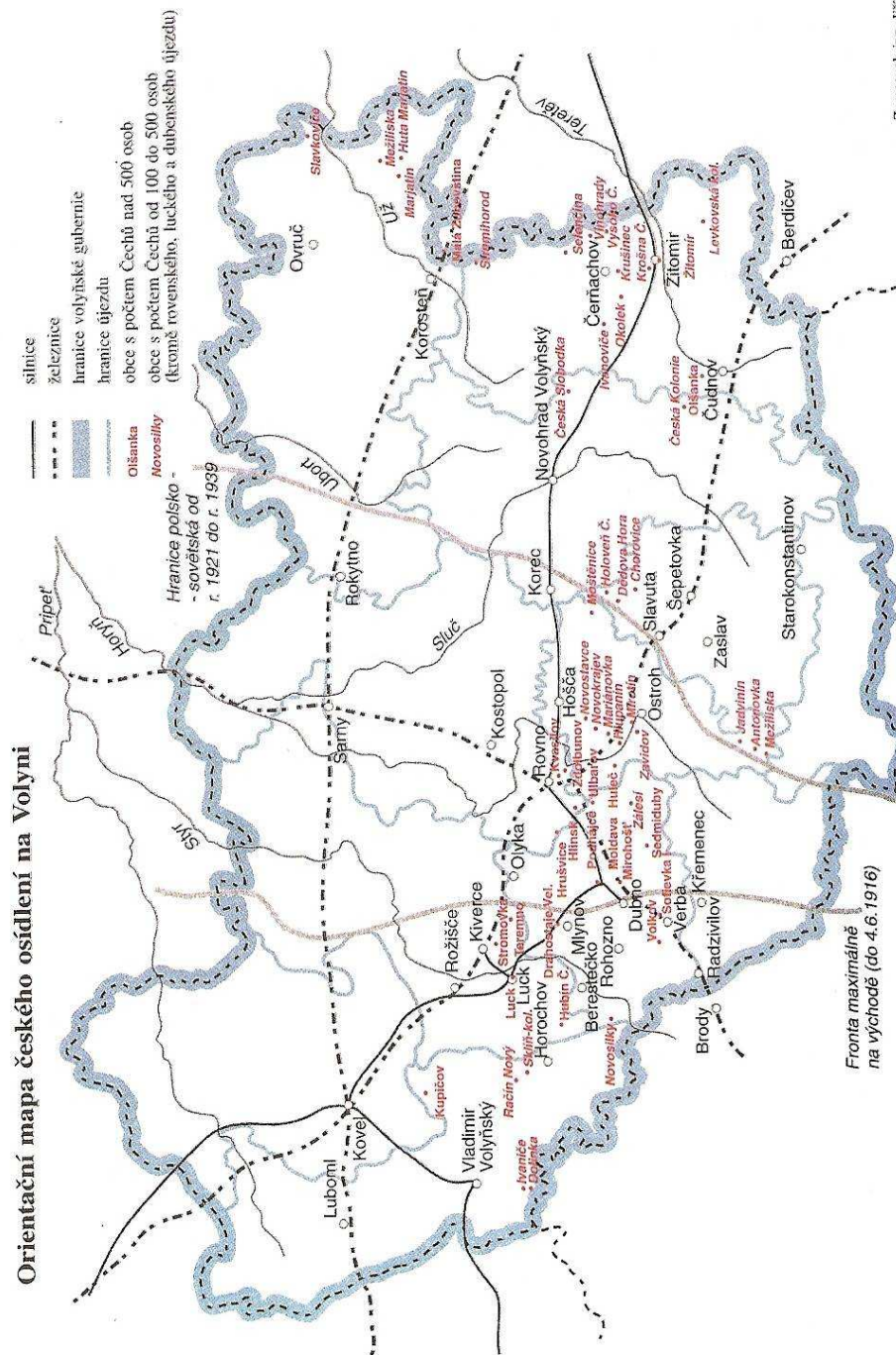
Příloha 62

Václav Tomášek se oženil s Anastázií Košátkovou. Nějaký čas po svatbě se šli Václav a Anastázie vyfotit na památku do Romanova.

Příloha 63

Rodina Košátkových, kolem r. 1950 na zahradě přidělené usedlosti v Haklových Dvorech čp. 4. Dole zleva Václav a Emílie, nahoře zleva Vladimír, Františka a Josef.

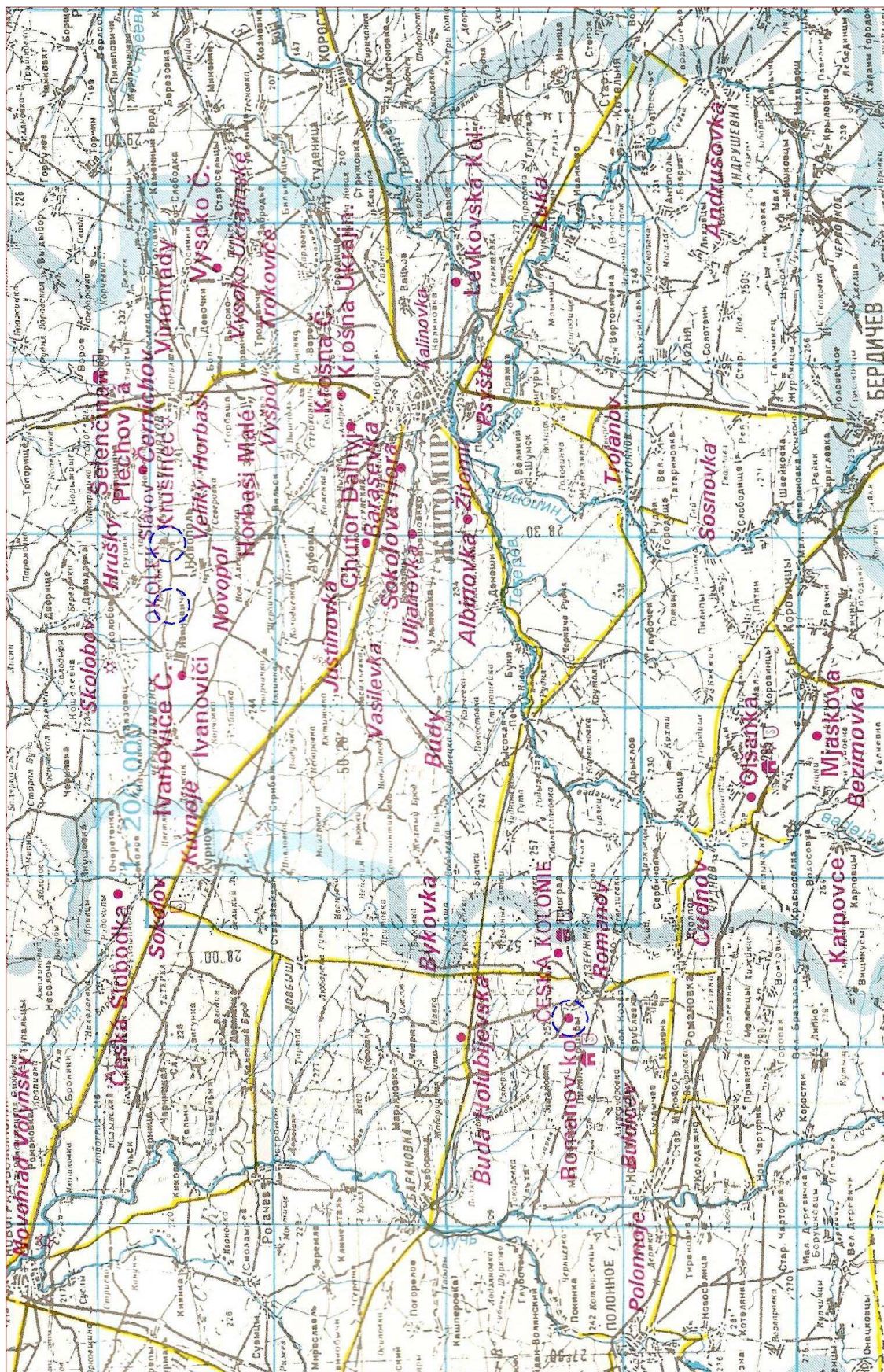

Zpracoval: ing. Jiří Hofman

Příloha 64

Orientační mapa českého osídlení na Volyni

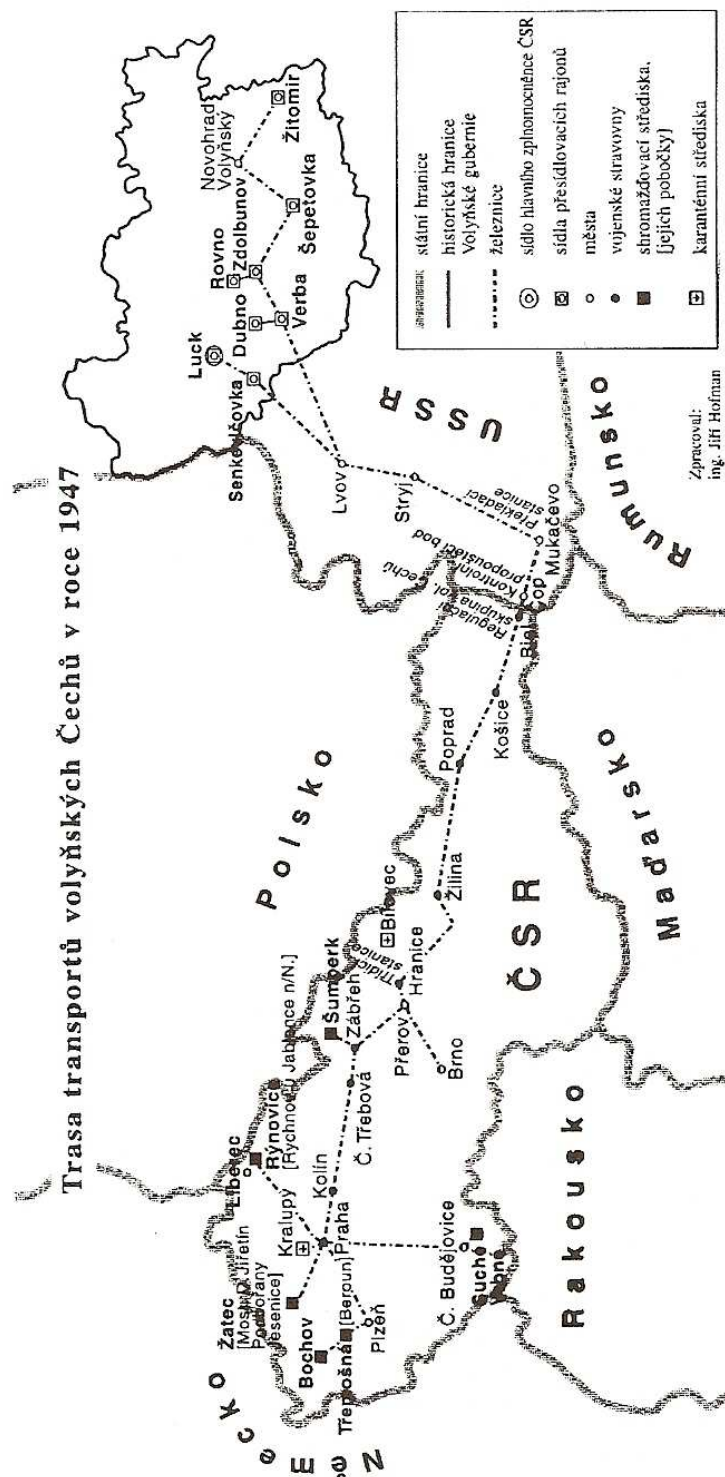
Zdroj: VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů II*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1998, s. 154.

Пříloha 65

Вýřез z historické mapy českého osídlení na Volyni.

Zdroj: HOFMAN, J., et al.: *Historická mapa českého osídlení na Volyni*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1995.

Příloha 66

Trasa transportů volyňských Čechů v roce 1947

Zdroj: VACULÍK, J.: *Dějiny volyňských Čechů III*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 199.

ABSTRAKT

TITLOVÁ, J. *Reemigrace, usídlování, adaptace a integrace volyňských Čechů: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2009. 169 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jiří Korostenski, CSc.

Klíčová slova: emigrace, carské Rusko, Volyňská gubernie, volyňští Češi, kolektivizace sovětského zemědělství, účast volyňských Čechů na osvobození vlasti, odsun Němců, reemigrace po 2. světové válce, usídlování, znárodnování v ČSR, združstevňování československé vesnice, černobylští krajané, adaptace, integrace.

Práce se zabývá reemigrací českého obyvatelstva z Ukrajiny, potomků lidí, kteří přesídlili v druhé polovině 19. století do carské Volyňské gubernie na Ukrajině a po letech útrap prožitých na tomto území bylo jejich přáním a snahou vrátit se zpět do své staré vlasti. Proto se aktivně účastnili bojů za osvobození v druhém odboji, jako příslušníci 1. československého armádního sboru v SSSR. Jejich návrat byl uskutečněn po skončení druhé světové války, kdy se téměř všichni vrátili zpět do Československa v řízené reemigrační akci v r. 1947. O těchto lidech se začalo mluvit jako o volyňských Čechích a významně se podíleli na osídlování českého pohraničí. Další reemigrace volyňských Čechů do historické vlasti „černobylských krajanů“ se uskutečnila v letech 1990–1993 po havárii jaderné elektrárny v Černobylu. V práci je proveden rozbor literatury vztahující se k tématu či objasňující historické souvislosti a rozbor dalších pramenů, zejména vyprávění účastníků žijících dosud v Jihočeském kraji, včetně dokumentů, které mi k tomuto účelu zapůjčili. Sled událostí v Rakousko-Uhersku, carském Rusku, Sovětském svazu, a Československu je nastíněn postupně od poloviny 19. století do poloviny 20. století se snahou vystihnout to podstatné, co nějakým způsobem ovlivnilo život těchto lidí. K těmto událostem patří jistě první světová válka, bolševická revoluce, vznik Československa, polsko-sovětská válka, vznik SSSR, kolektivizace sovětského zemědělství, druhá světová válka, účast volyňských Čechů na osvobození vlasti, odsun Němců, reemigrace po 2. světové válce, osídlování českého pohraničí, znárodnování v ČSR, združstevňování československé vesnice a mnoho jiného. V závěru jsem dospěla k tomu, že Volyňští Češi postupně úplně splynuli s ostatním obyvatelstvem, ale do konce svého života zůstávají volyňskými Čechy, skupinou lidí, kterou spojuje výjimečný životní osud.

ABSTRACT

TITLOVÁ, J. *Re-emigration, settlement, adaptation and integration of Volyn Czechs: bachelor's thesis*. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2009. 169 s. Supervisor: Mgr. Jiří Korostenski, CSc.

Key words: emigration, tsarist Russia, Volyn gubernia, Volyn Czechs, collectivisation of Soviet agriculture, participation of Volyn Czechs in the liberation of the home country, forced departure of Germans, re-emigration after World War II, settlement, nationalization in the CR, the collectivisation of the Czecho-Slovak village, countrymen from Chernobyl, adaptation, integration.

The thesis deals with the re-emigration of the Czech citizens from the Ukraine, offspring of the people who moved into the tsarist Volyn gubernia in the Ukraine in the second half of the 19th century and after the years of suffering on this territory they underwent, their wish and aim was to return back into the old homeland. For this reason they participated actively in fights for the liberation within the second resistance, as members of the 1st Czecho-Slovak Army Corps in the USSR. Their return took place after the end of the World War II, when almost all of them returned back into the Czechoslovakia within the controlled re-emigration in 1947. This group of people started to be mentioned as Volyn Czechs and they participated to a large extent in the settlement of the Czech borderland. Further re-emigration of Volyn Czechs into the historical home country of „Chernobyl countrymen“ took place in 1990-1993 after the accident of the nuclear power plant in Chernobyl. In the thesis the analysis of the literature relating to the topic or clarifying the historical connections is made as well as analysis of further sources especially of the narration of participants living in South Bohemia up to now including the documents lent to me for this purpose. The sequence of events in Austria-Hungary, tsarist Russia, Soviet Union and Czechoslovakia is shown gradually from the middle of the 19th century into the middle of the 20th century with the effort to record all the essentials facts which had influenced the life of these people in some way. There are among those events surely: World War one, bolshevist revolution, establishment of Czechoslovakia, Polish-Soviet war, constitution of USSR, collectivisation of Soviet agriculture, World War II, participation of Volyn Czechs in the liberation of the homeland, forced departure of Germans, re-emigration after the World War II, settlement of the Czech borderland, nationalisation in the CSR,

collectivisation of the Czechoslovak village and many other facts. At the end I conclude that Volyn Czech merged gradually with the other population, but up to the end of their lives they remain Volyn Czech, a group of people having been connected by an exceptional fate.